

România literară

„Tot ceea ce-i în mine bun,
doar tu mi-ai dat,
pământ străbun!”

(Paginile 12-13)

EVOCARE

IN ACEST august 1979, când sufletele noastre vibrează tot mai înfiorate de apropierea zilei marii sărbători a Eliberării, e cu atât mai firesc ca acci care au trăit intens, prin propria lor participare — oricât de modestă — istoricul eveniment, să-și împărtășească astăzi ceea ce au putea numi sentimentul unei luminoase retrospective.

E cazul, între altele și atâtea acțiuni de luptă patriotică antifascistă inspirate și călăuzite de Partidul presei, care, expresie manifestă a detașamentului

de avangardă al clasei muncitoare, era obligată să înfrunte opreliștile celei mai crâncene clandestinități, ea și al contribuțiilor acelor cărturari, oameni ai condeiului care în presa „legală” izbuteau să-și strecoare scrisul lor militant de adevăr și dragoste de țară prin furcile caudine ale cenzurii. Citeva antologii stau, desigur, mărturie a acestor nobile eforturi echivalând tot atâtea puncte de referință ale unei vaste efervescențe de conștiință, tot mai radicalizată pe măsura extinderii războiului și culminând cu actul eliberator de la 23 August 1944.

În istoria, încă afiș de vic, a acestor acțiuni de presă, cea a **României libere** constituie — cum am mai scris, de altfel — un capitol din cele mai semnificative: prin momentul când a apărut, în plin război hitlerist; prin chemarea la luptă deschisă, alături de **Scinteia**, împotriva dictaturii antonescine; prin dimensiunea scopului, de veritabilă salvare națională, pe care-l promova. Așa precum afirma în primul său număr, apărut în ianuarie 1943: „Lupta ce o ducem este a întregii suflări românești. Sunăm chemarea la unire sub cutele glorioșului și neînvingutului drapel al independenței și libertății naționale și nu recunoaștem ca dușmani decât pe cotropitorii și pe trădătorii de neam ce le servesc drept unelte”. Ca atare: „Ziarul nostru, tipărit cu riscul permanent al vieții, își deschide larg paginile pentru toate partidele patriotice, pentru oricine vrea să-și spună liber cuvântul. El nu-și poate îndeplini menirea decât devenind cu adevărat ziarul marelui Front Patriotic de luptă, ce trebuie grabnic încheșat, trecând peste orice divergențe de partid”.

Curind, însăși evoluția războiului avea să confirme în plus temerurile acestui argument. „România liberă”, nr. 5, din septembrie 1943, va publica — după izgonirea lui Mussolini și capitularea fără condiții a Italiei pe care aliații lui Hitler o dusese la dezastru — **Chemarea Comitetului Uniunii Patrioților**. Anunțând că „Axa fascistă Berlin-Roma, organizatoarea războiului de jaf și înrobire a popoarelor, instrumentul prin care hitlerismul credea să cucerească prin foc și sabie stăpânirea lumii, nu mai există”, **Chemarea** releva semnificativ: „Poporul italian, condus de coaliția celor cinci partide ale Frontului patriotic în unire cu armatele aliate, va curăța pământul Italiei de spurcăciunile naziste”, marcând astfel că „sistemul hitlerist se clatină sub loviturile primite în răsărit și miazăzi”, documentul sublinia imperativul unirii tuturor patrioților, „trecând peste orice deosebire socială sau de partid”, în marșul Front național antihitlerist, pentru a păși „la lupta decisivă”. **Chemarea** se adresa direct ofițerilor și soldaților: „Voaă vă revine o sarcină de onoare în dobândirea trădătorului Antonescu, care vă trimite fără milă la moarte în folosul dușmanilor țării noastre. Pregătiți unitățile voastre pentru lupta cea mare !”

Tot „România liberă” va vesti evenimentul important al acordului de acțiune comună în **Frontul unic muncitoresc**, încheiat în aprilie 1944 de Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat, după cum, mai apoi, va publica **Declarația** din 20 iunie 1944 prin care „Partidul Național Liberal, Partidul Național Țărănesc, Partidul Comunist și Partidul Social-Democrat au hotărât să constituie un **Bloc Național-Democratic**, care să acționeze pentru salvarea țării”, prin: încheierea, cît mai grabnică, a unui armistițiu cu Națiunile Unite; ieșirea României din Axă; eliberarea țării de ocupația germană; alăturarea ei de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale. — în acest scop fiind decisă înlăturarea regimului antonescian. E ceea ce, în împrejurările știute, avea să se și înlătuiească la 23 August 1944.

A **căzut guvernul trădării naționale!** era titlul articolului central al ediției speciale din primul număr, în sfârșit legal, al „României libere”, apărută, acum, în formatul normal, al ziarului de mare tiraj, în zorii zilei de 24 August 1944, — articol încheiat cu îndemnul: „Să sprijinim din tot sufletul, cu toată energia noastră, guvernul eliberării naționale! Vom câștiga astfel pacea dreaptă și vom desăvîrși eliberarea”.

Se marca astfel incununația acțiunii profund patriotice, de concepție și îndrăzneală revoluționară, pe care Partidul Comunist a știut și a izbutit s-o traducă în faptă de glorioasă istorie — aceea a cărei complexă, profundă desfășurare avea nu numai să pună capăt dezastrului ce amenința poporul român în însăși ființa lui națională, dar, totodată, să deschidă o nouă eră în devenirea noastră istorică.

AM EVOCAT aceste câteva momente, cu extrase documentare din ziarul „România liberă”, nu fără o adîncă

George Ivașcu

(Continuare în pagina 8)

LIVIU SUHAR: Rod

(Din Expoziția de pictură, sculptură, artă monumentală, deschisă la sala Dalles în cadrul Festivalului național „Cintarea României”)

Valea părinților

Fiindcă locuim în Valea părinților simt
un liliac de-a lungul timpului suind

Și cetatea e un crater prosper de crin
atîta de curată pe cît de mult iubim

E vară cu daruri în România vară de aur
Pământul meu blind e și ceafă de taur

La Mormîntul Eroilor ovăzul sălbatec s-a copt
pomenirea făcu dintr-un bob optzeci și opt

Vas încăpător e soarta cu minerele de fum
Sint medalii pe morminte la răsîpintie de drum

Stau în luminișul limbii ca-ntr-un rai fără
paragini
pe cînd fruntea dă în clocot de uimire și
imagini

Pilcul de plopi îl vezi? Sint patru dorobanți
ai sufletului meu prins în același lanț

Cerul e ograda noastră cu făclii
În vara asta pe la noi sint multe cununii
și nașteri.

Va fi un An Inflăcărat și teafăr.
Poporul se oglindește în Luceafăr.

Ovidiu Genaru

România literară

DIRECTOR: George Ivașcu. Redactor șef adjuncț: G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție: Roger Câmpăneanu.

DIN 7 ÎN 7 ZILE

Un semnificativ moment în dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare româno-sovietice

RECENTA ÎNTILNIRE din Crimcea dintre tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al P.C.R., președintele Republicii Socialiste România, și Leonid Brejnev, secretar general al P.C.U.S., președintele Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S., a înscris un nou și semnificativ moment în dezvoltarea prieteniei și colaborării dintre cele două țări și popoare, dintre partidele ce le călăuzesc. Convorbirile ce au avut loc între cei doi conducători într-o atmosferă sinceră, tovarășească, și înminarea, în cadrul întilnirii, a Ordinului „Lenin” tovarășului Nicolae Ceaușescu de către tovarășul Leonid Brejnev au marcat cu deosebire pregnanță traectoria mereu ascendentă a relațiilor multilaterale dintre România și Uniunea Sovietică, au dat o vie expresie sentimentelor de căldă prețuire reciprocă ale comuniștilor români și sovietici.

În acest sens, în ziua de 1 august, înalta distincție Ordinului „Lenin”, tovarășul Leonid Brejnev a spus: „Aș dori ca actul solemn de astăzi să fie apreciat ca o nouă mărturie a stimei profunde și simpatiei frățești ale comuniștilor sovietici față de comuniștii români. Poporul sovietic apreciază prietenia și colaborarea cu poporul român. Năzuința noastră neabătută este ca relațiile sovieto-române, variate prin conținutul lor, să servească ferm interesele construcției socialiste și comuniste, întăririi continue a comunității socialiste, cauzei păcii în întreaga lume”.

Exprimind mulțumirea pentru înalta distincție conferită de Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. și arătând că vede în aceasta o ilustrare a bunelor relații prietenești dintre P.C.R. și P.C.U.S., dintre Republica Socialistă România și U.R.S.S. și, totodată, o apreciere a contribuției proprii la dezvoltarea acestor relații, la întărirea prieteniei și colaborării dintre popoarele români și sovietice, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat: „Partidul și poporul nostru dau o înaltă apreciere relațiilor româno-sovietice. Dorim ca aceste relații să se dezvolte continuu, pe toate planurile, în interesul construcției socialiste și comuniste din țările noastre, al cauzei generale a socialismului, colaborării și păcii în întreaga lume”.

PRIN sute și sute de telegrame de felicitare pentru înalta distincție primită, adresate tovarășului Nicolae Ceaușescu — de către comitetele de partid și consiliile populare municipale, orașenești și comunale, ministere și alte instituții centrale, mari întreprinderi industriale, de construcții și de transporturi, șantiere, institute de cercetări și proiectări, întreprinderi agricole de stat și cooperative agricole de producție, instituții de știință, artă și cultură, precum și de organizații de masă și obștești — oamenii muncii din întreaga țară — români, maghiari, germani și de alte naționalități — și-au manifestat sentimentele de deosebită prețuire față de activitatea neobosită pe care secretarul general al partidului o desfășoară pentru fericirea și prosperitatea patriei, pentru cauza socialismului, a păcii și progresului întregii omeniri.

În Italia, al IX-lea volum din seria „Scrieri alese” ale tovarășului Nicolae Ceaușescu

ÎN EDITURA italiană „Il Calendario del popolo” a apărut volumul al IX-lea CEAUȘESCU, Scrieri alese, 1978. Volumul înmanunciază o amplă cuiegere de extrase din cuvintări, expuneri, interviuri și alte lucrări consacrate de președintele României, în cursul anului precedent, unor aspecte ale politicii interne și internaționale a partidului și statului nostru.

Luigi Longo, președintele Partidului Comunist Italian, semnază prezentarea cărții. Prestigiosul lider al vieții politice italiene relevă, între altele, că recentul volum apare în ediția italiană „tocmai în momentul în care România se pregătește să celebreze o aniversare istorică: eliberarea, cu 35 de ani în urmă, a acestei nobile țări de sub dominația fascistă, având posibilitatea, astfel, să se îndrepte pe un drum al său, nu ușor, dar sigur și ireversibil, spre perspectiva unor ample transformări sociale și culturale și spre definirea unui proiect din ce în ce mai luminos prin conținutul și logica sa, de construire a unui socialism al „dezvoltării multilaterale”, a unui model original de societate socialistă”.

Evocind impresia puternică pe care i-au generat-o întilnirile și convorbirile cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, președintele Partidului Comunist Italian arată că, datorită bazei științifice solide a convingerilor ideologice și politice ale autorului, poate fi înțeleasă cu atât mai bine de către cititorul italian rațiunea fundamentală pentru care este apreciată unanim în lume contribuția României, îndeosebi prin persoana președintelui țării, la soluționarea problemelor de o importanță esențială pentru însuși viitorul umanității, precum securitatea și cooperarea în Europa, dezarmarea (în primul rând nucleară), ca și posibilitatea, propusă în mod rațional, de a se instaura o nouă și mai dreaptă ordine economică și politică internațională. După cum, „tot atât de importantă și de o actualitate mereu vie — arată Luigi Longo în continuare — este partea consacrată în volum situației relațiilor internaționale ale Partidului Comunist Român și aportului său la îmbogățirea teoriei marxist-leniniste în care își are inspirația mișcarea muncitorească internațională. Pe drept cuvint, Nicolae Ceaușescu elogiază valoarea relațiilor pe care le întreține P.C.R. cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste, social-democrate și progresiste, cu toate forțele democratice, confruntarea cu acestea fiind considerată necesară și posibilă. Criteriile fundamentale puse la baza acestor relații sunt cele ale egalității și demnității, respectului independentei fiecărui partid, dreptului și îndatoririi de a-și elabora autonom urooria linie politică, propria sa strategie, aplicând creator principiile generale ale socialismului la realitatea specifică a țării în care își desfășoară activitatea”.

INTEGRATĂ într-o largă suită de acțiuni editoriale ce au avut loc în ultimii ani în numeroase țări ale lumii, apariția în Italia a acestui al IX-lea volum din Scrieri alese se adaugă manifestărilor de viu interes al opiniei publice mondiale pentru concepțiile și activitatea — de valoare și dimensiuni excepționale — ale celui ce călăuzește, cu mereu sporit prestigiu, destinele României și, totodată, oferă o pregnantă contribuție la rezolvarea problemelor vitale ce confruntă omenirea contemporană.

Cronicar

● În întilnirea aniversării a 35 de ani de la eliberarea patriei de sub jugul fascist, Asociațiile scriitorilor din întreaga țară continuă să inițieze numeroase manifestări, în cadrul cărora poeți, prozatori, critici, istorici literari se întilnesc cu cititorii, participă la simpoioane, mese rotunde și dezbateri privind problemele cele mai importante ale literaturii noastre contemporane.

București

● La Muzeul literaturii române, în întilnirea celei de a 35-a aniversări a eliberării patriei și a Congresului al XII-lea al Partidului, a avut loc o manifestare la care au participat Paul Anghel, Mihai Beniuc, Vasile Drăguț, Ion Lăncrăjan, Alexandru Oprea, Alexandru Simion, Mihai Ungheanu și Dan Zamfirescu.

● La o unitate militară din Capitală s-au întilnit cu ocazia și ofițeri citindu-le din lucrările lor dedicate zilei de 23 August, Virgil Carianopol, Ioan Costea, George Florin Cozma și Haralamb Zincă.

● La întreprinderea de confecții și tricotaje București, s-a desfășurat o manifestare literară în cadrul căreia Vasile Băran a vorbit despre problemele documentării scriitorilor pe marile șantiere ale țării, subliniind cele mai izbutite realizări în diferite genuri literare, din ultimii ani.

● La fabrica „Belyvedere” București, Al. Gheorghiu-Pogonești a prezentat secvențe din lupta în ilegalitate a partidului și a citit din lucrările sale.

● Biblioteca județeană Argeș, cu sprijinul Cenuclului literar „Liviu Rebreanu” din Pitești, a inițiat un festival literar în cadrul căruia George Nițu a vorbit despre „Mihai Eminescu, polemist” iar Mihail Ilovič a evocat

aspecte din viața și activitatea lui G. Călinescu. Au urmat lecturi ale membrilor Cenuclului literar „Liviu Rebreanu”: Ion Popa Argeșeanu, Nicolae Badi, Mircea Barcria, Constantin Bădescu, Petre Bădescu, Mala Bărbulescu, Corina Ceza-reca Bădescu, Pavel Dumitrescu, Dumitru Herțoiu, Ion Marinescu, Elena Mirescu, Octav Pirvulescu, Eugen Pelin, Nicolae Petrescu, Zina Petrescu, Ion N. Voiculescu.

● La Casa de cultură din Călimănești au avut loc două recitaluri de poezie la care a participat Sin Arion.

lași

● Comitetul de partid al Centrului Universitar Iași a organizat o sesiune de comunicări dedicată celei de a 35-a aniversări a eliberării României de sub dominația fascistă și Congresului al XII-lea al partidului, la care au participat toate institutele de învățământ superior din Municipiu. Comunicări au fost prezentate în secțiile pentru filologie, literatură artă și socialism-filosofie-psihologie.

● Cu sprijinul Asociației scriitorilor, un grup de tineri poeți s-au delectat la Tirgu Frumos, unde au participat la o întilnire cu oameni ai muncii din diferite întreprinderi, elevi și cadre didactice. Au citit poezii patriotice Paul Balahur, Adi Cristi, Nicolae Fanaite, Doina Pinzaru, Ion Moraru și Ion Toma.

Vizită de documentare

● La invitația Comitetului Central al Partidului Comunist Român, o delegație de activiști al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, condusă de A. S. Kaplo, secretar al C.C. al P.C. din Ucraina, a efectuat o vizită de documentare și schimb de experiență în țara noastră. Oaspeții au avut convorbiri la Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Uniunea Scriitorilor, Radio Televiziunea Română, la Comitetele județene Cluj, Sibiu și Comitetul Municipal al P.C.R., Bucu-

rești, au vizitat întreprinderi industriale și unități agricole, instituții de cultură și artă.

La încheierea vizitei, delegația a fost primită de tovarășul Ilie Rădulescu, secretar al C.C. al P.C.R. La convorbirea care a avut loc cu acest prilej, desfășurată într-o atmosferă caldă, prietenească, a participat tovarășul Ilie Matei, adjunct de șef de secție la C.C. al P.C.R.

A fost de față V. I. Drezdenko, ambasadorul U.R.S.S., la București.

„Literatura patriotică”

● Cenuclul literar „G. Călinescu” al Academiei a inițiat o manifestare literară sub genericul „Literatura patriotică — modelatoare a conștiinței socialiste”. Au făcut expuneri: Teodor Atanasiu, Dumitru Bălăeț, Constantin Săbi-Boss, Octavian Berindei, Eugenia Burdușa, Mihai Papaie, Florica Dumitrescu, George Ionășcu și Ion Popolin. Au citit din poeziile lor: Teodor Al. Munteanu, Petre Paulescu, Octav Sargețiu, Dinu Rocco, Cristian Valian, Pan Vizirescu, Lia Miculescu, Nicolae Rusu, Viorela Nania și Florian Saicoc.

● O manifestare asemănătoare a fost organizată de cenuclul literar „Prietenii Muzeului Baco-via”, în colaborare cu Muzeul de Istorie a orașului București. La recitalul de poezie patriotică dedicat zilei de 23 August, au participat: Vasile Andronache, Gabriel Bacovia, Octav Bilescu, Paul Copoieru, Aurel Cimpeanu, George Colfescu, Constanta Bădi-cel, Eugenia Boteanu, Nina Murinescu Popcia, Adrian Simca, Camelia Mihai, Antoaneta Vărvă-rucă, Maria Zinniceanu.

Lansări de volume

● La Librăria „M. Sadoveanu” din Capitală, a avut loc lansarea volumului de memorialistică intitulat „De la o zi la alta”, de N. Carandino, apărut la Editura Cartea Românească. A prezentat Ștefan Augustin Doinaș.

● Tot la Librăria „M. Sadoveanu” din Capitală a avut loc lansarea volumului „Scrierile imperiale” de Platon Pardău, apărut la Editura Cartea Românească. A prezentat Mircea Iorgulescu.

● La Librăria „Dacia” din Capitală, a avut loc prima zi de difuzare a volumului de poeme „Rug de septembrie” de Liviu Călin, apărut în Editura Eminescu. A prezentat Alexandru Balaci.

● La Biblioteca Municipală „M. Sadoveanu” (secția pentru tineret) s-a desfășurat prima zi de difuzare a romanului „Ziua miniei” de Ștefan Agopian, apărut în Editura Cartea Românească. Au participat Mircea Ciobanu și Nichita Stănescu.

● G. Călinescu — AVATARI FARAONULUI T.L.A. Colecția „Eminesciana” a editurii Iesene, coordonată de Mihai Drăgan, publică, pentru prima oară, în îngrijirea lui D. Vatamaniuc, teza de doctorat a lui G. Călinescu, susținută, la 23 noiembrie 1936; un aparat critic documentat, cuprinzând prefață, note, anexe și indici, este alcătuit de îngrijitorul ediției. (Editura Junimea, 190 p., 8,25 lei, 31 500 ex.).

● Virgil Teodorescu — LEGEA GRAVITAȚIEI. Transcriem din noul volum al poetului poema Lesivă: „După ce spăla rufe / își spăla miinile / care erau și ele niște rufe, / le-ntindea la soare, / le prindea în cir-lige, / și răminea așa: / fără miini, — / mai frumoasă ca Venus.” (Editura Junimea, 112 p., 15,50 lei, 1 100 ex.).

● Ion Băieșu — ÎN CAUTAREA SENSULUI PIERDUT. În colecția „Teatru comentat” sint reunite piesele: Iertarea, Chitimia, Vinovatul, Jocul, Preșul, Alibi, Dreșoarea de fantome, În căutarea sensului pierdut, Escroci în aer liber, Puterea dragostei, Cine grăpa altuia, Fantoma, Experimentul, nătorii. Volumul este prefăcut de Eugen Simion. (Editura Eminescu, 630 p., 17,50 lei, 5 350 ex.).

● Platon Pardău — SCRISORILE IMPERIALE. Romanul continuă preocupările autorului (îmbinarea naratiunii fantastice cu notația realistă) evidente în Miunata poveste a dragostei preferențelor regi Ulise și Penelopei (1978). (Editura Cartea Românească, 432 p., 16 lei, 15 270 ex.).

● Emil Vasilescu — AL-SAHIA. DIMENSIUNI ȘI REPERE. „Dacă natura proprie autorului a solicitat o prelungită incursiune biografică — se afirmă în Argumentul monografic — cercetarea se dorește a fi totuși o lucrare de ansamblu aspirând spre o încercare de evaluare critică a operei, capabilă să justifice și — de ce nu — să sporească o popularitate câștigată de-a lungul timpului. Spre aceasta s-a îndreptat efortul acestei lucrări.” (Editura Minerva, 172 p., 6,25 lei, 5 850 ex.).

● Viorela Moșil — UN OM CA ORICARE ALTUL. Biografia-colaș dedicată lui Grigore C. Moșil, reușind celor — ce l-au cunoscut, direct sau prin intermediul mijloacelor de comunicare masă, chipul viu al — vântului, ne prilejuiește reluarea acestor rinduri ale marelui matematician: „Sint oameni a căror contribuție la progresul omenirii e atât de mare încât biografia lor trece în umbră. Viata e ascunsă de operă.” (Editura Albatros, 368 p., 11,50 lei, 26 500 ex.).

● Florian Saicoc — CER-CUL PERFECT. „Poezia lui Florian Saicoc — afirmă Alexandru Balaci prezentând cele trei cicluri: Destin, Cercul perfect și Lăutimotive românești — este și o meditație permanentă asupra marelui spectacol al vieții, o neliniștită aspirație spre armonie, spre cercul perfect, emblema centrală a volumului care vede acum lumina tiparului.” (Editura Albatros, 100 p., 8,75 lei, 1 000 ex.).

● Raymond Queneau — ARTA POETICĂ. În tălmăcirea și cu o prefață (Cind unul face dragoste cu zero) semnate de Ion Caraion este publicată în colecția „Cele mai frumoase poezii” această cullegere din lirica poetului francez (Editura Albatros, 264 p., 4,75 lei, 6 000 ex.).

LECTOR

Calendar

- 11.VIII.1838 — s-a născut Teodor Mazilu
- 11.VIII.1961 — a murit Ion Barbu (n. 1895)
- 12.VIII.1816 — s-a născut Ion Ghi-ca (n. 1897)
- 12.VIII.1909 — s-a născut V. Spiridonica
- 12.VIII.1912 — s-a născut Ion Ol-teanu
- 12.VIII.1924 — s-a născut Nicuță Tanase
- 12.VIII.1937 — a murit Al. Sahia (n. 1908)
- 13.VIII.1864 — s-a născut Spiridon Popescu (n. 1933)
- 13.VIII.1917 — s-a născut Ovidiu Birlea
- 13.VIII.1928 — s-a născut David Gyula
- 13.VIII.1928 — s-a născut Ion Lăncrăjan
- 13.VIII.1943 — s-a născut Florin Muscalu
- 13.VIII.1954 — a murit Gaál Gábor (n. 1891)
- 13.VIII.1956 — a murit Victor Papilian (n. 1888)
- 14.VIII.1869 — s-a născut N. Bur-lănescu-Aihu (n. 1912)
- 14.VIII.1905 — s-a născut Ștefan Tita (n. 1977)
- 14.VIII.1905 — s-a născut Barbu Theodorescu (n. 1979)
- 14.VIII.1914 — s-a născut Mihail Novicov

- 14.VIII.1921 — s-a născut Ion Ma-nișu
- 14.VIII.1925 — s-a născut Cezar Drăgoi (n. 1902)
- 14.VIII.1948 — s-a născut Lucian Avramescu
- 15.VIII.1894 — s-a născut I. Chi-nezu (n. 1966)
- 15.VIII.1957 — s-a născut Marcel Mihalas
- 15.VIII.1954 — a murit A. Toma (n. 1875)
- 16.VIII.1866 — s-a născut folclo-rista Maria Botis-Ciobanu (n. 1950)
- 16.VIII.1921 — s-a născut Ov. S. Crohmălniceanu
- 16.VIII.1931 — s-a născut Ileana Berlogea
- 17.VIII.1866 — s-a născut Ion Păun-Pincio (n. 1894)
- 17.VIII.1869 — a murit Damaschin T. Bojincă (n. 1802)
- 17.VIII.1903 — s-a născut Pan. M. Vizirescu
- 17.VIII.1925 — a murit Ioan Sla-vicei (n. 1848)
- 17.VIII.1952 — a murit George Magheru (n. 1892)
- 17.VIII.1964 — a murit Mihai Ra-lea (n. 1896)
- 18.VIII.1911 — s-a născut Mihail Șerban
- 18.VIII.1931 — s-a născut Paul Anghel
- 18.VIII.1935 — s-a născut Ion Gheorghe
- 18.VIII.1937 — s-a născut Sorina Alexandrescu
- 18.VIII.1957 — a murit George Tutoveanu (n. 1872)

Rubrică redactată de Gh. CATANĂ

Confruntare peste timp

MA ÎNTORC de câteva ori pe an, așa cum am făcut-o întotdeauna, într-un sat din Gorj și încerc de fiecare dată o stare aparte, căreia nu-i spun emoție pentru că nu-mi place cuvântul, deși tot emoție se cheamă că e: de cum pătrund în Polovragi și mi se arată în față primele case de pe dealuri, am sentimentul că locurile acestea mă așteaptă mereu și, involuntar, intru într-un dialog cu mine însumi. Un dialog fără cuvinte, dar cu atât mai sugestiv, pentru că realizându-se la nivelul intuiției și redescoperirii unei realități mai mult decât cunoscută, posibilitatea cuprinderii, chiar dacă nu și în profunzime, crește neașteptat de mult, îngăduindu-mi, dincolo de spațiu, o pendulare în timp, iar de aici în amintire și imaginație.

Firește, nimeni nu trebuie să înțeleagă din cele spuse pînă aici că ar fi vorba de niște locuri deosebite, înzestrate cu o misterioasă virtute a comunicării neînfrînabilă altundeva. Nu. Sînt niște privilegii ca toate privilegiile țării. Și poate că singurul amănunt care le-ar diferenția cit de cit de altele ar fi vecinătatea munților, amănunt pe care un ochi atent, cum scria Blaga, l-ar observa pînă și din zborul păsărilor, căci aripa deschisă vibrează în funcție de amplitudinea spațiului din jurul ei.

O deosebire, totuși, există, dar ea funcționează numai în cazul celor de aici: am trecut prin locurile acestea mereu, dinaintea adolescenței, și reînțoarcerile de acum sînt, într-un fel, o lectură autobiografică. Pentru că toate întâmplările, toate evenimentele și toate schimbările produse în anii de cînd mă știu, sînt și *ale mele*, în marea lor majoritate marcîndu-mă și pe mine, definitiv.

O solidaritate a sufletului cu toate împrejurimile începe să funcționeze, de aceea, treptat, de cum mă apropiez de ele, mai întîi prin selecție, apoi cu întregul, de la copac la murmurul primului rîu, iar de aici la culoarea de anotimp a plaiului, pentru a sfîrși sus, pe crestele Parîngului, unde, pulverizate, turmele copilăriei s-au contopit cu norii destrămați prin cetina bradului. Lichid, cîntecul fluierului șlefuește pietrele dintre malurile ascunse sub sălcii, de unde, acum, la începutul lui august, nu se aude decît ritmul grăbit al bătăii coasei, deși nu știu dacă-i adevărat, ori, ca și cîntecul, e doar o construcție de ceață desprinsă brusc din memorie. Ca și setea care se declanșează tot din aducere aminte, avînd, ca de demult, forma urciorului gol, legat de creanga unui copac pentru a-l feri de furnici și de legendele pline cu șerpi.

Un belșug de inutilități frumoase se revarsă de la ferestrele caselor, din stîlpii pridvoarelor, de sub streșini, ori de pe coama traforată a acoperișurilor de șindrilă, direct în șosea, și nici nu-mi dau seama că au rămas în urmă Baia de Fier, Cernădia și chiar și Novacii, pentru că imediat, după Pădurea Bărcului, să răsără înaintea ochilor colinele Crasnei, punctul cel din urmă al tuturor întoarcerilor mele.

Nimic, ar putea spune cineva din afara acestei geografii, nu s-a întîmplat aici și nimic nu s-a schimbat niciodată. Și, aparent, ar avea dreptate. Numai că în niște ani, rămași mult în urmă, privirile mele au surprins, în toată priveliștea aceasta, cinci, cel mult șase case acoperite cu țigla. Acum, roșul acoperișurilor pare să fi însoțit peisajul din totdeauna și cu greu ar putea cineva să creadă că aproape nici o casă nu avea mai mult de două încăperi, una de zi și una de noapte, așa cum se mai pot vedea doar în muzeul de la Curtișoara, unde etnografii gorjeni au adus câteva, plantîndu-le în mod nejustificat la margini de tot, ca și cînd ar fi vrut să le ascundă.

Pentru că, și acest lucru e mai mult decât adevărat, toate satele acestea au fost sate ale sărăciei, dar oamenii lor nu le-au părăsit niciodată. O teribilă, aproape inexplicabilă încrîncenare, i-a ținut legați de această geografie pe care bărbații n-au părăsit-o decît pentru a-și face armata și războaiele, de unde, dacă au scăpat cu viață, s-au întors la in-deletnicirile din totdeauna, într-o economie perfect închisă.

NU NOTEZ însă astfel de lucruri pentru a impresiona, ci pentru a pune mai ușor în evidență realitatea contemporană, cea care doar în cîțiva ani a reușit să schimbe totul, impunînd un ritm al dezvoltării greu de crezut: mai mult de jumătate din populația activă a Gorjului a devenit în prezent clasă muncitoare, angajată cu toate forțele și tot entuziasmul în transformarea acestei zone siciliene într-un veritabil teritoriu industrial. Petrol, cărbune, grafit, ciment, cauciuc, sticlă și, mai ales, energie electrică, iată pentru început domeniile noi în care se exprimă gorjenii, în genere cu statornice depășiri de producție.

Și este mai mult decât sugestivă rapiditatea cu care acești oameni s-au adaptat noului, construindu-și, una după alta, fabricile unde lucrează, cu sentimentul că-și construiesc propriile case. E mai mult decât sugestiv faptul că un zidar, care n-a construit niciodată un zid mai înalt de opt metri, a lucrat cu aceeași perfecțiune la cîteva sute, rotunjind în înălțime verticala coșurilor, ori pe cea a turnurilor de răcire. Simplitatea gesturilor, ușurința schimbării uneltelor, îndeminarea cu care stăpînesc acum mașinile cele mai complicate sînt date care întregesc adevărate portrete de eroi literari, aproape absenți, totuși, pînă acum din paginile cărților și abia schițați în reportajele gazetărești. Pentru că există, se pare, o dificultate a captării noului. Chiar dacă unii dintre teoreticienii noștri susțin contrariul, aceste „provincii“ literare continuă să fie ocolite de o estetică încrezătoare mai mult în experiența altora, ori vechiată de o tradiție cu rezultate „verificate“.

E drept, în cazul de față, spre deosebire de alte zone geografice, tradiția literară este nesemnificativă, dar am impresia că există, în același timp, o reținere a prozei, un fel de sfială care întîrzie transfigurarea realității imediate, trimițînd pentru moment, ca într-o explorare a terenului, mai întîi poezia în aceste locuri. Cea care, la rîndul ei, nu încearcă o confruntare directă, făcînd mai ales o cercetare din perspectivă istorică, apelînd la metafora comună, la peisajul cunoscut și vehiculînd mereu aceleași idei.

O discuție, în acest sens, purtată cu toți factorii de răspundere din județ, la începutul lunii mai, și de la care n-au lipsit nume literare cu suficientă suprafață, părea să reinvioreze o astfel de stare și, poate, a și reinvioreat-o, iar eu mă grăbesc în aceste mărturisiri, care nu mă angajează însă decît pe mine, în mod direct și responsabil. Pentru că, recunosc, din toată această „zestre literară“, culeasă an după an, nu am folosit decît foarte puțin, neavînd curajul să mă aplec asupra ei decît într-un dialog cu mine însumi și fără cuvinte. Un dialog, unde mă simt solidar cu toate împrejurimile, cele care, am senzația, mă așteaptă mereu, ori de cîte ori mă întorc la ele.

Darie Novăceanu

DIMITRIE GRIGORAȘ : Portret (Sala Dalles)

Imn

Plouă cu lumină peste patrie acum,
se-aud în cimpii recolte hohotînd.
Tîmpla mea se apleacă, grea de poeme,
peste zăpada hirtiei ce se aude rodînd.

Laudă acestui anotimp de lumină,
în care patria și-adună recoltele-n

sate !

Laudă acestui anotimp minunat
în care nu uităm cit de mult prețuiești,
libertate !

Laudă pruncilor născuți pînă-acum !
Laudă celor ce-n aburu-acestui poem se
vor naște !

Laudă ție, pămînt ocrotit acum de sufletul
poetilor, ce doar puritate cunoaște !

Inimi cîntătoare

Sub stăpînirea ierbii sîntem primăvara.
Cai blinzi de vînt ne pasc încet auzul,
de parcă-am fi otavă de ninsoare.
Din dorul de-a ne pune tot sufletu-n
cuvînt
ne transformăm în inimi cîntătoare.

Ne tragem soarele peste cuvinte
ca pe-un destin care ne e veșmint.
Ascultă cum alene și cuminte
se-nstăpînește iarba pe pămînt !

Dan Rotaru

TEMATICA SOCIALĂ

CÂND, în **Romanul românesc contemporan**, volum apărut acum exact douăzeci de ani, încercam să înfățișez romanul de după 23 August 1944 din perspectivă nu numai critică, dar și istorico-literară, singura posibilitate de periodizare era consemnarea existenței a două etape evolutive: aceea a primilor ani următori insurecției armate (1944—1947) și cea consumată în durata întregii decenii republicane. Azi, evident, nu se mai poate vorbi despre o singură perioadă literară, care, începând din 1948, s-ar prelungi pînă în clipa de față. Nu numai literar vorbind, ci și pe plan social-politic ne găsim, de altfel, într-un cu totul alt stadiu astăzi decît în 1959. Obiectivele prioritare și orientarea principală a literaturii au rămas, desigur, aceleași: optica scriitorilor, modurile de investigare a realului, tehnicile artistice au evoluat însă, sensibil, s-au înnoit și s-au îmbogățit, cu timpul, de-a dreptul spectaculos. Neîncetata sporire a efectivului forțelor creatoare, prin apariția continuă de noi talente, pe de o parte, progresele teoriei literare și ale esteticii, ale înțelegerii literaturii, pe de altă parte — în contextul clarificărilor ideologice obținute în cursul anilor, în special de la cel de al IX-lea Congres al partidului încoace — au modificat, încet, dar sigur, însăși substanța, structura intimă a literaturii în ansamblu, determinînd, în cursul ultimilor aproximativ cincisprezece ani, un veritabil salt calitativ, ideologic-artistice. Indiferent de puterea de transfigurare artistică, diferită de la o individualitate (și chiar de la o operă) la alta, scriitorii văd altfel — nu în alt spirit, dar mult mai larg, mai complex — realitatea, și mulți dintre ei o descriu cu mijloace mai rafinate decît cele cu care operau în anii cincizeci chiar și cei mai talentați poeți, prozatori sau dramaturgi. Principala sursă de inspirație, obiectul central al reflecției literare continuă, și, de la sine înțeles, va continua să fie revoluția, însă felul în care diversele ei momente și aspecte sînt înfățișate în cărțile deceniului din urmă (ca și în unele dintre cele imediat anterioare) contrastează, nu rareori, cu modalitatea artistică sau, mai precis spus: pseudoartistică (adesea), adoptată de autorii multor scrieri publicate în anii precedenți. Numeroase romane și piese de teatru urmăresc în chip vădit — unele declarat — tocmai rectificarea, ba chiar anularea totală a imaginilor convenționale, construite de către o literatură falsă: schematică și idealizantă. Literatura de după 1965 „polemizează” frecvent — explicit sau subtextual — cu ceea ce e inautentic în literatura premergătoare. Ea refuză idilismul, festivismul, măsluirea, opunîndu-le veridicitatea. Observația se aplică, firește, doar literaturii adevărate.

SCHIMBAREA de optică, în sensul adoptării ca „metodă” de creație a unei orientări opuse celei instituite în jurul anului 1950 este deosebit de evidentă în romanele cu tematică țărănească. Altădată, proza de inspirație rurală nu făcea, adeseori, decît să ilustreze arbitrar o anumite concepție — rigidă, dogmatică — despre lupta de clasă (care s-ar ascuți, fatal, pe măsura înaintării în socialism), narînd stereotipic întâmplări cu chiaburi care se străduiesc din răsuputeri să zăgăzuiască transformările revoluționare, dar cărora țărani săraci, vigilenți, le zădărnicesc planurile înainte de a fi fost puse în aplicare. Azi, proza, fie ea rurală sau citadină — cea viabilă, bineînțeles — nu este în nici un fel prizoniera vreunei dogme, nu pleacă, în genere, de la teorie spre realitate, ci, invers, zugrăvește realitatea — în spiritul concepției despre lume proprie scriitorului conștient de menirea sa — pornind de la ea însăși, de la adevărul obiectiv.

Mutația petrecută în ceea ce am putea numi „situarea” literaturii în raport cu existența obiectivă nu e legată, natural, de o dată fixă. Ea este efectul — unul dintre efectele — reconsiderării generale a modului de a gândi istoria contemporană, al debarasării, în toate domeniile, de o seamă de teze perimate, variabile, multe din ele, la data formulării, dar inadecvate în condiții istorice noi, particulare. Un moment hotărîtor al procesului de dezidilizare a prozei (pregătit de eforturi anterioare în același sens, în special de cel concretizat în

DORU ROTARU: **Concasoale**

MIHAELA NICA: **Vară senină** (Sala Dalles)

primele două volume ale trigloiei **Corcovanii** de Ion Lăncrănjan) l-a constituit, cu evidentă, apariția volumului al doilea din **Moromeții** lui Marin Preda. În această carte se alcătuiește o panoramă a lumii rurale din perioada cooperativizării de o veridicitate fără precedent. Romancierul operează o incizie pe viu în cele mai sensibile țesături ale existenței sociale țărănești, transmite convulsiile unui organism în plin proces — dramatic — de restructurare. Drept consecință, nota dominantă a romanului e un realism aspru, viguros, în linia lui Rebreanu.

La antipodul literaturii convențional-idilice (pe care dealtminteri o și denunță, direct, reproducînd chiar titluri de romane, caduce, în vogă acum un sfert de veac) se află și **Suferința urmașilor**, masivul roman al lui Ion Lăncrănjan. Evocînd perioada așezării lumii satelor pe baze socialiste, romanul aduce situații profund veridice, descrie fără nici un fel de înfrumusețare realitatea istorică, dezlăuie impresionant tragedia unui țaran minunat (care, dină urmă, ajunge să se comporte demențial), victimă a nemernicilor strecurăți în posturi locale de conducere. Ce dăunează scrierii e diluția și neclaritatea. Roman-meditație, prin decelarea stărilor sufletești și a reflecțiilor eroului central, Simion Moldovan, **Suferința urmașilor** include totodată tablouri prin care devine un roman-frescă. Tablourile înfățișînd lumea de după al doilea război mondial (și din timpul lui) alternează cu rememorări prin care învie satul patriarhal. Idealizante, acestea din urmă nu pot avea alt efect decît discreditarea — din principiu — a formelor moderne de existență. Identificîndu-se cu patriarhalitatea, considerîndu-se „duhul pămîntului”, refuzînd cu obstinație (justificat, poate, din punctul său de vedere, dar fără temei obiectiv) să accepte noul cadru existențial, creat prin cooperativizare, e clar că Simion Moldovan (Monu) încar-

nează doar tipul țaranului depășit de timp, deși vrednic, stimabil, ultraconservator, refractar oricăror înnoiri, și nicidecum țărănimea. Posibil, fără discuție, ca erou de tragedie, un asemenea personaj nu poate fi introdus, fără abateri de la datele realității obiective, de la realism, într-un roman-frescă în calitate de **singur** reprezentant cinstit al celei mai largi (într-o anumite perioadă) categorii sociale. Existau două posibilități: sau de a construi și alte tipuri de țărani, astfel încît în roman să apară efectiv **țărănimea**, așa cum era în etapa istorică reflectată, sau de a renunța la frescă. Oricîte obiecții i s-ar putea aduce, meritul romanului de a expune cu desăvîrșită obiectivitate o sumedenie de fapte caracteristice unui anumit timp istoric rămîne incontestabil.

UNUL din principalele cîștiguri teoretice, cu urmări practice de esențială însemnătate, obținute în cursul celui de al doilea deceniu republican și consolidate continuu în anii următori este o nouă, o mai largă, mai adecvată înțelegere a realismului. Nimeni nu mai reduce astăzi realismul, în accepția lui tipologică, de orientare proprie dintotdeauna unei însemnate părți a artei de pretutindeni, la una singură dintre manifestările sale istorice, cea cristalizată în creația maeștrilor literaturii realiste din secolul al XIX-lea. Dezbateri desfășurate în presa literară în anii 1956—1957, dar mai cu seamă în 1964—1965, precum și, mai recent, în 1972—1975, au relevat mutațiile realismului de-a lungul timpurilor, scoțînd în evidență faptul că realismul secolului al XX-lea nu poate opera doar cu instrumente moștenite de la arta realistă premergătoare, că realismul întemeiat exclusiv pe **mimesis** nu exprimă integral esența realului. S-a impus, pare-se definitiv, ideea că realismul secolului XX nu numai că izează și de alte tehnici decît cele create de artiști premergători, dar **eo ipso** integrează

descripției existenței obiective sondajele în subteranele conștiinței, explorarea domeniilor visului, nu se oprește în fața anormalului, nu ocolește grotescul, fantasticul, face apel la simbol, la parabolă.

Spre a da un exemplu dintre cele mai frapante, iată romanul **Vinătoarea regală**. Puțini scriitorii români fac uz în prezent de tehnicile ultramoderne ale romanului cu aceeași îndrăzneală și eficacitate ca autorul acestui roman, D.R. Popescu. În legătură cu formula sa narativă s-a pronunțat, nu fără dreptate, numele lui Faulkner. Pot fi adăugate și altele, engleze și americane mai ales (John Dos Passos, A. Huxley, Lawrence Durrell ș.a.), dar și franceze, rusești și, fără îndoială, românești. Fără a suporta raportarea precisă la vreo anume operă, prin care s-a impus cutare mod compozițional, romanul **Vinătoarea regală** se înscrie în teritoriul prozei care, de la Gide încoace, se realizează cu totul în afara tiparelor tradiționale, refuzînd fluxul narativ neîntrerupt, preferînd discontinuitățile, ruptura, fragmentul, practicînd digresia, inversiunea temporală, îndepărtîndu-se de subiect pînă la pierderea lui totală din vedere, spre a reveni la un moment dat pe neașteptate la punctul de pornire, asamblînd episoade aparent fără afinități. E vorba, mai precis, în cazul concret, de un roman-anchetă, un dosar de mărturii dispartate, alcătuit ca un sistem de oglinzi ce reflectă din unghiurile cele mai diverse o secvență de timp istoric, surprinsă într-un anume spațiu. Prin renunțarea la perspectiva naratorului unic, omniprezent, la succesiunea logică a situațiilor, într-un cuvînt la organizarea clasică, scrierea se găsește la antipodul epicii tradiționale, ea nu amintește prin nimic de arhitectura sobră, severă, a romanelor lui Rebreanu, de pildă. Și, totuși, **Vinătoarea regală** e în tradiția lui Ion și a **Răscoalei** în mult mai mare măsură decît atîtea cărți îndatorate direct lui Liviu Rebreanu sub aspectul construcției! Trăsătura de unire: realismul. Cu mijloace total diferite de ale autorului lui Ion și al **Răscoalei**, D.R. Popescu obține, **mutatis mutandis**, rezultate anloge, finalitatea procedurilor sale fiind investigarea umanului într-o anumite perioadă istorică și o geografie dată, sondarea unui climat moral-social. Introducîndu-și cititorii într-un anumit climat, ce a înnegrit o anumite perioadă a istoriei contemporane a României, **Vinătoarea regală** e în același timp o meditație asupra condiției umane, asupra adevărului și demnității. Demersurile lui Tică Dănilă reeditează, în condiții și cu aparatură modernă, căutarea lui Hamlet, aspirația lui dirză, irepresibilă, la adevăr. În virtutea acestei căutări a credinței în putința despiciării necunoscutului, în triumful binelui, al rațiunii, romanul devine o replică la literatura „absurdului”, din perspectiva înțelegerii revoluționare a lumii, a existenței.

O CARACTERISTICĂ majoră a literaturii contemporane în ansamblul ei, dar în special al celei de orientare realistă, este deosebita apetență ideologică. E de ordinul evidenței faptul că arta secolului XX posedă, în incomparabil mai mare măsură decît aceea a epocilor trecute, o natură problematică. Inclusiv arta ce refuză principial problematicul. Romancierii, poeții, pictorii, sculptorii obștiinți exclusiv în a experimenta anumite limbaje, cu evitarea oricăror preocupări de conținut, se află **volens-nolens**, angajați, și ei, prin însuși faptul respectiv, într-o dezbaterie ideologică-estetică. Exercițiile lor sînt modul unei opțiuni, al unei atitudini polemice, al unei — cum se spune în Occident — „situații”. La polul opus experimentatorilor „neutri” ideologic și tehnici artistice, numeroșii scriitori prin excelență reprezentativi pentru spiritualitatea secolului nostru, de la Malraux la Ehrenburg, de la Thomas Mann la Camil Petrescu, se străduiesc, de pe poziții filosofice vădit diferite, să capteze pulsul epocii, să descifreze semnele timpului istoric, își pun întrebări, meditează asupra condiției umane. O tensiune, o febrilitate, un refuz al imobilismului definesc nu numai literatura, ci întreaga cultură a lumii contemporane. Trăim într-un veac al ideologizării tuturor domeniilor spiritului. În acest context, realismul — și orice alt mod artistic — nu poate, evident, să rămînă static. Nu

AZI

poate fi un realism doar înregistrativ. Acea „indiferență a artistului“ cu care Flaubert contempla spectacolul vremii și lumii sale nu mai definește astăzi o atitudine creatoare reprezentativă. Insuficientă se dovedește și simpla denunțare. Romanul secolului al XX-lea cultivă meditația, dezbateră, își asimilează eseu. Totul în cultura contemporană este îmbibat de filosofie.

Acest fapt poate fi exemplificat și cu numeroase romane românești, cu aproape toate romanele bune din ultimii vreo zece ani. Eminamente problematice și „eseistice“ sînt, bunăoară, primele două romane ale lui Alexandru Ivasiuc: *Interval* (1967) și *Vestibul* (1968), materia epică fiind aici pur și simplu devorată de comentariul analitic. În următoarele romane, reflecția este tot mai mult subordonată efortului de creație subiectivă, fără ca, prin aceasta, caracterul problematic al scrierilor să fie diminuat. În *Păsările* (1970), spre exemplu, romancierul făcînd radioscoopia unei conștiințe traumatizate de pe urma unei nedreptăți, urmărind totodată zbuciumările alteia, aruncă implicit sonde în istorie, în diferite medii ale societății, reconstituie atmosfera anilor premergători celui de al doilea război mondial — și astfel antrenează cititorul într-o intensă meditație asupra condiționării istorice a conduitei individuale, asupra cinstei, demnității, libertății și responsabilității omului într-o lume care traversează o epocă de convulsii. În *Iluminări* (1975) sînt operate incizii minuțioase în țesăturile interioare ale vieții de fiecare zi dintr-un institut de cercetări științifice, dezvăluindu-se astfel diversitatea relațiilor interumane în contextul preocupărilor specifice respectivei zone de activitate, punîndu-se în lumină conținutul lor complex, mecanismele subtile de funcționare, relevîndu-se înfruntări, pe planuri multiple, între spiritul activ și inerție, gîndirea creatoare și felurite reacții ale rutinei, blazării, apatiei și indolenței. O meditație pe tema libertății și a necesității integralei încorporată în narațiune, avem în *Racul* (1976), ultimul roman al lui Ivasiuc, care, localizînd scenariul unei acțiuni politice represive într-un spațiu latino-american neprecizat, învederează ineficacitatea în general a împotrivirii strict individuale la absurd.

Eseismul e nota definitorie și a scrierilor lui Paul Georgescu. Fie că pictează cu pastă groasă un mediu închis, abruțizat prin filistinism, ca în nuvela *Ei*, sau dezvăluie în micul roman *Înainte de tăcere* gîndurile unui tînr revoluționar condamnat la moarte, fie că descrie *Revelionul* unor intelectuali din deceniul al patrulea sau urmărește lupta unui medic de la țară, în perioada interbelică, un fel de Albert Schweitzer

din Cîmpia Dunării împotriva înapoierii și inculturii (*Doctorul Poenaru*), scriitorul creează o literatură care aduce aminte de Malraux: atît prin tipul de scriitură cît și prin faptul că infățișează condiția umană într-o anumită epocă în variantă românească.

Într-un mod subtil este insinuată meditația (de astă dată asupra resurselor și condiției purității morale) în romanul *Galeria cu viață sălbatică* de Constantin Țoiu, amalgam de analiză psihologică și de reconstituire a climatului anilor 50. Liantul cărții îl formează anxietățile unui intelectual tînr, minte scormonitoare, conștiință curată, dar suflet slab care nu rezistă șocurilor pe care le îndură într-un moment în care, discreditat, dogmatismul stalinist încă nu dezarmase.

Răscolitoare prin problematica pusă în discuție sînt romanele lui Augustin Buzura *Fetele tăcerii* și *Orgolii*. În primul, evenimente din perioada cooperativizării agriculturii sînt rememorate din două unghiuri diametral opuse: al celui ce a condus, într-un anume sat, acțiunea de întemeiere a cooperativei agricole de producție și al unui spectator din rîndul celor ce s-au împotrivit acestei acțiuni. Parcurgînd ambele poziții, cititorul are posibilitatea de a stabili singur în ce măsură instructorul de partid Gheorghe Radu a procedat judicios acționînd așa cum a acționat și prin ce a greșit și cît de motivată apare rezistența celor ce nu acceptă cooperativizarea. Al doilea roman citat al lui Buzura dezbate problema destinului creator, dezvăluind că și în socialism omul de excepție are uneori de luptat, pentru a putea să-și valorifice talentul și cunoștințele, cu tot felul de greutăți, provocate îndeosebi de aceia ce, din invidie, nu se dau îndărăt de la nici o fărâdelege, în încercările lor obstinate de a-l împiedica să lucreze, să se realizeze — în folosul societății — ceea ce și-a propus.

ACESTEA sînt, desigur, doar cîteva aspecte ale prozei actuale românești cu tematică socială: unele dintre cele mai frapante. Rezumînd, se poate conchide că factorii propulsivi ai dezvoltării creației epice, ca de altfel ai întregii creații literare, sînt astăzi năzuința de participare competentă, cu mijloace de expresie moderne, la dezbateră pe plan internațional a problemei omului în condițiile epocii pe care o traversăm și, implicit, efortul de a infățișa realitatea contemporană din România în toată complexitatea ei, exact, în spiritul adevărului.

Dumitru Micu

ION PACEA : Sărbătoare (Sala Dalles)

Nicolae LIU

Aur amar

Lui Eminescu, după 90 de ani

Florile Carpaților se ofileau
Istovite de un țel ascuns,
Numai una s-a deschis la chemarea Luceafărului.
Cînd s-a plecat orbită la pămînt,
Ai risipit din singurătatea cea mai de sus
Prin trecătorul verde al teiului sfînt
Aurul înmiresmat al dragostei eterne.

Flacără ești care înalță munții
Și e spălată de ape ca aurul.
Abur dulce al mării de amar.
Înger și demon ca lumina umbrei,
Inimă vie-n cartea înțeleaptă,
Vis împlinind singurătatea prin cîntec,
Pururi tînr în vuietul veacului.

Însetați de gînduri, doborîți de patimi
Poeții salvați din corăbiile sparte de vreme
Te vîd catarg cu virful în lună
Ca o speranță-n veșnicie.

Înspăimîntați de valul de noroi al mizeriei
Și de goliciunea ta de zeu tînr
Unii au cerșit pentru tine, cel mai bogat.
Ei nu înțelegeau că strălucirea pură a frunții tale
N-o poate ascunde nici noaptea nebuniei.

Alții au vrut să te prindă icoană în altar,
Dar formele vii, mereu mișcătoare
Nu se lasă închise într-o aureolă.
Chiar dacă sub petale de purpură
Laurii au fost cunună de spini...

Azi fulgerele tale aduc pină la noi
Neclintitul cuvînt al lui Mircea,
Glasul de corn al lui Ștefan,
Visul de aur al unui întreg popor
Reînviat de sub roata istoriei.
La lumina ta desferecăm
Pentru strănepoții pădurilor dace
Poarta de secolii

a Țării de Dor.

Geneză

Ne-am născut drum către noile altare,
Ne-am născut pod pentru milioanele de picioare,
Ne-am născut ștergar de sudoare și lacrimi
Și figure cînd țî-e gîndul amar.

Ne-am născut albină
Prea plină de rod de lumină.
Ne-am născut flacără, aer și apă,
Vin miei însingerați de s-adapă.
Ne-am născut covor de zăpezi zburător
Pentru îngerii căzuți care mor.

Am crescut cu libertatea ierbii și vîntul fierbinte
Peste riul oprit de-nghetate cuvinte.
Crin între mărăcini.
Stea din întunecimi.

Desen de Miha Vulcănescu

G. G. URSU

Rondelul copilului

Lui Vlăduț

Copilul e clipa de pace,
O strună de aur în zori.

Copilul e clipa de pace,
O strună de aur în zori,
Fereastră de-azur printre nori,
Durerea-n argint țî-o desface,

Și cerul trezește viori,
În crînguri de privighetori,
Sar flăcări albastre, să joace
Și-arome vibrînd și culorii...

Ca-n leagănul primei ninsori...
Și vîntul neliniștii tace...

Durerea-n argint țî-o desface.

Imn lui Ptolemeu

Ptolemeu, Ptolemeu,
Dacia te suie-n slavă,
Ceasul bun, ceasul greu,
Cu-o iubire cît o davă.

Cu teribilul blestem
Ce ne leagă de cuvînt.

Ptolemeu, Ptolemeu
Dacia de-atunci, de-acum,
Visul tău, visul meu,
E același veșnic drum.

Nu ești sfînt, nu ești zeu,
Pentru noi, totuși, ești,
Ptolemeu, Ptolemeu,
Eu te-ași scrie în povești.

În atlasul tău sîntem
Cu întregu-ne pămînt,

Eu te-aș scrie pe-un coclaur,
Pe-un izvor, pe-un ghiocel,
Eu te-aș scrie-n vis și-n aur
Ca pe-o taină-ntr-un inel.

Alexandru Andrițoiu

Fantezie

Pereții vechi ca lumea adăpostesc picturi,
culori pribege scoase din suciri și tincturi, —
aceștia-ți sint, în ramă, strămoșii de rigoare
ținind ritoși, la gură un corn de vinătoare
încit aud cum arme se bucură-n explozii
cum țipă alb hăitașii, cum latră surd zăvozii.

Mi-e poftă azi de cărnuri ca după grea pelagră.
Deci să gustăm vinatul roșcat de capră neagră,
să spintecăm mistreții ca-n evul nebuloș
și să-nroșim zăpada cu singele lor gros
căci singele-o să-nghete, de ger, în bulgări roșii
ca singele de focă, spre pol, când eschimoșii
îl iau, chlag rece-n miini
și-l taie cu securea-n bucăți să-l dea la ciini.
Sacrifică-mi fazanii cu-nfățișări regale
și colorați cu pinza tablourilor tale
pe care-i doborîră braconierii-n zori
încit ningeau fantastic puzderii de culori.
Și-adu un vin, tot roșu, valahizat burgund
înaintind cu lampa prin beciul fără fund.
E alb și frig. Afară, în zidărie bate
vintoasa, — ca, pe vremuri, berbecii-ntr-o cetate,
troieni, fără colindă cît veacul au crescut.
Beți, vom cădea, se pare, sub scut și nu pe scut,
înconjurați, mirific, în albul din răspinte
de ligi de lebezi care-au uitat demult să cinte.

La o casă

Credința unui ciine, grădina unui gînd
cu gard surpat. Și casa unui plugar de viță
cu trepte șlefuite de pași de hoți, prădînd
și-apoi lăsînd-o oarbă sub streășina de șită.

La ani de sus, aicea sosirăm și șezum
ca în deletnicire de gospodari cu stimă,
la mijloc de plăcere și margine de drum
să-ncepem o cintare-a cintărilor, sublimă.

Erau, la streășini, cuiburi din lut subțire ca
de amforă sau ceașcă răsăriteană. Vinul
din struguri țîța-caprei, ardea-n licori o stea
și stăpîneau, în preajmă, dulceața și deplinul.

Acum sint gospodarii plecați în cercul lor
de liniște și ploaie, din cer redați naturii
iar sceleratul ciine,-nrăit de dorul lor,
și-arată colții rezezi pe tăietura gurii.

Cine-i aici stăpînul? Nici un răspuns, decît
mașinăria surdă a cariilor. Casa
se leagănă ca-n bocet de taină și urit.
E-nmiresmat doar patul unde-a dormit mireasa.

Ar ride doar oglinda în care s-a privit.
Ucigătorul, timpul, tot din oglindă, ride.
Întoarce-te la drumuri, — din casă te-au gonit
disprețul unui ciine, grădina unui gîde.

GABRIELA MANOLE ADOC :
Poezia (Sala Dalles)

Zăpezi

Zăpezi nemaivăzute demult, — ascunsă lampă
în alb sau albă mină descoperind o stampă
sau mult pâlite sănii mai jos de vîrsta mea.

Copiii cosmici umblă, în miini, frumoși cu-o stea
fără să li se-aprindă nici degetul nici fruntea
spre cîntec aplecată. Trecînd, polară, puntea
mă-nvirt în alb cu toate că sint pe-acest pămînt.
Se-nvirt biserici albe ca niște mori de vînt
ce treieră păcate și hărăzesc sfințenii.

Sosesc să-mi macin griul la sfînta moară-a vremii
și-ateu ce sint, îmi cade cenușă-n palma grea, —
să vă trimit păgîne scrisori din moara mea
cînd port, încins cu-o sfoară, de schivnicie, brîul.

Să știți că eu mă macin, sub pietre, și nu griul,
făina mea de oase este cenușa sură,
căzută-n saci de aur, legați greșit la gură
și căre-o să se piardă, pe drumul dinspre casă.

Dar nu-i nimic. Zăpada măcar va fi frumoasă,
din morile de slavă căzută nelumește,
ca o făgăduință care, minșînd, te-orbește.

Îndoită trăire

De prea mult veac mă înconvoi. Și strigă
în mine spații. Pajerele bat
în ritm de imn, pentru demultul rigă
pe umerii mei lați înscăunat.

Ce limbă vorbeam? Nu știm. Aceeași frică
de hieratici domni m-a innoptat.
Doar foc vestalic, galeș să mă frigă
pe umărul de scuturi sărutat.

Acum măslinii vin doar cu uleiul
de unde frunzelor le-a stat temeul
pe frunte-n pax romana, de demult.
Și fuge-o coasă undeva sub iarbă,
ca singele-mi de două ori să fiarbă,
de două ori să plîngă cînd l-ascult,
de două ori să ridă cînd l-ascult.

Dar...

Spre-acolo sus, spre creștetul luminii
unde desăvirșește lenea linii
și umbre luminoase ca-n plocart, —
născute-n nuntă, inimile ard
iar ceasurile sint femeii ochioase
Curg liniștite oleaginoase
să-ntrebe dacă am sosit și eu.

Adus de mină, ca de-un dumnezeu
lumesc, frumos și tînăr, sint pe pragul
care ridică frunțile și steagul
rostind profetic : bună dimineața.

Dar ape, amăgînd, mi-arată fața,
dar ape, amăgînd, mi-arată fața...

Dematerializare

În seara-aceea totul s-a indesar în miez.
Doi oameni erau unul, iar unul o mulțime.
Repopulam pămîntul cu cei căzuți. Amiezi
Ne ridicam ușoara povară spre-nălțime.
Tot ce e gol fu parcă un adevăr curat,
Ca luna și ca nudul, ca o cojită poamă,
Obiectele, tot goale, ni s-au cristalizat.
Eram poetul rege purtînd coroană-o coamă
Ca-n vremuri bătaioase și tulburi, fără-nscris,
Cu un picior spre Hades, cu altu-n paradis.

Ții minte? Nu ții minte. Oglinzile se șterg
Zdrelite de istorii ca huma de-o jivină.
Mi-a fost cîndva spre golul adevărat să merg
Ca dinspre zori spre seară, ca dinspre prînz spre cină.
De-atunci port haine clare, ușoare și manta
De aer, să-mi rămînă primăvăratec trupul
Și-n loc de ochi, orbitei, i-am transplantat o stea
Ca să rămîn în lumea fără secret, — în grupul
Cristelor de gheață ce-au coborît spre minus.
Și tot ce cînt se face deschis epitalam.
Ușor de tot, de abur, eu pot umbla ca Sinus
Pe virf fragil de spice, peste lumescul lan.

O luptă literară (1)

INFIINTAT la sfârșitul anului 1901, sub conducerea lui Al. Vlahuță și G. Coșbuc, proprietar, curind apoi sub direcția și proprietatea lui Șt. O. Iosif, săptămânalul „Sămănătorul” și-a câștigat dinamismul din momentul cind vijeliosul Nicolae Iorga a trecut la cirna lui, și l-a pierdut după trei ani de „luptă literară”, cind acesta s-a retras, ca să întemeieze proprii reviste. Culegându-și în două volume, sub acest titlu*, o selecție din articolele sale, în anii 1914 și 1916, cind mișcarea sămănătoristă aparținea trecutului, lucrarea n-a stîrnit nici un ecou, datorită conjuncturii politice a conflagrației care avea să se întindă și în țara noastră. Astăzi însă, cind mult discutată mișcare literară a fost în mod obiectiv reconsiderată, inițiativa soților Răpeanu, de a recedita lucrarea, ba chiar de a-i dubla volumul, cu articole lăsate de o parte și cu extrase din bogata „cronică” a „Sămănătorului”, este un prețios auxiliar pentru toți care se interesează de mișcarea literară de la începutul secolului nostru și mai ales pentru cei ce doresc să-și facă o idee exactă asupra marii personalități a vremelnicului director, dăruit integral unei cauze culturale majore.

Problema țărănească l-a preocupat permanent pe Nicolae Iorga, care vedea soluționarea ei nu atât pe latura economică și politică, prin înfăptuirea marilor reforme, improprietărilor și votul universal, preconizate de către poporanisti, cît prin ridicarea culturală a poporului. Unul din mijloacele acestei acțiuni era literatura, în acel moment lipsită de direcție, dacă prin acest cuvînt se înțelege orientarea într-un singur sens, cel bun, în serviciul națiunii și al ideii naționale. Clitoria celor doi poeți de mare prestigiu, trecută pe mîna unui alt poet și a unui grup de tineri prieteni, dintre care singur Mihail Sadoveanu aducea o neobișnuită forță creatoare, n-ar fi fost capabilă să corespundă rostului pe care i-l dărise Spiru C. Haret, dacă nu s-ar fi găsit un om de concepție și de acțiune ca Nicolae Iorga, creatorul unui curent de opinie, printr-o regrupare a scriitorilor în jurul unui steag, acela al ideii naționale. Ca în orice luptă, în care se dau și se primesc lovituri, în cea literară ea se manifesta prin articole de direcție și prin polemici, în care spiritul combativ al lui N. Iorga s-a manifestat plener, fără cruțare sau circumlocuțiuni.

PERSONALITATEA complexă a celui ce a dat viață revistei și curentului respectiv a fost în deosebite rinduri pusă în plină lumină de sagacitatea critică a lui Valeriu Răpeanu, care, de rindul acesta, în amplul **Studiu introductiv**, urmărește activitatea critică a lui N. Iorga de la începuturile ei, apoi pe teoreticianul sămănătorismului și „estetica morală” a aceluiași.

N. Iorga debutase strălucit în critica literară înainte de a împlini vîrsta de 19 ani, cu o informație uimitoare și cu un ascuțit spirit critic. Recunoscîndu-i „setea de lectură” care îl caracteriza, Valeriu Răpeanu formulează astfel natura criticii de tinerete a strălucitului începător:

„Iorga n-a citit în adolescență și în tinerete **mult**, el a citit dintr-o perspectivă critică”.

La capacitatea de lectură a celor mai înzestrați tineri de la anul 1890, cind N. Iorga se face cunoscut, nimeni însă nu i s-ar fi putut compara sau opune. Afară de marea și mărunta literatură de imaginație, N. Iorga citea pe toți criticii francezi, de la Sainte-Beuve și Émile Hennequin, preconizatorul criticii științifice, precum și pe ceilalți mari frământători europeni de idei, ca Georg Brandes și Max Nordau. „Era un tînăr intelectual modern de la sfîrșitul veacului...”, spune Valeriu Răpeanu în modul cel mai just. Cind am răsfoit, mai de mult, colecția „Luptei” lui G. Panu, în care s-a desfășurat precocul condei critic, m-a frapat această formulă bătaioasă a lui N. Iorga: „noi, modernii”. Așadar acel „tînăr intelectual modern” avea și conștiința propriei modernități, cu alte cuvinte a unei insufleteite aderări la fenomenul literar modern, în care balanța succesului înclina mai mult în tirizia naturalismului decît în aceea a mișcării simboliste, dar nici una din manifestările spirituale noi nu-l șoca. Cu totul alta avea să fie atitudinea lui N. Iorga în 1903, cind a fost chemat să însuflească viața tinerii reviste care stagna, ca și celelalte de alte orientări. În primăvara anului 1903, tînărul atras de toate manifestările spiritului modern se întorsese la vatră, cu simțul de răspundere al celui ce se socotea chemat să integreze literatura într-o politică spirituală, strict națională. În N. Iorga se trezise vocația

* N. Iorga, **O luptă literară**, ediție de Valeriu Răpeanu și Sanda Răpeanu, studiu introductiv, note și comentarii de Valeriu Răpeanu, Editura Minerva, București — 1979, vol. I—II, in-8°, XLII + 416 pag., și 493 pag.

Nicolae Iorga

de apostol și ca orice apostolat, al său avea să fie intransigent și exclusivist. Astfel, de pildă, la debutul său, N. Iorga era mai ales un tot atât de mare iubitor ca și consumator de literatură franceză, din care ținea să nu-i scape nimic, citind „în zare”, cărțile, în librărie sau la anticariat, cind nu și le putea procura, cu ocea fantastică repeziune cu care îi era înlesnit și scrisul. Acum, el scria, în necrologul consacrat lui **Angel Demetriescu**, la 3 august 1903, caracterizîndu-l, printre altele „un apreciator călduros al unor literaturi moderne pe atît de frumoase și de bogate, pe cit de morale, înălțătoare de suflet, cum sînt literatura engleză și cea germană...”

Criticul moralist cerca așadar literaturii să fie pe cit de frumoasă pe atît de morală, să înalte sufletul.

Cind mai tîrziu, în focul luptei „pentru limba românească” și împotriva reprezentării unor piese de teatru în limba franceză, pe scena Teatrului Național, N. Iorga preconiza taxe pe cartea franceză și pe trupele străine, politica lui literară putea fi taxată ca protecționistă, nu însă din considerente economice, ca bunăoară lozincă vintilistă „prin noi înșine”, ci din cele etice, plecînd de la premiza primejdici de alterare a spiritului național. Fierce, N. Iorga s-a explicat ulterior, că măsura preconizată de el nu viza decît literatura străină ușoară, dar se ridică întrebarea, cine ar fi fost calificat să distingă între bine și rău, frumos și urit, ce geniu vama, croit pe măsura celui ce urmărea sănătatea morală a națiunii, cu măsuri de carantină atît de stricte?

AU FOST din totdeauna voci răzlețe, care au protestat cind s-au dat reprezentații în limbi străine pe scena Teatrului Național, dar niciodată nu au luat cea amloare ca la data istorică de 13 martie 1906. Era cu puține luni înainte ca irascibilul director să-și dea demisia de la conducerea revistei, fără să se gîndească deloc că i-ar putea fi primită. În preziua reprezentății proiectată de Societatea de binefacere Obolul și dată de artiștii amatori din „lumca bună” pe întia scenă a țării, în limba franceză, N. Iorga a cerut studenților să manifesteze pașnic în piata Teatrului Național, jucînd hora și cîntînd „Deșteaptă-te române”. Depășind măsura, studenții au încercat să împiedice reprezentăția, a intervenit armata și a curs sînge. Printre manifestanți, în lipsa lui N. Iorga, au fost unii redactori ai „Sămănătorului”, iar Mihail Sadoveanu a scris un înflăcărat reportaj, plin de indignare împotriva fratului secular care a lovit cu sălbăcie în tineri.

Mal tîrziu însă, în **Anii de ucenicie** (1945), același a considerat că reprezentăția își avea justificarea și că amestecul studențimii a fost nelalocul lui.

Oricum ar fi, ecoul în public a fost imens și intelectualitatea de toate vîrstele și treptele s-a strîns în jurul lui N. Iorga, cu adeziuni calde, printre care aceea a lui Hasdeu, care a trecut peste amozitate sa față de eroul zilei, și aceea a rezolutului adversar al sămănătorismului, Lovinescu.

Ca urmare, încercînd să canalizeze mișcarea, N. Iorga a întemeiat gruparea „Frăția bunilor români”, iar în anul următor s-a ales deputat și a cerut în Camera amnistia pentru țărani condamnați sau deținuți pentru participarea la răscoale. Cu aceasta, ieșim însă din literatură, nu fără a observa că literatura a fost pentru Iorga pedestalul acțiunilor lui politice.

Șerban Cioculescu

Deschid cartea...

VI

Deschid cartea
Cartea geme.

T. ARGHEZI

DESCHID cartea vieții mele, de om căruia i-a fost dat să fie martor — și participant — la una dintre cele mai tulburi perioade ale istoriei.

Din vara anului 1936, cind cărțile lui Mihail Sadoveanu erau arse în piețele publice, alături de zările democratice, a fost tot mai greu să te opui fascismului, iar apoi a devenit aproape cu neputință, marile victorii diplomatice ale lui Hitler determinînd mutații în felul de a vedea al multor guverne — chiar dacă n-aveau motiv să-l iubească —, primul lor act de prudență fiind interzicerea a tot ceea ce îl viza direct. Totuși, pe ocolite, foarte pe ocolite, se mai putea face aluzie la personajul care amenința omenirea cu o catastrofă. Matusca, un nebulos care se bucurase de o sinistră celebritate, mi-a dat un astfel de prilej:

„UN UMORIST DE GENIU. Într-o vreme, nu prea îndepărtată, un nume a umplut de groază bătrînul nostru continent: Silvestru Matusca.

Nevăzută, necunoscut și nepris, Matusca arunca trenurile în aer. Cea mai sinistră ispravă a lui, cunoscută sub numele de „atentatul de la Bia Torbagy”, semănase panică în toată Europa. Măsurile de pază erau de prisos. Atunci cind lumea se aștepta mai puțin, în Ungaria, Austria sau Germania un tren de călători sărea în aer. Nu se știa decît atît: că autorul a fost Matusca. Cine era Matusca, de unde venea și ce anume îl îndemna să comită aceste oribile atentate, nimeni nu știa. Nimeni nu-l văzuse vreodată și nu exista nici o fotografie a lui. După Jack Spintecătorul, care în mahalalele Londrei se repezea asupra femeilor însărcinate, despiciindu-le pîntecul cu cuțitul, după faimosul Landru, zis Barbă Albastră, care-și ucisese șapte neveste legitime, un nou monstru teroriza Europa: Matusca.

Cindva, se pare că și cu consimțămîntul său, Matusca a fost prins. Zările i-au publicat fotografia: un bărbat zdravăn de vreo patruzeci de ani, avînd înfățișarea unui luptător de circ. La interogatoriu, Matusca a recunoscut toate faptele. Iar la proces a îngrozit încă o dată Europa: a început să vorbească nebulos, incoherent, cu accente de misticism, făcînd o serie întregă de teorii stranii, înspăimîntătoare, vrînd să demonstreze că prin atentatele comise n-a voit decît binele omenirii.

Dacă Matusca n-ar fi luat calea atentatelor personale, fiind atît de bine încadrat în codul penal, cu teoriile lui cine știe ce carieră i-ar fi rezervat anii ce au venit. Dar Matusca a fost condamnat la moarte. Urma să fie executat, cind pedeapsa i-a fost comutată în muncă silnică pe viață.

Între timp, Europa a început să fie bîntuită de spectre mai feroase decît al lui Matusca. Atentatorul de la Bia Torbagy ar fi putut să moară, acoperit de uitare. Dar Matusca nu numai că n-a murit, ci un fapt recent ne dovedește că s-a ținut la curent cu tot ce se petrece în Europa, dînd dovadă de un surprinzător spirit de adaptare.

O telegramă ne informează că Matusca a obținut din partea direcției închisorii unde își execută pedeapsa autorizația de a breveta o invenție a sa, menită să prevină... accidente de cale ferată.

Niți mai mult, nici mai puțin!

Există la autorii satirici obiceiul de a prezenta proxenetele patronînd societăți de apărare a tinerelor fete, iar alcoolicii inveterați, drept președinți ai societăților de temperanță. Matusca n-ar putea în nici un caz intra în această categorie. Atentatorul care a aruncat în aer atîtea trenuri și a omorît atîția oameni, cerînd să breveteze o invenție pentru a asigura viața călătorilor pe calea ferată, reamintește mai degrabă cazul unor oameni foarte celebri în clipa de față. Cred că Matusca n-a făcut nici o născocire, ci că între timp a devenit un umorist de geniu și, erijîndu-se în apărător al călătorilor pe calea ferată, n-a voit decît să sublinieze ridicolul macabru din situația unor iluștri contemporani ai săi.

Acest text a fost urmat de un altul, care și el, luînd lucrurile pe departe, foarte pe departe, pînă la urmă nu lăsa nici o îndoială despre cine ar putea fi vorba:

„ULTIMA. În țara noastră, după cum se știe, Caragiale a arătat tot hazul cuvîntului „ultimul”, rostînd ca o sentință, dar într-o dulce contradicție cu realitatea.

Faptele decurg astfel, încît de fiecare dată putem fi siguri că „ultimul” nu e ultimul, și că „ultima” n-o să fie ultima. Cam despre orice ar fi vorba, începînd cu cele mai nevinovate lucruri: o cafea, o țuică, o bere, și ajungînd pînă la acelea care privesc însăși soarta indivizilor. De cite ori o să auzim: „e ultimul”, sau „e ultima”, să nu ne îndoim că o să continue. „Ultimul” e cel mai sigur semn al continuității și nu e rostînd decît pentru hazul situației.

În schițele lui Caragiale, eroii se întîlesc pe la unu trecute fix la bodegă și iau o halbă, două. Apoi, se hotărăsc să comande „ultima”. Din clipa aceea, mecanismul diabolic e declanșat. Una după alta vin zeci de halbe, fiecare fiind în mod solemn „ultima”.

Din păcate, acest fel al oamenilor de a se păcăli singuri nu se rezumă doar la bere. Putem părăsi eroii lui Caragiale, pentru o perspectivă mai vastă, europeană. Așa cum în bodegă, de pe la unu pînă la șapte seara, s-a comandat mereu „ultima”, sînt ani de zile de cind în urma isprăvilor dictatoriale tot auzim: „e ultima”.

Dictatorii înșiși au prins mecanismul, și înainte de a întreprinde o nouă lovitură îi asigură pe cei ce se arată neliniștiți: „Nu vă temeți, e ultima”. Și astfel, de la ultima pur și simplu, la ultima cu adevărat, sau la ultima pe cuvînt de onoare, au fost pînă acum vreo zece „ultime”.

În bodegă se face numai seară, dar în Europa harta continentului s-a modificat substanțial. Țări au fost amputate sau chiar au dispărut.

De data aceasta ni se mai anunță o ultimă: ultima ultimelor.

Dacă aș fi director de circ, as imagina un număr de clovni, ca lumea să ridă cel puțin. Aș aduce în arenă o căldure cu cîteva zeci de găluști de catran: „Onorat public, vor veni acum doi fraieri pe care Marele Păcălitor o să-i facă să înghiță toate aceste găluști”. Muzica ar începe să cînte și cei trei eroi ai numărului ar intra în arenă, costumați în mod corespunzător.

Marele Păcălitor le-ar oferi la început celor doi cite o gălușcă foarte mică. Fraierii ar înghiți-o. Pe urmă, ar înghiți cite una mai mare. Dar la o a treia, și mai mare, ar începe să se codească.

— Hai, că e ultima, le-ar spune Marele Păcălitor.

— Ultima? ar întreba ei cu o duioasă naivitate.

— Ultima! i-ar asigura Marele Păcălitor.

Și cei doi ar înghiți-o. De aici încolo lucrurile ar merge automat.

— E ultima?

— Ultima, bineînțeles.

Cind s-ar ivi vreo gălușcă prea mare, fraierii ar sta puțin pe gînduri, s-ar consulta între ei pe șoptite și ar întreba cu o mutră cam acră, dar cu aceeași naivitate de la început:

— E sigur ultima?

— Absolut ultima, le-ar răspunde Marele Păcălitor, cu o mîna pe inimă.

Iar cu mîna cealaltă ar pregăti o nouă gălușcă

Poate că invitații la un asemenea spectacol, după reîntoarcerea lor de la München, d-nii Chamberlain și Daladier n-ar mai arăta atît de bine dispuși”.

Geo Bogza

Scrisori către G. Călinescu

Geneza și viața formelor

În biblioteca Institutului există un număr mare de scrisori, cărți poștale, ilustrate, cărți de vizită adresate lui G. Călinescu, donate de el, împreună cu alte manuscrise, periodice, cărți etc.

Mă voi referi în continuare numai la scrisori. Din totalul de 407, adresate lui G. Călinescu, 2 aparțin Elvirei Apăteanu-Pârvan, 2 lui Tudor Arghezi, 2 Asociației intelectuale și artistice — Divanului meșterilor și cărturarilor de la „Hanu-Ancuței”, 31 lui Camil Baltazar, 3 lui Ion Barbu, 1 lui G. Bărgăuanu, 1 lui I. A. Bassarabescu, 1 lui Lucian Blaga, 2 lui Demostene Botez, 7 lui Octav Botez, 2 lui Eusebiu Camilar, 1 lui M. Celarianu, 2 lui Ioan Ciocărlan, 1 lui Șerban Cioculescu, 3 lui Pompiliu Constantinescu, 2 lui Ludovic Dăuș, 1 lui V. Demetrius, 1 lui Mihail Dragomirescu, 1 Editurii „Cultura Națională”, 1 lui Giovanni Gentile, 1 lui E. Gulian, 1 lui Eugen Heroveanu, 24 lui Iorgu Iordan, 1 Alexandrinei și lui V. Iosif, 1 Madgei Isanos, 1 lui B. Istru, 26 lui George Ivașcu, 1 lui Lascarioviț, 1 lui E. Lovinescu, 2 lui Dumitru Micu, 2 lui Ion Minulescu, 1 lui Corneliu Moldovan, 1 lui Nestor Ignat, 2 lui Dinu Nicodim, 36 lui Ramiro Ortiz, 8 Hortensiei Papadat-Bengescu, 1 lui I. Peltz, 2 lui Perpessicius, 7 lui Camil Petrescu, 7 lui Al. Philippide, 4 lui Ion Pillat, 1 lui V.I. Popa, 13 lui Mihail Ralea, 1 lui I.M. Rașcu, 159 lui Alexandru Rosetti, 7 lui Mihail Sadoveanu, 1 lui Sanielevici, 1 lui M. Sevastos, 3 lui T.C. Stan, 1 lui Damian Stănoiu, 1 lui Constantin Stere, 1 lui Ion Ștefănescu, 1 lui Gr. Tăușan, 10 lui Al. O. Teodoreanu, 1 lui Ionel Teodoreanu, 1 lui G. Topârceanu-fiul și Victoriei Topârceanu, 2 Laurei Vlad, 1 lui Al. Vlahuță, 1 lui Ilarie Voronca. Mai există o scrisoare semnată GEORGE (cu mențiunea lui G. Călinescu că aparține donatorului fotografiei lui Eminescu din 1866), precum și alte 3 cu semnătura indescifrabilă.

Marea majoritate a scrisorilor conțin referiri la colaborarea scriitorilor la diverse publicații periodice, relațiile dintre aceștia, schimbul de păreri asupra propriilor creații literare, aprecieri asupra aparițiilor editoriale din țară și de peste hotare, la preocupările lui Călinescu ca profesor etc. Un număr însemnat au în vedere activitatea lui Călinescu, ca director al publicațiilor pe care le-a condus în perioada 1930—1944: „Capricorn” — 1930, „Jurnalul literar” — 1939, „Tribuna poporului” — 1944. Astfel, despre „Capricorn” întâlnim aprecieri privind ținuta literară și estetică a revistei în corespondența lui Ion Pillat, Perpessicius, Hortensiei Papadat-Bengescu, fiecare trimițând directorului și autobiografiile solicitate. Iată ce-i scrie Hortensiei Papadat-Bengescu: „Din primul moment am conceput un mic cadru de limitare a hazardelor autobiografice ce aveam a mărturisii — un foarte scurt recul — mișcarea înapoi înaintea elanului — și am acoperit ceva hirtie din acel material ilimitat... „...am pregătit zece pagini — cu cari am ațerizat abia din epoca coolăriei — care e de o importanță capitală pentru formația mea literară — căreia cu acest prilej i se acordă importanță.”

Și, în altă scrisoare: „Iată aceste pagini — din care bine calificat pentru a o face — vei alege și determina proporțiile datelor autobiografice pe care le va ospitaliza „Capricornul”.

Prețurile la valoarea ei cererea dumitale — echivalentul puținței mele a fost răscoala tuturor amintirilor, prezența tuturor forțelor esențiale — din care ici colo am exteriorizat cu simplitate cîte ceva — pe aceste pagini din multele ce am dovedit cu acest prilej că aș putea scrie despre mine și preceptul meu literar”.

Corespondența lui Al. Philippide, Iorgu Iordan și George Ivașcu (care-i mărturiseste la un moment dat „tot entuziasmul meu, nerăbdător să fie concretizat în lucruri de valoare și temelie”) are în ve-

dere mai ales epoca „Jurnalului literar”, eforturile pentru reparația lui („Pentru reparația „Jurnalului” ar fi aici condiții cu totul altfel — în bine — decît la Iași și reparația lui ar fi cu totul și cu totul senzațională. Cînd vei veni, vă voi putea da amănunte concrete”, îi scrie G. Ivașcu la 17 mai 1942) etc.

Alte scrisori privesc etapa codirectoratului la „Viața Românească”, în care Călinescu a debutat în 1921, semînd G.C., și al cărei colaborator a fost pînă în 1932, fiindu-i și redactor în 1924 și 1930 (scrisori de la M. Ralea, Ionel Teodoreanu, Al. O. Teodoreanu, H. Papadat-Bengescu, Al. Rosetti).

CORRESPONDENȚA lui M. Sadoveanu, Octav Botez, Al. O. Teodoreanu și Al. Rosetti oferă date privind „Adevărul literar și artistic”, „Vremea” (scrisorile lui C. Baltazar, E. Lovinescu, R. Ortiz), „Revista Fundațiilor” (cele ale lui I.A. Bassarabescu, Camil Petrescu, Al. Rosetti și Păstorel Teodoreanu).

Nu lipsită de semnificație, în stabilirea unor asemănări între prozele lui I. Teodoreanu și G. Călinescu este o scrisoare a primului din epoca „Vieții Românești”: „Mă întreb în ce măsură vei izbuti să dai viață acestei case literare locuînd în ultimul timp mai mult de portretele bunicii și de oglinzile absenței lor, decît de faptele nepoților acestora.

Desigur că Dumnezeu te va face mai mult decît oricare altul dintre cei din Iași sau București.

Știi să locuiești și să umpli. Ești acolo unde te așezi, o prezență permanentă, vivifiantă ca atare.

Poate că de asta mai ales ducea lipsă în ultimii ani „Viața Românească” de cînd vechiul ei staret literar, domnul Ibrăileanu, se retrăsese.

Îți doresc succes. Și firește, mă grăbesc să contribuî cu ce am, la re-vernisa-

Îți trimiț un fragment din noul meu roman, încă neisprăvit, **Golia**.

În legătură cu acest roman care nu-l deloc istoric, ci mai degrabă fantastic, deși situat în plin București contemporan, îți semnalez o ciudățenie: am impresia că există unele înrudiri de atmosferă între fragmentele publicate în „România literară”, din romanul dumitale, și romanul meu. Amuzant: nu? Și Dumnezeu al grupat babe într-o casă veche ca să valorifici frăgezimi de față și tineresc tumult de viață; și eu îmi desfășor acțiunea romanului între babe, ale mele însă adunate într-un ciudat azil de bătrîne, stăpînit de un nume ca de o stafie».

Despre epoca elaborării și publicării

Operei lui Eminescu și a Vieții lui M. Eminescu, Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent avem date din corespondența lui Al. Rosetti. De asemenea, despre **Enigma Otiliei**: „Cartea D-tale e admirabilă; de tip balzacian; perfect izbutită: tipuri, dialoguri, cadru (descrierea **Bărăganului**, în I — magnifică pagină de antologie, un urias de fructe și flori — cum se cunoaște că ai citit clasicii și ai spiritul ornat...”)

La apariția lui Șun, Iorgu Iordan îi scria: «Am citit-o cu un interes din ce în ce mai mare și mai variat.

Dacă la început m-am lăsat dus-indeosebi de aspectul literar (în care intră familiarizarea extraordinară a autorului cu lumea asiatică), pe măsură ce avansam cu lectura am admirat, firește (cf. dedicația I), seriozitatea profundă a atitudinii lui față de oameni și față de viață. Pentru mine Șun este, înainte de toate, un „trat” poetic de etică și de politică înaltă. Din acest punct de vedere aș îndrăzni să spun că am găsit totuși o „cheie”: între psihologia eroului și aceea a D-tale, așa cum te cunoșc (mai ales în ultimii ani), există o mare apropiere, peste care nu se poate trece... Așa că, la plăcerea (nu tocmai... dezinteresată) pe care mi-a făcut-o dedicația, s-a adăugat satisfacția de ordin foarte înalt, căci este idealistă, venită de la acordul desăvîrșit dintre cele spuse în carte și cele ce simt și gîndesc eu insumi în împrejurările decizive din viață» și continuă în altă scrisoare (expediată după una a lui Călinescu către el): «Luciditatea și pătrunderea pe care ți le-am admirat totdeauna în lucrările D-tale critice le regăsești și acum cînd îți faci propria analiză. Dacă n'ai fi și poet, ba încă foarte mare, constatarea mea ar fi oarecum normală, deși, pentru mulți oameni, cu pretenții, cineva nu se poate aprecia pe sine însuși, nici obiectiv, nici chiar altfel. Cine crede astfel este convins totodată că un critic nu poate scrie decît romane mediocre, eventual (și de preferință) proaste. D-ta ai răsturnat toate aceste credințe și convinșeri, dovedind că un scriitor autentic trebuie să fie și critic autentic, două cum un critic, „născut” este prin necesitate și un scriitor mare»...

Dintr-o scrisoare a lui Ramiro Ortiz aflăm despre elaborarea capitolului privitor la literatura română din **Enciclopedia Treceani** de către G. Călinescu, lucru de care pînă acum nu se știa.

Iată și o afirmație edificatoare a lui Octav Botez dintr-o scrisoare din 20 iulie (căreia i-am stabilit anul — 1936): „În fața unor persoane ca Petroviț, Stere, Ralea, pe care oricînd îi pot aduce martori, am afirmat și afirm că dacă art. ăi ar exista încă, în ce privește succesiunea catedrei lui Ibrăileanu, m-aș da fără ezitare în lături în fața a 2 oameni, ale căror drepturi sunt mai mari ca ale mele, deși muncesc în Universitate de 9 ani și am suflinat pe Ibrăileanu. Aceștia sînt: Lovinescu din cei mai în vîrstă și D-ta, oîi cei mai tineri ca mine”. Și fiindcă a fost pomenit Lovinescu, iată ce-i scria acesta la 22 decembrie 1930:

„M-aș fi grăbit, încă de la începerea publicației articolelor D-tale asupra mea din „Vremea”, — să-ți mulțumesc, dacă n-aș fi fost de părere întotdeauna că toate dezbaterile critice trebuie să se desfășoare în cea mai deplină libertate spirituală, fără obligații de ordine sufletească și socială, or dacă nu m-aș fi cumpănit între mulțumire și felicitare pentru remarcabilul lor sens artistic.

Adeziunea D-tale atît de inimoasă și de integrală la „omagiul” legat de o împrejurare personală a vieții mele, mă leagă de vechile scrupule de reținer. Și mă îndreptățește să-ți mulțumesc, exprimîndu-ți recunoștința mea și totodată și urarea ca la vechiul D-tale să găsești recunoașterea cuvenită talentului și generozității D-tale față de înaintași...”

Georgeta-Stela Stoia

Evocare

(Urmare din pagina 1)

emoție. Căci din cei peste patruzeci de ani de dăruire întru jurnalism, ce ar putea fi mai vibrant pentru un asemenea slujitor al cuvîntului tipărit decît amintirea momentului cînd, prin increderea Partidului, am fost introdus în colectivul ilegal de redactare, care, atunci, la începutul anului 1943, într-o cameră a Observatorului Astronomic din strada Cuțitul de Argint, nr. 5, avea să pregătească numărul 2 al ziarului? Întrucît eram singurul profesionist propriu-zis, sarcina ce-mi revenea în primul rînd era aceea de secretar de redacție, formatul (cit o coală de hirtie obișnuită de scris) impunînd o strictă dimensionare a textelor, — ceea ce solicita calculul exact al numărului de semne pe ansamblul ziarului, deci și pe fiecare manuscris în parte, — aceasta spre a înlesni pe cit posibil culegerea și imprimarea de către tipograful, aflat el însuși într-un loc conspirativ, neștiut nici de colectivul nostru, colectiv al cărui membri purtau, de altfel, nume conspirative... Fragmentar, sporadic, de către unul sau altul dintre membrii colectivului care — prin redactare, prin tipărire, prin difuzare — au dat viață și continuitate „României libere” ilegale s-au scris evocări, amintiri. A venit, însă, credem, timpul elaborării și publicării unui istoric întocmit științific asupra acestui important revelator

și stimulator de conștiință patriotică și antifascistă, călăuzit și organizat de Partid în anii decisivi ai luptei ce avea să fie încununată cu marele, istoricul eveniment al Eliberării. Spunem aceasta și pentru că unul din cei ce s-au dăruit acelei nobile sarcini patriotice au intrat în neființă, iar strădania lor, ca și a tuturor celorlalți, merită a fi consemnată cum se cuvine în cronică, atît de complexă, a presei noastre dintr-o perioadă hotărîtoare a istoriei contemporane.

Au urmat alte nopți, alte numere, apoi, în împrejurări de conspirativitate schimbate, în cursul anului 1944, alte structuri organizatorice, de severă disciplină revoluționară. Eram acum, cu alt nume conspirativ, în grupul extern de colaboratori direcți ai „României libere”. Pînă în seara zilei de 23 August 1944, cînd, în redacția „Ecoului”, m-am integrat firesc colectivului ce a întocmit **ediția specială** vestind actul eroic al Eliberării. Am lucrat la articolul central, dar, pînă în zori, ca secretar de redacție, la paginarea ziarului și la supravegherea imprimării lui, la orele 5 dimineața tirajul ajungînd în miinile difuzorilor.

Neuitate mi-au rămas, și astfel îmi vor fi deapauri prezente în suflet, chipurile tovarășilor cu care ne-am dăruit atunci, în acea noapte, intruchipării în literă tipărită a memorabilului eveniment. O noapte a luminii!

În reverberațiile căreia — iată, de 35 de ani. Istoria ne călăuzește pașii suiitori pe spirala noului destin, atunci hotărît.

George Ivașcu

■ **VIZIONAREA** unei expoziții de scenografie la Căminul artei mi-a prilejuit, prin nu știu ce resorturi subconștiente ale spiritului, unele reflecții cu privire la **geneza și viața formelor**. Cine nu știe astăzi că nu există artă în afara **organizării estetice** a celor mai diverse materiale din experiența cosmică, socială, culturală, psihologică a omului? Iar a organiza estetic înseamnă a izvidi o lume de forme de o deosebită diversitate și varietate. Chestiunea devine tulburătoare atunci cînd artistul vine în contact nu cu fragmente relativ stabile și ușor delimitabile ale realului, ci cu date fundamentale ale ființării noastre — spațiul, timpul, mișcarea, gîndul, ideea, sentimentul etc., sau cînd trebuie să dea consistență plastică unor alcătuirii atît de fragile încît par mai curînd semne ale nefabulului, evanescentului.

Desigur, exponatele din acest an ale Tatianei Apahideanu pot fi judecate din unghiuri distincte de către un critic de artă plastică, un filmolog sau teatrolog, după cum pot fi apreciate și prin prisma **dialogului artelor** — dat fiind că **scenografia** este expresia (sincretică sau sintetică) — asta depinde de măiestria artistului) a unui atare dialog. Se vorbește adesea de fascinația scenei: ea este o mică lume mare în care se petrec mereu „miracole”, iar unul dintre ele este tocmai modul în care se constituie **forme în mișcare** ale teatrului sau ale filmului **din forme statice** ale desenului (aparent statice, căci fără a evoca o mișcare sufletească interioară, ele ar rămîne niște scheme moarte).

O problemă dificilă este însă aceea de a sugera, prin chiar tehnica desenului, acea frământare a materiei, acea tensiune a lucrurilor prin care iau naștere formele. Aș fi tentat să fac o analogie între decorurile Tatianei intitulat sugestiv **Meandre** și celebrele furtuni pe mare ale lui Aivazovski. Contemplînd însă rafinatele sinuozități, contururile vag desenate, ușor impresioniste, ale acestor tablouri care-ți lasă imaginația liberă, care ne propun parcă să luăm aminte nu la claritatea formelor deja constituite ci la **procesul de geneză, de constituire** a acestora, gîndul îmi zboară, fără să vreau, la unele note caracteristice ale spiritualității românești. Nefiind nici critic de artă plastică, nici teatrolog sau filmolog, mi se va ierta poate analogia dintre aceste **meandre și motivul spiralic**, prezent în unele vechi culturi, dar care și-a găsit în cultura românească populară — în primul rînd în cultura neolitică Cucuteni — o strălucită expresie artistică. Ambele simbolizează **momentul de geneză** al formelor, inspirate, între altele, de contemplarea galaxiilor, a acelor răsuciri de materie stelară — ca și cum am asista la nașterea unor lumi noi din aparentul haos al materiei originare. Sinuos și spiralic este drumul materiei care, prin mișcare — prin mișcarea gîndului, prin palpitul inimii, prin mișcarea miinii — dă naștere unei inepuizabile lumi de forme. S-a vorbit despre caracterul deschis al spațiului pe care-l configurează plastic Tatiana Apahideanu. Este adevărat, dar aceasta se datorește tocmai faptului că prin caracterul meandric, ca și prin cel spiralic, se simbolizează un **sens al dezvoltării**, o mișcare care sparge cerul închis al unui spațiu delimitat sau al scenei și năzuiește spre comunicare; este căutare, năzuință către altceva, dorința de a ieși din sine, de a descoperi orizonturi noi, de a se proiecta în necunoscut generînd stări de spirit fantastice, revenînd totuși mereu la sine.

În raport cu o lume staționară oarecum static, trăind în forme stabile de viață, într-un echilibru de maximă securitate, meandrele și spiralele poartă în sine nostalgia mișcării, a zborului și aventurii; ele chiar sînt mișcare, dar o mișcare ce se petrece în lumea visului sau poate chiar o manieră de a reda zigzagul, sensul nonlinear al mișcării, complexitatea efortului creator, a desfășurării energiei umane.

În cuvîntul rostit la vernisajul expoziției, Horia Hoșea spunea, între altele, — pe cit am înțeles — că artista conferă trăinicie, făcîndu-le să trăiască într-o aură poetică, unor imagini alcătuite parcă din materia atît de inconsistentă și evanescentă a norilor. Dar am putea tot atît de bine să raportăm arta sa la caracterul „ondulat”, „moritic” al spațiului cultural românesc prin care trebuie să înțelegem nu atît o caracteristică de geografie fizică (alternanța dintre deal și vale, linia sinuoasă, meandrică a peisajului), cit o problemă de **psihologie socială și culturală românească**: disponibilitate sufletească pentru acele forme de viață ce trădează tineretea spiritului, în căutare de sensuri noi, nostalgia dorului. Trebuie să-i mulțumim Tatianei Apahideanu pentru că știe să ne restituie în formă poetică cele mai bune visuri ale noastre, să teasă din fluidul lor magnetic (există și un magnetism al vieții sufletești) expresii scenice de artă plastică. Ea știe să facă din decor mult mai mult decît un cadru exterior de mișcare a personajelor. Este vorba, dimpotrivă, de un univers imagistic care, prin frumusețea sa poetică, prin valoarea sa emoțională se poate constitui ca o **artă autonomă** dar în același timp (sau tocmai de aceea) participă din interior și se integrează cu succes în **arta spectacol** — de teatru sau film.

Alexandru Tănase

Însemnare a călătoriei criticului

DUPĂ cele două **Ronduri de noapte și Scriitori tineri contemporani**, recenta carte a lui Mircea Iorgulescu (**Firescul ca excepție**) reprezintă, în prima ei parte, o surpriză. Deși a scris mai demult despre Gherea, autorul a părut a se consacra actualității, făcând, în paginile „României literare” și ale „Luceafărului”, operă de recenzent harnic și sistematic, din care au rezultat trei volume de articole. Asemenea articole sînt și în **Firescul ca excepție** (despre critici și despre prozatori), în secțiunea a doua a culegerii, fără a mai fi legate prin vreun criteriu de unitate. Însă surpriza o constituie micul eseu intitulat **Din vremea lui Dinicu Golescu** (ce nu depășește cincizeci de pagini, cu note bibliografice cu tot), vădind înclinare spre istorie (nu doar literară), ca sinteză epică și știință inefabilă, cum ar fi zis G. Călinescu. Esul este cel mai bun lucru ieșit pînă azi din mîna criticului și, considerat în sine, un text serios și deopotrivă încîntător, scris cu inteligență, cu umor și pe alocuri cu sarcasm. Mă voi ocupa în special de el, în această cronică.

Deși se pune la adăpost de eventualele critici ale istoricilor de profesie („Observațiile mele nu privesc în nici un chip rezultatele la care au ajuns și vor ajunge istoricii de profesie — scrie autorul cînd evocă răscoala lui Tudor Vladimirescu —; provin dintr-o **lectură** a faptelor istorice și sînt, cel mult, simple reflecții de amator, fără nici o pretenție de știință, făcute dintr-o perspectivă atât de evident literară încît această precizare este aproape inutilă”), Mircea Iorgulescu a consultat o bibliografie substanțială și s-a vîrît pînă în gît în epoca lui Dinicu, asemeni unui veritabil istoric. El are totuși unele motive tactice de a-și refuza meritele în această direcție: spre a și le putea revendica într-o cu totul alta, și anume una literară, epică. Esul este un fel de **însemnare a călătoriei** lui Mircea Iorgulescu în timpul ultimului domnitor fanariot și al primului domnitor pămîntean cu scopul nu atât de a reconstitui viața sau de a analiza opera lui Dinicu, ci, mai ales, de a schița profilul unui intelectual opoziționist într-o epocă de arbitrar și autocrație. Datele sînt puține și contradictorii: ar trebui „o imaginație de romancier” spre a umple golurile. Cu delectare (ce se simte la lectură), Mircea Iorgulescu imaginează (bazat pe documente) firea și preocupările unui boier român de rangul întii, născut într-o familie de cărturari, care trăiește sfîrșitul epocii fanariote, deși nu și pe cel al fanariotismului (vai, mult mai durabil, acesta din urmă, prilejuind lui Caragiale teribila batjocură folosită de Mircea Iorgulescu drept motto: „Să-l dăm odată dracului pe fanariot, să nu mai pomenim de el! Acu, slavă Domnului! sîntem regat independent!”). În două privințe cel puțin criticul se desparte de concluziile istoricilor: întii, acolo unde aceștia vorbeau doar de „primul român modern” sau de „un mare boier reformator”, el împinge lucrurile mai departe considerînd pe Dinicu „un contestatar”; apoi, cînd aproape toată lumea pare convinsă de metamorfoza boierului întors din exil, gata a scrie cartea lui principală, Mircea Iorgulescu întrevide o perfectă continuitate între actele lui Dinicu din preajma și din timpul răscoalei lui Tudor și opera sa de după exil. Dar mai sînt și alte corectări ale opiniilor consacrate. Ostilitatea față de fanarioti a boierului îmbrăcînd de obicei formele indirecte ale celui deprins cu viața la curte (intrigă, instigații, pamflete anonime), opera literară reprezintă în adevăr altceva și anume expresia unei dizidențe radicale. Mircea Iorgulescu nu exagerază meritul strict literar al **Însemnării**. Autorul nu i se pare a fi compus minat de un demon interior artistic. „Scrie, de fapt, fiindcă nu poate și nu mai poate acționa; dar nu ca o compensație, ci cu convingerea masivă că altă soluție nu există; iată de ce în

scris el exprimă o credință și expune un program, dar totodată se exprimă. Nu era scriitor, și o știa”. **Însemnarea** face, în fine, parte dintr-un program de acțiune (culturală, socială, politică) prin care Dinicu (și fratele său Iordache) înțelegeau să ajute la propășirea țării și poporului lor. Printr-o serie de aparente opoziții (ce sînt în fond paralelisme: fapta și cuvîntul, autorul și cartea), Mircea Iorgulescu definește opera lui Dinicu, în întregul ei, ca pe o expresie a voinței de normalitate într-o epocă aberantă. Titlul eseului ar fi putut fi acela al întregului volum: căci „firescul ca excepție” este tocmai formula potrivită pentru ceea ce face Dinicu, incredînt de rostul său social, atunci cînd istoria își ieșise din țîșni: menține normalitatea — de gîndire, de expresie, — în condițiile aberației instituționalizate. Concluzia lui Mircea Iorgulescu despre **Însemnare** mi se pare foarte justă: „Venit dintr-o lume aberantă, cum era aceea din Principatele fanariotizate, Constantin Golescu descoperă, călătorînd în Occident, o lume firească; în care spiritul său deloc amorțit nici pînă atunci și sigur nedeformat se trezește și se integrează într-un chip cît se poate de normal. Cu adevărat uimit se arată a fi marele logofăt nu de ceea ce vede în volajul său, ci de ceea ce își amintește despre țara lui”. Această inversare, de la urmă, a problemei **Însemnării** este esențială pentru sensul atribuit de critic acțiunii eroului său.

INTERESANTĂ, deși oarecum sumară și meritînd a fi dezvoltată, este analiza **Însemnării** ca text, să zic așa, pedagogic. Mircea Iorgulescu, după ce situează, cum am văzut, opera principală a lui Dinicu în cadrul programului său general (școli, societăți culturale, tipărirea de cărți **trebuincioase**, traduceri, antologii, adaptări etc.), conchide că scopurile boierului sînt „pedagogice”: „vrea să informeze, să convingă, să influențeze.” În tot ce întreprinde după 1826 — deci și în **Însemnare** — se remarcă mai puțin o convertire a lui Dinicu însuși (așa au crezut majoritatea comentatorilor), și mai mult o intenție de a converti pe cititor, pe contemporan. Textul **Însemnării** e marcat de o „strategie a persuasiunii” care lasă „discursul ideologic într-un plan aparent secundar”. Cu alte cuvinte, autorul adoptă „atitudinea unui observator neutru, obiectiv, preocupat exclusiv de înregistrarea exactă a celor văzute”, trăgînd de aici cu spontaneitate jucată propunerile sale de reformă. „Forța evidenței slujește astfel intențiile lui reale: și totodată le ascunde, întrucît propunerile reformatoare apar nu numai ca fiind nepremeditate, dar și

ca involuntare, spontane, naive. Considerațiile lui Constantin Golescu se nasc, s-ar zice, în chip reflex; par consecințele firești ale priveliștilor și împrejurărilor concrete descrise”. Și aici Mircea Iorgulescu intră în contradicție cu opinia anterioară: căci identifică în naivitatea lui Dinicu un calcul, o strategie, și, la fel de șocant, citește **Însemnarea** nu ca pe o exclamație prelungită de uimire (și de oroare), ci ca pe o scriere de observație neutră și exactă. Mircea Iorgulescu adaugă în legătură cu acest aspect: „...Privirea lui Constantin Golescu este neîndoios tendențioasă; dar sub o aparență de deplină normalitate. El folosește, se poate afirma, o tehnică a citatului: **citează realități**, dar nu pentru a le prezenta, ci pentru a vorbi prin intermediul lor, pentru a se exprima, pentru a spune ceea ce nu putea spune direct, liber”. Iată o nuanță necesară. Acest limbaj esopic nu este altceva decît o travestire a discursului ideologic: „Ordinea cauzală a evenimentelor (desfășurarea călătoriei în spațiu și timp) este înfrîntă de ordinea discursului ideologic travestit, de urmărirea unor **teme** impuse de personalitatea naratorului; iar acestea sînt în chip manifest de natură politică, socială și culturală, obligînd astfel la reducere, la generalizare și la sistematizare”. Pedagogia își atinge țelul doar întrucît nu se proclamă ca atare. Dinicu se dovedește un diplomat abil și în scris, nu numai în viață. **Însemnarea** (în interpretarea lui Mircea Iorgulescu) nu mai seamănă deloc cu cea operă fermecătoare prin stîngăcie și de o imensă naivitate cu care eram învățați: ea devine expresia unei ideologii precise, slujită cu pricepere și chiar cu viclenie, ascunsă diplomatic în pilde sau citate. Să fi fost oare candoarea prozatorului din **Însemnare a călătoriei mele** cu adevărat la fel de prefăcută cum a fost, cu siguranță, firea boierului călător (și exilat)? Ar trebui să recitesc eu însumi pe Dinicu spre a putea discuta valabilitatea tezei lui Mircea Iorgulescu: e destul a-i constata deocamdată deplina validitate critică, adică rigoarea și coerența.

Restul cărții cuprinde (cu o excepție) recenzii de opere de critică și de proză. În acestea regăsim stilul cunoscut al autorului, în care observațiile precise, de amănunt, nu mai sînt dublate, ca în **Din vremea lui Dinicu Golescu**, de o mare fantezie critică, și pot părea uneori, de aceea, cam șicanatoare. Voi trece peste recenzii la romane, cu ale căror diagnostice nu mă întîlnesc aproape niciodată, reținînd un articol, ceva mai lung, despre Perpessicius, care mi se pare a ridica o problemă instructivă.

Punctul lui de plecare e, firește, dezacordul față de opinia consolidată: Perpessicius n-ar fi criticul tolerant, generos, s-a vorbit mereu pînă de curînd, ci „un arhivar neobosit ce-și umple depozitele cu mărturii despre prezent, însuflețit de speranța într-un viitor ce va ști să vadă”, a cărui dăruire și fidelitate benedictină sînt în fond „ucigașe”: „Balsamul criticii lui Perpessicius nu era deloc folosit pentru alinarea rănilor, cum zice Lovinescu”. Cîtă maliție, cîtă mizantropie ascunde critica bunului iubitor de literatură Perpessicius au început să descopere și alții în timpul din urmă: sîntem oarecum în bizara situație de a înlocui clasică formulă a generozității nediferențiate (la impunerea ei a contribuit mai ales G. Călinescu), prin care criticul era de obicei caracterizat, cu una a intoleranței nediferențiate! Eliminînd excesul contrar, nu e mai puțin frapantă această posteritate a autorului **Mențiunilor**, în care Mircea Iorgulescu se înscrie cu un articol plin de remarci personale și adevărate. Articolele despre critici sînt în general superioare celor despre romane, chiar dacă unele mențin discuția într-un plan prea circumstanțial. Mircea Iorgulescu a arătat (mai ales în **Scriitori tineri contemporani**) vocația formulei pregnante, memorabile, a portretului din citeva trăsături. Critica lui toată (pînă la **Dinicu**) e, în linii puține și apăsată, categorică, simplificatoare (ceea ce nu e tot una cu simplistă), suficientă, dogmatică, uzînd cu plăcere de judecăți (ce se dovedesc citeodată prejudecăți), tîind de-a dreptul chiar și cînd ar trebui să ocolească. Pe cît de neiertătoare de obicei cu scriitorii buni (cărora le descoperă sadic cusururile cele mai mici), pe atît de concesiivă uneori cu mediocritățile (cărora le ignoră defectele mari), ea pare incoruptibilă chiar și fiind numai drastică. **Din vremea lui Dinicu Golescu** reprezintă, tocmai de aceea, o experiență utilă pentru autor și perfect izbutită pentru noi: păstrînd decizia, dorința de inedit, de răsturnare a tot ceea ce pare a se fi transformat în clișeu, ca și expresivitatea lapidară, critica lui Mircea Iorgulescu se îmbogățește acum cu imaginație, strategie, joc de planuri și de nuanțe, elemente, acestea, de savoare și de stil artistic. Călătoria în timp a criticului actualității este totdeauna folositoare.

Nicolae Manolescu

Limba noastră

■ **ÎN** CĂ o dată trebuie să aducem mulțumiri Editurii Facla din Timișoara pentru reeditarea operei unui lingvist din trecut, despre care aproape că uitasem cu totul. În orice caz, n-am pomenit nimic despre el în **Scurta istorie a lingvisticii** pe care am publicat-o împreună cu Lucia Wald. E vorba de Iosif Popovici, bănațean de origine, fost profesor la universitatea din Budapesta (pînă în 1919), apoi la cea din Cluj-Napoca.

Desigur, știam cîte ceva despre el; pe cînd îmi pregăteam doctoratul la Paris, am făcut un an de ucenicie în laboratorul de fonetică experimentală de la Collège de France, unde am avut ocazia să învăț multe de la colegul meu Emil Petrovici, care fusese elev al lui Iosif Popovici și care îmi pomenea din cînd în cînd despre maestrul său. În timpul din urmă însă, cînd îmi aduceam aminte de acesta, mi se părea că e vorba de ceva apus și că n-am fi avut nimic de aflat dacă i-am fi răscolit lucrările. Parcurgîndu-i acum **Scrierile lingvistice** retipărite, îmi dau seama că impresia mea era greșită.

Iosif Popovici

Volumul începe cu o prefață de profesorul G. Ivănescu, al cărui stagiul, relativ scurt, la Timișoara n-a încetat de a da roade, după cum se vede. Urmează o amplă introducere de Maria Purdela-Sitaru și Livia Vasiliuță, cercetătoare științifice la Universitatea din Timișoara, îngrijitoarele ediției. Este un studiu temeinic, care analizează cu atenție întreaga operă a lui Iosif Popovici, o pune în legătură cu lucrările predecesorilor și ale contemporanilor lui și, lucrul cel mai important, arată ce se poate scoate și azi din opera lui.

Iosif Popovici a fost inițiatorul foneticii experimentale în țara noastră, într-o vreme cînd nici în apus nu se prea dădea atenție acestei specialități, și a înființat primul laborator fonetic. El a înțeles de la început importanța geografiei lingvistice, a pledat pentru elaborarea unui atlas al graiurilor românești și a avut bucuria de a vedea inițiate cercetările în această direcție, iar anchetele au fost făcute de doi foști elevi ai lui, Sever Pop și Emil Petrovici. De altfel, Iosif Popovici s-a pre-

ocupat și de dialectele sud-dunărene, în special de istroromână, despre care pe atunci se știa destul de puțin. Din păcate, moartea l-a surprins (în 1928) la numai 52 de ani; dacă ar fi trăit o viață de dimensiuni normale, ar fi putut să dea mult mai mult și mai ales, chiar prin aceasta, ar fi contribuit ca lucrările sale să fie mult mai bine cunoscute.

Voi cita un singur pasaj dintr-un scurt articol asupra slavisticii din țara noastră (p. 215 a culegerii pe care o avem în față): „Lingvistica în România este cu totul fărîmițată: noi avem trei centre, la București, Iași și Cluj, care nu au deloc intenția să colaboreze. Aceasta este un lucru trist la un popor care încearcă să se ridice din punct de vedere cultural”. Într-adevăr, aceasta era situația pe vremea aceea; putem fi încîntați că cel puțin în acest punct lucrurile nu mai sînt așa cum le vedea Iosif Popovici.

Al. Graur

Ultimul Nichita

ÎN ce are mai autentic și mai adânc, recenta carte a lui Nichita Stănescu*) pare să ilustreze și să dezvolte celebrul adagio eminescian „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată”. Oda în metru antic este, de altfel, pomenită și rîvnită într-un poem din cuprins după cum, în volumul anterior, Epica Magna, autorul relua motive, formule sau chiar versuri eminesciene spre a le așeza în contexte proprii și a le da rezolvări diferite. „Viața prea singura / ce ni s-a dat...” — scrie el în poemul intitulat omagial **Clipa cea repede**. Reminiscențe eminesciene se găsesc și în alte texte recente ale lui Nichita, însă uneori prea ușor recognoscibile pentru ca forța de sugestie să nu le fie diminuată. Remarcăm, în orice caz, plăcerea savantă înfîlțită la atîția dintre poezii moderni — e destul să ne gândim, de pildă, la un T.S. Eliot — de a cita, de a insera în cuprinsul poemelor proprii secvențe străine.

În **Operele imperfecte**, ca și în **Epica Magna**, poetul nu angajează numai un dialog cu alții, ci și cu sine. Cele două volume dau seama împreună despre o etapă creatoare distinctă, etapă nouă în care o continuitate organică se lasă, totuși, descoperită.

Ca orice poet intelectual, Nichita Stănescu a avut de la început nostalgia unui contact prosoadă, i-mediat cu lumea. „A mirosi o floare / e un fapt de mare rușine...” — scria el imprecis retoric în **Oul și sfera**. În actualul volum regăsim atitudinea radicalizată: „Ce rușine îmi este / ca și cum a fi e o rușine. / Ce te uiți, bă / Ce te uiți, bă / Ce te uiți bă?”. Este aici mai mult decît podoare autobiografică, este jenă de a fi, de a duce o existență atât de fragilă încît o simplă privire nevizată sau ostilă ar putea-o reduce la neant.

Chiar dacă numai într-un chip elegiac, Nichita Stănescu a fost și este obsedat de misterul comunicării, al aderării cuvîntului, al încarnării în cuvînt. Ne amintim cite din **Elegii** erau ale identificării și de cite ori tema e reluată în **Laus Ptolemaic**. „Aș vrea să locuiesc în propriile mele cuvinte” — spune poetul acum, producînd și o metaforă a intrupării Logosului („Cina de taină a Ideii”), după cum în **Epica Magna** spunea — pe urmele lui Archibald Mac Leish: „Nu trebuie mai ales să înțelegem / trebuie mai ales să fim”. Categoriile intelctive se identifică acolo ale existenței și, mai mult, pentru că acestea din urmă riscă să pară încă exterior-abstracte, sînt înlocuite prin acelea ale apartenenței și posesiei. „Sunt pentru că el mă este” — sună unul din jocurile verbale ingenioase și eficiente ale poetului.

Nu puține piese din recentul volum mărturisesc ambiția unui limbaj în înțregime reflexiv. Schimbarea diatezelor verbului e numai unul dintre indicii: „Venea, se apropia / neștru și luminos / vultur umbros. / Pe mine se prăbușea / cu pene mă împănă / și mă încălzea / murindu-mă frumos. / El murea, eu muream / fiecare din alt neam”. Poemul **Veche intimplare**, din care am citat, nu este decît o transcriere în altă mișcare a altuia mai vechi din **Epica Magna**, intitulat **Prăbușirea unui vultur într-un om**. Pe poet îl bîntuie amenințarea stranie a morții prin învîlturare: „M-a izbit vulturul prăbușindu-mi-se pe umăr. / Clonțul lui mi-a luat aerul din plămîni, / ...Mă sufoc: penele lui îmi umplu respirația. / Strein de moartea mea / e vulturul mort.”

Similitudinea aceasta nu e întimplătoare și nici nu e singura. Ceea ce unește ultimele două volume ale lui Nichita Stănescu este exact ceea ce le desparte de celelalte. În cuprinsul lor se configurează o temă nouă și gravă care, odată formulată, impune o redistribuire a accentelor lecturii și interpretării. Abia schițată în **Epica Magna**, tema morții cîștigă în **Operele imperfecte** un loc central și o pondere decisivă. Cîteva titluri care proclamă înrădăcinarea în concret, în „prea singura” existență, sînt covîrșite de setea de extincție prezentă în atîtea altele. Modelul neîndoișor, deși îndepărtat, este și aici Eminescu. Aceeași lipsă de încrîncenare, aceeași invocare a morții ca o eliberare, ca o șansă, aceeași sinonimie între moarte și somn. Oboseala, sfîrșeala, deprimarea, stări pe care poezia eminesciană le convertește într-o amortire hieratică, devin aici argumente în favoarea unui fi-

nal abrupt și violent: „Lanțul cu chei mi-a căzut din stele în creier, / mi-au zornăit mințile de durere și de sunet. / Trupul meu tot deveni o cheie de fier, / doamne, pentru o ușă uriașă / la al cărei lacăt nu am cum să ajung, / decît numai dacă mă ridic în brațe. / Haide, cit ești de mare, tu, / haide, cit ești tu de indiferent, / răsuțește-mă și rupe-mă / și deschide odată ușa aia! / Haide, deschide-o odată!”.

Nu e singurul monolog de acest fel prezent în **Operele imperfecte** care, într-o parte a lor — cea mai bună —, pot fi considerate **Psalmii** lui Nichita Stănescu. Psalmii unui necredincios, desigur, care invocă o transcendență goală locuind un cer „mutat” de la vechea adresă. Credința nu mai înseamnă aici altceva decît o amintire de care poetul va să se lepede — ca și de singurătate — pentru o iubire unică, exclusivă: „Numai tu mă iubești pe mine, / moarte, numai tu mă iubești / iubito!”.

Poezia morții implică deseori la Nichita Stănescu un lirism testamentar, specie bogat ilustrată în tradiția noastră mai veche sau mai recentă. Ceea ce-l deosebește însă pe poet de mai toți înaintașii săi este renunțarea nu numai la retorică, dar și la pregnanță și chiar la coerență. Niciodată și niciunde ca în acest ultim volum, poezia lui Nichita nu s-a des-podobit cu atîta decizie, nu a evitat parcă într-adins orice resurse de farmec. Soluție estetică ce vrea să traducă o atitudine existențială. Poemul își pierde șirul de la un vers la altul, cuvintele nu se mai țin în încrengătura unui sens, singurul efort sintactic rămîne enumerarea: „Astfel se termină viața mea / văzută cu ochii / steaua și calul, / glonțul și peștele, / iarba încă nepăscută.” Recurența infinitivelor lungi („tocirea”, „ararea” etc.) se explică în același fel. Dezarticularea atinge cîte-odată praguri bacoviene. Tăgăduirile sale poetul și le face — ca Bacovia — rupînd corzile și sfărîmînd „organele”. „Hau, hau, latru la stele” — așa se înceie un poem.

AJUNGEM aici la o limită a poeziei, mai precis a expresivității. Pînă unde se poate împinge incoerența ca să mai poarte o semnificație? Cît timp poate fi crezut poetul pe cuvînt? În ce mă privește, continui să-l cred pe Nichita și să caut elementele unei viziuni chiar și acolo unde, cel puțin aparent, nu se află decît improvizatie mai mult sau mai puțin fericită. Iată, de pildă, poemul din care am citat ultimul vers — și care a dispărut atît altora: „Cîinii se pot compara cu mine, / cu dragostea de sine sau cu mușcătura de alții. / Latră munții, iubito, latră munții, — / ninge-i tu cu sîinii tăi albi, / mi se face frig de stelele dalbe, / mi se face fără de greș / un foarte frig, suav, / de florile de cires. / Cîinele se aseamănă cu mine, / de asemenea, se aseamănă cu tine. / Ei nu au vechime, / ei au stele, — / steaua nu-

Vasile Speranța „Polifonie albastră”

(Ed. Eminescu, 1979)

● AL DOILEA volum de versuri al lui Vasile Speranța (primul, intitulat **Sînt ultimul poet romantic**, i-a apărut în 1973) aduce un plus de gravitate, de concentrare și îndeminare tehnică, încît ce era acolo țîșnet și gesticulație lirică nu tocmai ordonată se înalță aici într-un plan ce conturează mai ferm orizontul poeziei sale. Faptul a fost observat și de Al. Ivăsiuc, în al cărui **Cuvînt către cititor**, ce însoțește și recomandă cu căldură volumul, se spune că „valoarea sa vine din originalitatea și autenticitatea unui tipar liric, dintr-o preocupare obsesivă de a stabili sunetul ascuns al lucrurilor”. Alături de „lupta împotriva imaginii plate care ascunde fluenta vitală a sunetului”, cartea evidențiază și una „a materiei poetice cu forma, o interesantă evoluție de clarificare în acord cu însăși aspirația spre luminozitate, libertate și fericire, mărturisită însă în versuri prin ineditul imaginii, prin autenticitatea glasului, prin structurarea unei obsesii care dovedesc caracterul poetic” al scrisului „acestui

mită, steaua cîinelui, / este steaua cîinilor. / Hau, hau, latru la stele!”.

Nu-i aici numai o simplă înșurire dictată de sugestiile cite unui cuvînt, ci o veritabilă metamorfoză lirică rezultată dintr-o intuiție fondatoare. Șocantul vers final este perfect omogen într-un univers așa-zicînd kineficat prin fantezie dictatorială.

Dar dincolo de asemenea posibile recuperări, trebuie spus că nu puține dintre ultimele poeme ale lui Nichita se plasează pe un limb de o periculoasă îngustime între revelația tragică și banalitate sau chiar impostură. Fără a mai vorbi de acele piese (**Oficierea caprelor**, **Împăratul mării**, **Lapte murdar**, **Aterizarea** etc.) lipsite de orice fior meditativ, perseverînd în traducerea unor intuiții obscure și vagi, în egală măsură. Este surprinzătoare, de altfel, evoluția acestui autor care, dovedind la începuturile sale un considerabil spirit selectiv, a ajuns acum să îngăduie în poem totul. Poet de neîndoieinică stirpe barbiană, Nichita se complăce prea des într-o poezie „leneșă”.

Aglomerarea de prozaisme fără efect sau de puerilități fără candoare mă face să cred că poetul scrie uneori — și transcrie! — în orice condiții, dezinteresîndu-se de solitudinea absolut necesară creației. Boem, el consideră, probabil, superior acest dezinteres care nu e în realitate decît neputința de a-și asuma pînă la capăt un anumit destin.

Desigur, fiecare poet își cucerește în felul său „dreptul la timp” și, din perspectiva operei încheiate, „inspirația” se confundă cu „tehnica”, euforia provocată cu meditația, oboseala organică, sfîrșeala, cu suferința mai mult sau mai puțin metafizică etc. Există însă și opere care își deconspiră penibil geneza.

Nu mă voi grăbi să suspectez tot ce e deviant fără să fie deloc semnificativ la Nichita Stănescu, mai ales că acea corespondență (decelabilă cu deosebire în **Operele imperfecte**) între tema poeziei și forma ei este de atîtea ori salvatoare. Incoerența apare cultivată ca semn al asteniei vitale, mijloacele poetice sînt atribuite unei dicțiuni maladii. Conștient, poetul însuși rîvnește o „gîndire devenită strigăt”.

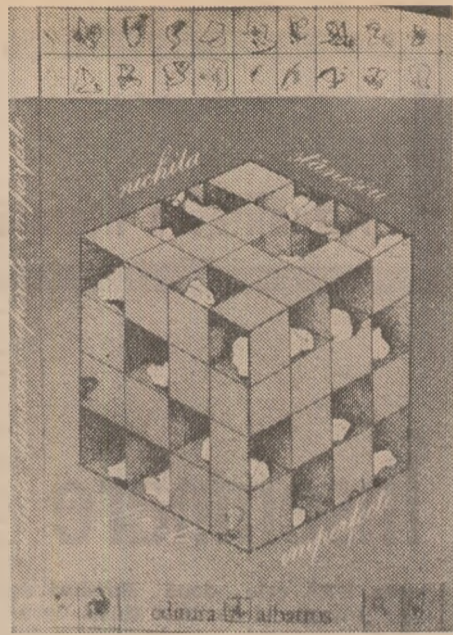
Reversul formulei trebuie să-i fie însă amintit, precum și faptul că un poem — și cu atît mai mult o carte, — este — cum spunea Blaga — o „boală învinsă”. Nu-i mai puțin adevărat că și în momente de absență a conștiinței artistice, poemul stănescian se dovedește inconfundabil prin cel puțin o răsucire de frază. În plină banalitate sau chiar stupiditate răzbate brusc un ecou din uruiul acelei „roți alergate pe dinlăuntru” pe care poetul o invocă îndreptătit.

Să ne consolăm cu ideea că Nichita rămîne Nichita chiar și atunci cînd ratează, că improvizatiile lui sînt uneori mai vii decît compunerile uniforme ale unor confrăți care jubilează citind acum aceste rînduri de reproș?

poet cu putințe evidente de dezvoltare și evoluție”. Grupate în trei cicluri (**Strigăt**, **Păsărarul și Grădina lui Ion**), versurile au o clară unitate, gravitînd în jurul unui fir conducător (**cantus firmus**, spre a folosi o denumire muzicală, căci poetul este, ca profese, un remarcabil tenor), a unei voințe de exprimare concentrată a diversității de idei lirice, de care scriitorul este aproape iradiat: „Cîntările — cîntările nu pot fi dresate / să moară înaintea morții biologice, / ele atîrnă inefabil peste ideile ce coc / viitorii purtători — neștiind de celulele / lipite spre rînduiala sunetelor / pentru transfigurarea umilă”.

Poetul e încă plin de amintirea lecturilor și adesea versurile sale duc cu gîndul la Blaga (cîteva poeme sînt chiar declarate „variațiuni muzicale” pe o temă din autorul **Laudei somnului**), Barbu, Doinaș. Caraion sau Nichita Stănescu, fără ca prin asta să-și umbrească expresivitatea proprie. Obsedat de „transcenderea în sunet”, de „miresmele culorilor” și de „inefabila viața a poeziei”, el încearcă să surprindă **semnul** (adică împlinirea, rostirea), încă de pe „cînd visa impulsul / și forma lui”, relevîndu-i prefacerea continuă și unei dureroasă.

Ca și alți poeți veniți dinspre muzică sau „contaminați” profund de ea (Raymonde Han, Sandu Tzigara Samureaș, Mina Constantinescu, Ion Țugul, ori Nina Cassian, care a scris acum cîțiva ani, în această revistă, rînduri pline de miez despre el), Vasile Speranța se simte acaparat și chiar susținut de cîntec, în înțelesul cel mai cuprinzător, călăuza și ra-

CÎTEVA cuvinte și despre desenele care alternează poemele, căci ultimul Nichita e unul ilustrat. Și, mai întii, despre ideea însăși de a ilustra poezia. Am impresia că în primirea destul de rezervată făcută **Epicii Magna** prezența desenelor a funcționat ca o circumstanță agravantă. N-a fost la mijloc numai o inerție a criticii, dar și prezumția mai generală că poetul a forțat astfel o recepție festivă a cărții sale. Or, cum se știe prea bine că momentele festive sînt neprielnice artei adevărate, tentativa a fost prompt sancționată.

Dincolo de cazul în speță, sigur e faptul că ilustrația tulbură printr-o mișcare excentrică izolarea de care lectura poeziei are neapărată nevoie. Acum peste o jumătate de secol, comentînd ilustrațiile lui I. Teișanu la **După meleci** de Ion Barbu, B. Fundoianu susținea că poetul trebuie să-și refuze la prima ediție a unei cărți o asemenea tentativă, rezervîndu-și-o, eventual, pentru o reeditare selectivă și pentru un cititor deja familiarizat, pregătit să o întîmpine. Contactul cu textul poetic nu trebuie, deci, mediat, adică deformat.

De ce se va fi hotărît Nichita Stănescu să-și însoțească poemele de „semne”? Poate pentru a provoca o împropiata recepție lor, pentru a o face să iasă din tipare prea bine stabilizate. Nu putem, oricum, să nu atribuim o intenție dezintelectualizantă acestei inițiative. Nevoia de reînfrăgizare vine din oboseala poetului față de interpretările solemn intelectualiste date poeziei sale ori dintr-o deficiență pe care vrea s-o acopere printr-un adaos de farmec?

Oricum desenele lui Sorin Dumitrescu nu explică textul poetic și nici nu-l completează. Intelectualizate la rîndul lor, vag și fals geometrizzante, „semnele” propun propriile lor sensuri și virtualități. De fapt, Sorin Dumitrescu nu îl ilustrează pe Nichita Stănescu, ci îl concurează. Raportul tradițional de aservire față de text e depășit, plasticianul instaurîndu-se coautor. Desenele solicită și ele participarea unui ochi interior, așa cum poemul astfel acompaniat reclamă o abordare mai puțin abstractă. Avem în față un **obiect** (în sensul modern al termenului) care trebuie „citit” pe cît posibil sincretic.

Mircea Martin

țiunea lui de a fi: „Ca să știu pe ce drum sui / Iau cărarea cîntului”. Acesta e supus celor mai diverse încercări, pîndit din toate părțile, pînă cînd „dimincața desceștează cuvintele înmărmurite / iluminînd ape cu flori și sete de drumuri”. Atunci poetul „îngenunchiază, / și pleacă fruntea smerit”. Inovația tehnică (ca și în primul volum, care l-a interesat prin zvîcnetul său pe Al. Philippide, uimit și de titlu, dăm aici peste un grup de sonete structurate ca niște parafraze ale versului popular), i se adaugă una lexicală, citeodată chiar spectaculoasă (a fințini; a zogni; oamă = femeie; păsărire; muresc, de la a muri; fioară, de la înfiora etc., etc.) și o îndrăzneală promițătoare în cuprinderea limbajelor țînd de alte domenii (fizică, medicină, filosofie etc.) și în primul rînd de artele surori. Libertățile pe care și le îngăduie, uneori cu aparență inconștienței, stau în fond pe o mare încredere în cuvînt și în **poesis** în general: „Pasăre sînt fără carte / Scrisul limbii n-are moarte”. Pînă și sfîrșitul și-l imaginează ca un „spulber de forme, / sunet pur și neumbrit / În sublimul joc jertfit”. Rămîne necesitatea unui continuu efort de concentrare, de adîncire a reflecției lirice, de privire în sine prin ceilalți, pentru ca talentul multiplu îngemănat al lui Vasile Speranța să sublimaze încă mai organic, revelîndu-și întreaga forță configuratoare a unui glas în plină maturizare.

George Muntean

Anchetatorul și „măștile”

PUTEM considera romanul *Măștile**) ca un prim moment de bilanț în activitatea de prozator a lui Virgil Duda. Autorul reinnoadă firul acelor „povestiri din provincie” cu care a debutat în urmă de peste un deceniu, îl reintroduce în acțiune, dacă se poate spune astfel, pe anchetatorul apatic, cunoscut dintr-o carte anterioară, și revine la perioada imediat următoare războiului din *Deruta*, evocă o poveste de dragoste ca în *Cora* și aduce câteva ecouri din *Catedrala*, romanul „industrial” cu care Virgil Duda abordase genul în 1969. Planurile cărții: incinta spitalului în care eroul, tinărul anchetator, locuise o vreme împreună cu vechiul său prieten și coleg de liceu Mițu Tanicevski și în care, în mod inevitabil și firesc, cunoștea pe toată lumea, fiind admis în acel „club” amical, dezinvolt și plăcut din care mai făceau parte doctorii Roca, Nicușor Netea, Tiți Dungan, Mărăcineanu și alții, Birlașul natal, readus în memoria personajului principal de prezenta unchiului Mauriciu, pacient nedisciplinat internat pentru o gravă afecțiune cardiacă dar încontinuu torturat de trecut (amintiri despre tirgul moldovean are și doctorul Roca), apartamentul întâlnirilor cu Alexandra, orașul — „un mare centru industrial” la începutul anilor '60 s.a. — confirmă pluralitatea, am spune recapitulativă, a direcțiilor narativii.

Cea mai vizibilă rămâne, desigur, linia „anchetatorului apatic”, incit despre *Măștile* se poate vorbi ca despre a doua carte a „anchetatorului” consacrată, de astă dată, timpului liber al acestuia. Timp care nu se deosebește însă prea mult de celălalt, al „orelor de serviciu”: căci și în afara acestora anchetatorul continuă să ancheteze pe cont propriu, dincolo de „sarcinile” curente. Cu singura deosebire că anchetele juridice i se substituie anchetele morale. Optica scormonitoare îi este proprie în toate împrejurările vieții: „...ești o fire scormonitoare mereu la pîndă, cu toate că pari adesea adormit — spune despre eroul, adresându-i-se, cineva (o femeie). Te-am cumpărat (sic), pe mine nu mă înșeli. Sint mulți cărora nici să le spui că te-ai lovit la un deget nu-ți vine, și se sting vorbele pînă să apuci să le rostești, mai bine caști ori te scarpini, iar alții ca tine, cărora nu te-ai mai sătura să le spui, iar și iar. Pentru alțeva nu știu dacă ești bun, nici nu mă interesează, dar ca să ascuți, să taci și să privești omul care-ți vorbește, parcă ești făcut”. Impresia e că tinărul anchetator își petrece aproape tot

*) Virgil Duda, *Măștile*, Editura Cartea Românească, 1979.

timpul liber în incinta spitalului, că stă mereu, ca să spunem astfel, pe capul medicilor prieteni sau la căpătîiul unchiului bolnav. El provoacă și face confesiuni, observă relațiile care se stabilesc (sau se destramă) între membrii micului colectiv, urmărește — mai ales — comportamentul bizar al vechiului său amic Tanicevski. Ca profesionist și ca protagonist, tinărul erou este la fel de discret. Anchetatorul rămîne intrucivă în umbră. Dacă el este, indiscutabil, eroul de drept al cărții, eroul ei de fapt este mai curînd Tanicevski (spre sfîrșitul romanului pe primul plan trecînd volubilul Nicușor Netea). Tanicevski asigură rudimentul de „subiect” al cărții. Tot ce se „întîmplă” în ea, i se întîmplă lui Tanicevski. Eliberat de un certificat medical unui fost coleg de liceu care este însă apoi surprins prezentîndu-se la un examen de admitere exact în perioada scutirii, el comite un, citez, „uz de fals”. Nu va putea evita, în consecință, nici procesul, nici un scurt stagiul penitenciar. Ciudat e că nici o clipă nu părăsește prea dornic să le evite. Medic capabil, bun profesionist, cu o ținută mereu îngrijită și știînd să-și păstreze o perfectă luciditate în orice împrejurare (o „tehnică” specială îi permite să înlăture, prompt, efectele consumului de alcool), Tanicevski derutează printr-o ușurință a neimplicării în tot ceea ce face, bine sau rău. Îndeplinindu-și datoria la locul de muncă, el se solidarizează totodată în chip absurd, în preajma și în timpul procesului, cu fostul său coleg de liceu cu care formează — spre mirarea și indignarea întregului oraș — un cuplu nedespărțit, sau participă cu plăcere — intelectual cu justificare pretenții! — la diferite „vederi”.

Personajul, de o vagă descendență gogoliană, i-a izbutit autorului din plin. Vina profundă a lui Tanicevski ar fi, după părerea colegului său Netea, „neparticiparea afectivă”: „Cîtă afectivitate, atîta înțelegere și atîta dramă! Dacă-mi dai voie să parafrazez — proclamă doctorul Nicușor Netea. Pe cît ești de simțit pe atîta dai de dracu în tine însuși, dar și cam atîta speranță îți rămîne să pricepi ceea ce trăiești și să încerci să faci mai multă lumină în tine, în jurul tău, adică, lătmă-mă, în lume. Dacă nu pui nimic la inimă, firește că nu vei lua în seamă nici propria ta nenorocire, nici a altuia. Inteligența înseamnă bunătate, cum spunea de curînd cineva. Altminteri mintea poate fi trează, gîndirea clară, pătrunzătoare, altfel spus, degeaba ești lucid, dacă nu ești sensibil și nu te angajezi lăuntric”.

Tema sensibilității, abordată și dezbătută în special de doctorul Netea, (al cărui rol, după cum am văzut, crește mult spre finalul cărții și cu ale cărui frumoase cuvinte aceasta se încheie), traversează ca un fir roșu textul romanului lui Virgil Duda. Există în această proză inteligentă, lucidă și rece o surprinzător de stăruitoare (și binevenită) pledoarie pentru „valorile sufletului”, preocuparea continuă pentru „starea sensibilității noastre, cum și din ce cauză se ascunde ea uneori sub o mască (s.n.) ori alta”. Odiosul Leon (dintr-o retrospectivă a lui Netea), „caz tipic de mania persecuției”, care face rău pentru că suferă meru de „o frică teribilă”, „se situează în afara stării normale de sensibilitate” și, deci, „ține de morbid”. În afara stării normale de sensibilitate pare a se situa, în felul său, și Tanicevski. Or, întotdeauna este „de preferat un om viu, îngrijorat, emotiv, unui mecanism bine reglat ce nu acceptă, nici în glumă, că are ezitări, îndoieli”. Copilăria, adolescența sînt din nefericire adînc marcate de „absența conștiinței”, de „starea de larvară insensibilitate” (moartea tatălui, a cărei durere „aminată” anchetatorul o trăiește cu rușine și indignare peste ani). Lupta se duce însă nu numai împotriva lipsei de sensibilitate dar și împotriva *măștilor* ei (aceasta nu apare nudă, în stare pură, ci se ascunde, se învăluie): „Mă uit cu mare atenție în jur — spune Nicușor Netea, tot mai activ spre finalul romanului —, nici unul din oamenii cu care intru în contact, indiferent de cale, nu-mi pare lipsit de interes, chiar dacă e considerat, ori se consideră, banal. Eu insuși sint un ins banal. Iar dacă se deghizează, cu sau fără știință, las'că adesea poartă trei, patru rînduri de măști. Încerc să străpung întinericul care ne desparte pe unul de celălalt, să ghicesc ce, cum, încotro”. „Programul” personajului pare a fi însuși programul autorului. Anchetator al sensibilității omenești, eroul cărții (cărui i se substituie — în funcția sa principală scormonitoare — și ale personajelor) încearcă să străpungă mereu *măștile*.

Nespectaculoasă, practic fără subiect analitic, lucidă și (uneori excesiv și uniform) sarcastică, detașîndu-se de clișee și convenții prin „citarea” lor ironică, proza lui Virgil Duda se bizuie în acest roman în primul rînd pe monolog. De aici o anumită monotonie și artificialitate a cărții, care pare „aranjată” în monologuri stătătoare, cu un curs foarte lent. Scenele „în direct” sînt puține, și mai puțin convingătoare. Personajele fac ce fac și ajung inevitabil la momentul confesiunii sau al rememorării. Ele însă nu povestesc, ci

comentează. „Iar noi, tacă-tacă” — zice cineva, constatînd, la el și la alții („vorbim prea mult”), „o comunicativitate insatisfiabilă”. Nu contestăm legitimitatea modalității (căci, vorba aceluiași personaj: „cum altfel să ne cunoaștem, să știm ce gîndim, să ne facem înțelegi?”), ci doar abuzul care se face uneori de ea. „Amărăciunea mărunțiturilor” alterează pe alocuri gustul lecturii. Cu atît mai remarcabile sînt, în acest context analitic arid, de o precizie matematică, momentele de evocare și descriere „pură”. Precum acelea care înfățișează agonia paradoxală, de împăcare cu lumea, a unchiului Mauriciu, rupt în sfîrșit de partea sa de nclinîte și încrîncenare, testamentul fără cuvinte al aceluiași sau imaginea suverană a tatălui purtîndu-și herculean și cu voioșie copilul în spinare, într-o noapte călduroasă de vară: „Se revăzu la vîrsta primelor amintiri, într-o noapte călduroasă, aproape adormit, undeva la capătul unei oboseli fericite, cum numai în copilărie era cu puțină, purtat în cîrcă de tatăl său, în drum spre casă, venind dintr-o vizită de familie [...]. Tatăl era tînăr, vesel, puternic, îi purta ca pe un fulg, parcă uitase de existența lui, mergea repede, glumea, cine o mai fi fost atunci împreună cu el?, iar această imagine reconstituită, poate cea dintîi păstrată în memorie, cea dintîi!, îi amplifică suferința și îi liniștea în același timp [...]. Pașii celui care-l duceau în spinare, voioșia sporovălelii, senzația de adăpost sigur, desăvîrșit, pleoapele care se închideau, pietrele caldărilor udat cu tulumba, strălucind umede în lumina lunii, mirosul de ziduri incinse, clinchetul abia auzit al unor firme de tablă spînzurate la înălțimea capului său, palmele asudate care parcă nu voiau să-l asculte, ușoara legănare...”.

Valeriu Cristea

Scriitori greci și latini

PRESTIGIUL și „misterul” lumii antice dublate de complexul încă dăinuit al unei mari civilizații, celei dintîi meditații asupra condiției umane, pămîntești și cosmice, permanența motivelor literaturii greco-latine fac necesară incursiunea intelectualului de astăzi în cultura clasică. De aceea e întru totul binevenită apariția, la începutul acestui an, la Editura științifică și enciclopedică, a unui *Mic dicționar de scriitori greci și latini**, lucrare de referință — realizată de un colectiv de bun clasicști, sub conducerea lui N. I. Barbu și a Adelinei Piatkowski — care sistematizează într-un mod lesnicios pentru cititor un sistem cultural a cărui existență a marcat irevocabil spiritul european.

Orice carte despre antichitate emoționează cînd dezvăluie creșterea și descreșterea unei lumi incinerate de propria decadență, de mult închise în memorie. Pe pămîntul Greciei, gîndirea solară s-a verbalizat în reveriile existențiale ale obsedantei destrămări a omenescului pînă la miezul arhetipal; legenda spune că urmașii troianului Enea au întemeiat Roma spre a întrece în slavă Elada. Dar excesul de trufie retrospectivă a pierdut mărirea latină în contemplația statică a originilor pe măsură ce sentimentul de generării esenței umane chinuia, ca neîmplinire, gînditorii vremii. Încît, la citirea *Enceidei*, e turburătoare senzația că pustiul vegetal al Latium-ului este profetic identic cu stingerea, că trecutul e oglindirea viitorului. Nostalgiea veacului saturnian și deplîngerea decăderii perpetue sînt îngreunate de latențe mitice care azi ne par stufoase și profund tragice — în lipsa alternativei —, căci mulțimea zeilor din Roma întrecea numărul muritorilor. Necoincidența structurală și

partea de necunoaștere a vieții unor oameni remarcabili ne deschid porțile reveriei și meditației, niciodată de prisos, asupra trufiei zădărnice de curgerea vremii. Studiul culturii greco-latine este, în ultimă instanță, o cale de purificare spirituală deoarece accesul într-o lume revolută se aseamănă substanțial cu starea poetică.

Pentru o mai lesnicioasă folosire, arhitectura capitolelor *Dicționarului*... este uniformizată, ele debutînd cu o biografie urmată de prezentarea scrierilor grupate fie în perioade de creație, fie tematic. Un loc important, în vederea integrării în universalitate, este deținut de reliefarea ecoului în antichitate și a valorificării creațiilor grecești și latine în Evul Mediu și Renaștere. O bibliografie amplă, la zi, încheie fiecare capitol.

Metoda este enunțiativă, preponderență avînd concentrarea fiului narativ al operei sau degajarea principiului major (în cazul filosofiei), remarcile de ordin estetic condensîndu-se în considerațiile finale. Tradiționalismul analizei se lasă cu greutate modificat, micromonografiile excelînd prin claritate și sobrietate a expunerii, preferînd informația exactă, eliberată de subiectivism, dat fiind rolul de unealtă de lucru intelectual al *Dicționarului*..., care nu urmărește epuizarea subiectului, ci furnizarea de cunoștințe minime și incitarea la lectură textelor clasice. Abia Eugen Cizek depășește canoanul operînd cu noțiuni ale criticii contemporane (Petronius). Lucia Wald se distinge prin precizia formulării iar N. I. Barbu este auster-profesoral. Cît despre Mihail Nichita, acesta înalță demersul critic în sfera de limpiditate și sugestie poetică, reușînd să dezvăluie profunzimea literaturii latine. Cuvintele adînc cumpănite, mizeozose, sînt impregnate de emoția confruntării cu operele singulare ale acestei lumi sechestrate în amintire. Iar abordarea lor gravă, sacerdotală aproape,

relevă perenitatea unor principii estetice și morale care și astăzi ar face fala ori-cărui scriitor; dincolo de structurile social-politice și distanța temporală se întrevăde esența umană unică. În capitolul dedicat lui Terențiu, de pildă, Mihail Nichita intuiește coerența substanțială a creației.

În schimb, din micromonografia referitoare la Catul lipsește justificarea psihologică ce conferă poeziei sale continuitate și originalitate. Fie și numai menționarea faptului că epitalamul (poemele 61, 62, 64) constituie proiecția iubirii ideale și imposibile alături de Lesbia ar fi adăugat o notă de tristețe și gravitate morală capabilă să innobileze dezlănțuirile pătimașe și ar fi pus în evidență substanța unitară a operei catulienae altfel scîndată, dacă e să credem *Dicționarului*..., în poeme savante, pe de o parte, și versuri de dragoste și ură, pe de altă parte.

Și tratarea romanului lui Apuleius, *Măgarul de aur*, o socotim a fi prea didactică. Nararea concisă a acțiunii e urmată de câteva considerații privind implicațiile sociale, inserția fantasticului și elemente de tehnică artistică. Nu era de prisos demarcarea faptului că suplicul măgarului se convertește în act de cunoaștere structurat pe patru nivele simbolice: cunoașterea elementară (prin magie se dezvăluie lumea instinctuală îngăduită animalului), cunoașterea psihologică (erosul, crima, eroicul), cea religioasă-morală (pornind de la limita mediocrității umane personajul-cunoașcător, Lucius, e metamorfozat în măgar pentru ca, în cele din urmă, să recîștige umanitatea pe plan superior prin intervenția divinității cosmice, Isis) și, în sfîrșit, cunoașterea estetică (spațiului real i se substituie fantasticul anulat, la rîndu-i, de miraculoasa re-umanizare). Iată cum tratarea pasivă minimalizează semnificațiile artistice ale acestui roman de referință în literatura universală.

Mobilul moral și esența artistică a *Istoriilor* lui Tacit sînt analizate, de asemenea, fugitiv, insistîndu-se asupra alcătuirii frescei sociale și stării psihice a autorului. Însă o viziune globală a operei, dincolo de revelarea introspecției istorice ca act poetic al căutării originilor, ar pune în lumină cele trei aspecte ale scrierii sale: istorie tragică, istorie eroică, istorie a aparențelor; realitatea se convertește în lume de *species*, umbre, măști, condamnate prin inerția răului.

Surprinzătoare sînt capitolele despre tragedia greci! Piesele sînt reduse la anecdotică, iar virtuțile estetice și spirituale sînt expeditate în formulări redandante și stereotipe, abuzînd de forme lingvistice de legătură. În schimb, se citează o mulțime de critici a căror lectură o presupunea, oricum, bibliografia finală.

Demne de remarcat — pentru știința esențializării — sînt micromonografiile închinete filosofilor (Aristotel, Pitagora, Platon, Heraclit).

PUBLICAREA unui asemenea *Dicționar*..., premiară în cultura noastră, se subsumează acțiunii tot mai ample de revalorificare a spiritualetății greco-latine, urmînd tipăririi în anul din urmă a onora dintre cele mai de seamă creații clasice (Platon, Homer, Vergiliu, Plaut, Terențiu, Cicero, Quintilian, Titus Livius etc.).

Într-o nouă ediție ar fi binevenit un glosar care să cuprîndă detalierea citorva elemente specifice de retorică și istorie literară (aticism, alexandrinism, comedie palliată, fabulă milestană, encomion etc.) intrucît definiția lor se înfîlșește numai în cadrul celui dintîi capitol — în ordinea alfabetică — în care se fac referiri la asemenea noțiuni-cheie. Fără îndoială, selecția lor ar presupune o întreprindere și mai dificilă decît selecția autorilor, dar, credem noi, ar fi de mare folos cititorului. Rămîne de meditat și dacă, într-o viitoare formă, „povestirea” operelor își certifice locul predilect în economia capitolelor și dacă nu cumva se impune depășirea didacticismului prin aprofundarea *semnificațiilor*, încercîndu-se o structurare după criterii estetice și nu cronologice, formale ori tematice, pentru ca să transpară astfel *devenirea intrinsecă* a creației artistice și dimensiunile mesajului adresat umanității.

Doina Rodina

*) *Mic dicționar de scriitori greci și latini*, Editura științifică și enciclopedică, 1979.

„Tot ceea ce-i în mine bun, doar tu mi-ai dat, pământ străbun!”

VARGA ISTVÁN și-a trăit viața în comuna Măgheruș din Valea Mureșului, ceea ce înseamnă că se aținea aici, la baștina lui, când nu bătea drumurile. Căci îl mîna de-acasă ba grija pîinii de toate zilele (avînd de hrănit — dimpreună cu cei unsprezece copii — tocmai treisprezece guri), ba istoria zbuciumată a începutului de secol îl silea să-și ia bunrămă de la satul său, pentru un timp.

A ajuns, de pildă, din Măgheruș pînă la München.

Omul nostru — de o vîrstă cu secolul în care trăiește — nu este o personalitate cunoscută; totuși discuția avută cu el rămîne memorabilă pentru mine, datorită unei fraze care mi-a mers drept la inimă, datorită unei evocări prin care — în felul său simplu — a definit exhaustiv ce anume înseamnă pentru om patria, pământul natal.

Drept la inimă mi-au mers cuvintele sale, deși Varga István nu este nicidecum un poet, ba dimpotrivă, e scump la vorbă: cu grija celor unsprezece copii pe cap, n-a avut nicicînd răgaz să stea la palavre, seara, la cîrciumă sau la poarta casei. Și cum să fi avut răgaz, cînd și-a petrecut pînă și tinerețea la pădure și pe Mureș, muncind din greu: avea nouă ani cînd tatăl său l-a luat înția oară pe plută, să-l ajute la cîrmit; transportau bușteni în aval, de la Gheorghieni la Tîrgu Mureș, primind de la patron, pentru un drum, o pită de secară, un kilogram de slănină, un litru de palincă și bani cît să nu moară de foame familia lăsată acasă. De la Tîrgu Mureș făceau cale-ntoarsă pe jos, bătînd pînă la cincizeci de kilometri pe zi, ca să întocmească la Gheorghieni plută nouă... Istorisirile și „filosofiile” auzite de la tatăl său, cît dura marșul în amonte, au fost cele dintîi lecții de istorie și luptă de clasă ale copilului Varga István.

Ca întru completare a cunoștințelor de acest fel, primul război mondial l-a purtat pe Varga István dimpreună cu consătenii săi prin toată aerna istoriei europene de atunci: Serbia, Albania, Italia, Franța, Belgia, Austria, Germania, cu mai toate fronturile lor, l-au văzut purtîndu-și pașii pe acolo — spre a-și relua pe urmă vechea „cursă” Gheorghieni — Tîrgu Mureș, cu plutele lui...

Consemnez toate acestea deoarece o îndelungată experiență reportericească mă învață cîtă greutate poate avea cuvîntul celor cu viață grea și zbuciumată, al celor ce au făcut față încercărilor sărăciei și mizeriei; opiniei lor trebuie să-i acordăm mai mult decît simpla atenție cuvenită, căci ei cumulează experiențe de viață pe care, din fericire, generațiile tinere de astăzi nu le mai pot trăi. Tocmai de aceea mi-a mers la inimă o frază a lui Varga István: cuvinte simple, definind ce anume înseamnă, pentru un om, pământul natal:

— La München am ajuns sub escortă, dimpreună cu mai mulți transilvăneni de-al mei, ca prizonieri de război. Ne-au pus să ne dezbrăcăm și să facem baie într-un bazin. Pe urmă ne-am înfățișat dinaintea unei comisii militare. N-am să uit niciodată cum stăteam noi acolo, stîngheri în așteptarea unui vi-

tor necunoscut. Un flăcău, consătean cu mine, mi s-a alipit neajutorat, căutînd parcă pavăza vetrei de acasă. De multe ori mi-a fost dat să înțeleg, bătînd drumurile Europei, cît de orfan te simți prin străinătăți...

M-AU impresionat aceste cuvinte ale bătrînului muncitor forestier, poate și din cauza consonanței cu confesiunea despre pământul natal, scrisă în 1939 de poetul Salamon Ernő, martirul comunist, născut și el pe aceste meleaguri, care a cîntat suferințele și luptele muncitorilor forestieri, pînă cînd fascismul horthyst i-a curmat și lui zilele: „Vorbec limba celor ca mine, cu foamea în pîntec / iar cînd mă-ncolțește nevoia, îngîn al lor cîntec. / Tovarăș statornic în viață și martor la toate, / izvor de nădejde, prieten în zile-norate, / mi-e graiul străbun, fără seamăn, și el mă reține: / cîntarea se stinge pe buze-n ținuturi străine. // Străbuni îndrăzneți cu bărbi aspre, voi, care în glie / de veacuri și veacuri mormîntul l-aveți să vă fie / de-a pururi slăvite și rivna și trudnicul nume, / căci voi m-ați adus în ungherul acesta de lume!” (traducerea versurilor de Virgil Teodorescu).

INTÎMPLAREA a făcut ca în vara anului trecut să stau de vorbă — cîțiva kilometri mai în amonte, pe Mureș — cu secretarul organizației de partid din comuna Lăzarea, care mi-a povestit că într-o recentă ședință a comitetului executiv al consiliului comunal se discutase, printre altele, problema singurului tînar din sat, care, după absolvirea școlii generale, nu s-a înscris la nici o altă școală.

Chestiune mărunță?

Într-un fel este o chestiune năruțată; dar, privind sub alt unghi, poți considera că în România de astăzi, grija față de soarta unui singur om este o problemă tot atît de cotidian-actuală ca și grija pentru destinele întregului

popor. Acest punct de pe ordinea de zi a conducătorilor comunei Lăzarea din județul Harghita constituie un argument de reală pondere, cînd ne întrebăm de ce oare se simt cu adevărat la ei acasă în România de astăzi toți tinerii, fără deosebire de naționalitate: pentru că societatea nu este nepăsătoare în privința lor; pentru că societatea noastră socialistă dorește să le ofere posibilități pentru desfășurarea capacităților cu care sînt înzestrați, spre a deveni membri folositori ai acestei societăți.

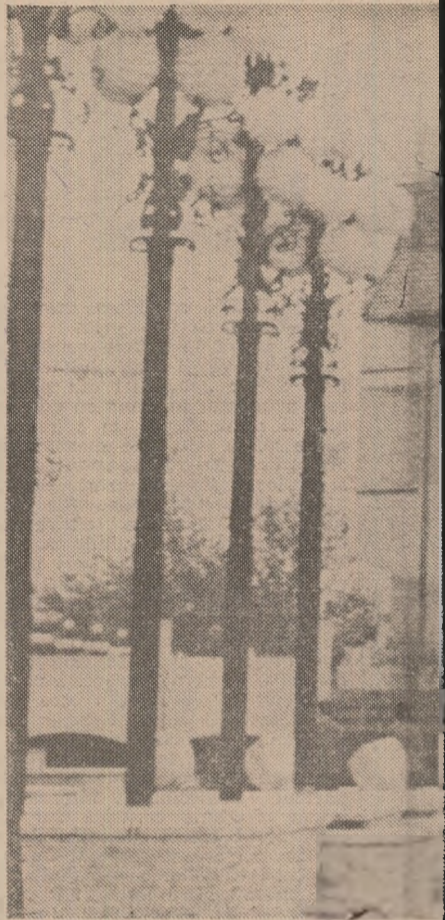
Valoarea de argument a „chestiunii” de la Lăzarea mi-a apărut și mai pregnantă, prin faptul că tocmai în zilele acelea răsfoiam din nou scrierile autobiografice ale lui Panait Istrati și vibra încă în mine dramatica evocare a întîiilor experiențe ale copilului tocmit — îndată după terminarea școlii primare — **La stăpin**, să-l slujească pe birtașul din Brăila, primind în schimb „O sută de lei pe an; un rînd de haine; o pereche de ghete; o pălărie; o zi slobodă la Paște și încă una la Crăciun!... Nouăsprezece ceasuri de goană zilnică, adică de la șase dimineața pînă la unu după miezul nopții. Cuvinte aspre, înjurături obscene, palme cu nemiluita. Șiroaie de lacrimi, suspine, de nimeni auzite, visuri spulberate. Dor de ducă!...”

La fel cu imaginile de Golgotă din **Căpitan Mavromati** sau din **Civilizație**, unde biete mlădițe omenești „și istoveau copilăria” în palmele și umilirile luate de „la stăpin”, sugestivele rînduri pline de dramatism ale lui Panait Istrati au fost realitate vie pretutindeni în țara de odinioară, unde — știind de vorbă cu tineri de astăzi — îmi aminteam mereu trecute destine de copii, evolute cu totul în alt chip.

Așa mi-am adus aminte, neașteptat, de cuvintele lui Panait Istrati și de Oțelul Roșu, deși, — după cite știu — el n-a trecut nicicînd pe acolo. Totuși, i-am reîntîlnit, pe malul Bistrei, a-

mintirea — întruchipată într-un grup de băieți din Bărăgan.

CULEGÎND date pentru un reportaj la Oțelul Roșu, am cunoscut uzina și oamenii săi care — după cum spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea ținută la a 175-a aniversare a uzinei — produc astăzi, ei singuri, tot atîta oțel cît producea, înainte de război, întreaga țară. În aceeași cuvîntare, la 18 septembrie 1971, secretarul general al partidului vorbea și despre proiectul unei noi oțelării, concepută la nivelul tehnic al zilelor noastre. Despre patriotismul acestor oameni de la Oțelul Roșu grăiește la rîndul său faptul că, după numai patru ani, în 1975, noua oțelărie electrică începuse deja să producă, iar mai tîrziu — tot în urma directivelor date de secretarul general — s-a aplicat, pentru prima dată în țara noastră, metoda turnării continue. Urmărind funcționarea cuptoarelor am întîlnit un grup de elevi îmbrăcați în salopetă, care trebăluiau în preajma muncitorilor, lucrînd la instalațiile turnării continue cu mișcări și gesturi a căror rutină le dezmințea pur și simplu vîrsta. Întrînd în vorbă, am aflat de la unul dintr-înșii, pe nume Vasile Moldoveanu, că au venit aici 36 de băieți — clasa III-a D a școlii profesionale de la combinatul siderurgic Călărași, aflat în construcție — să cunoască cele mai moderne procedee de fabricație în materie de oțel; au mai învățat siderurgie și la Reșița, iar acum își îmbogățesc cunoștințele la Oțelul Roșu, spre a fi muncitori calificați cînd vor începe lucrul în combinatul de acasă. Nu toți cei 36 sînt chiar din Călărași; dimpotrivă, cei mai mulți provin din alte localități ale Bărăganului: Bucu, Modelu, Fetești etc., dar sînt mînați cu toții de aceeași năzuință, aceea de a învăța fabricarea oțelului. Ei învață aici, de la Constan-

În comuna Zetea (jud. Harghita)

Teatrul Național din Tg. Mureș (Fotografie de Gh. Vințilă)

tin Cristescu, Mihai Cut, Alfred Schwering, Ovidiu Farcăuț, Györgydeák Lőrincz și alții — specialiști români, germani, ucraineni și maghiari; ei sînt, ce-i drept, de naționalități diferite, dar aici în uzină vorbesc aceeași limbă, prin intermediul căreia le-au adus băieților din Bărăgan mărturie vii despre spiritul tradițiilor muncitorești revoluționare de aici, despre conștiința comunistă.

Stînd de vorbă cu băieții aceștia, mi-am adus aminte de **Ciulinii Bărăganului**, de lumea lui Codin și-a lui Adrian Zografi, o lume pe care, aici, printre membrii celei dintîi generații de oțelari din Călărași, o simțeam atît de îndepărtată!

Mai zilele trecute mi-au răsărit din nou în minte rîndurile grele de acuzații ale lui Panait Istrati, de data aceasta localizate în nuvela **Sarkis** — căci mă aflam la Giurgiu, orașul unde un hamal armean (el însuși muritor de foame) l-a salvat de la moarte prin înaniție, pe cînd avea doar 16 ani, dîndu-i un codru de pîne și o cană de ceai — dar fără să-l poată apăra împotriva batjocurilor portului mizer. Batjocuri mai dureroase poate, pentru adolescent, decît foamea și frigul îndurate noapte de noapte în paiele unui grajd...

În același oraș am stat de vorbă cu un băiat de aceeași vîrstă. Se numește Mugur Zaharia și a terminat chiar acum clasa a X-a C a liceului industrial de marină, venit fiind din Brașov unde tatăl este muncitor la fabrica de tractoare, iar mama, muncitoare la uzinele Steagul Roșu. Băiatul s-a înscris la școala aceasta cu contract NAVROM, căci lecturile sale i-au stîrnit dorul pentru viața de marinar. Conform contractului, el primește gratuit uniformă, cazare și masă pe tot timpul școlarizării, avînd de asemenea la dispoziție bazele sportive ale școlii, clubul, atelierele și nava-școală „Trotuș”.

PENTRU ce scriu aici despre copilul maghiar din satul de sub Harghita, despre băieții din Bărăgan și despre elevul acesta brașovean dornic să devină marinar — și pentru care este firesc să se facă, pe cheltuiala statului, un liceu de marină? N-o fac numai spre a sugera cît de departe am ajuns de începutul secolului XX, a cărui cronică ne-o face atît de veridic Panait Istrati, ci mai degrabă pentru a demonstra că vorbind astăzi despre dragostea de țară, în România socialistă, poți vorbi înainte de toate despre conținutul acestui sentiment, despre grija și abnegația cu care țara — patria — înlesnește drumul generațiilor menite să muncească miine, spre a le oferi un teren solid, sentimental cît trăiesc cu adevărat la ele acasă: pentru ca niciodată cîntecul să nu se stingă pe buzele lor, așa cum se stinge „pe meleaguri străine”.

Cu strîngere de inimă citim în cronici mai vechi despre dramele emigranților.

Scriitorul maghiar Benedek Elek — a cărui combativă operă publicistică ne oferă azi o posibilitate în plus pentru a reconstitui viața Transilvaniei de la începutul acestui veac — descrie cu multă forță dramatică, în numărul din 16 ianuarie 1902 al gazetei „Magyar-ság”, primul val din marele exod care a fost „febra” emigrației: „Miine pornese spre America douăzeci și șase familii de secuși din Odorhei. Să nu uităm ziua aceasta de 16 ianuarie 1902, cînd începe exodul în masă al secuilor spre lumea nouă... Se duc peste șapte mări și țări, se duc să-și încerce norocul aiurea, deoarece aici i-a părăsit norocul, i-a părăsit Dumnezeu, i-a lăsat pradă pieirii guvernul maghiar...” „Mărimile de la putere dau din umeri, își dau și importanță, împart promisiuni și, din cînd în cînd, azvîrl și cite un obol, după care se întind o sută de mij de miini deodată — iar mizeria își continuă ravagiile din răsă-

rit în apus, din miez-noapte în miez-zi. Iar înfiorător de marea tabără a înfometaiților se năpustește asupra pădurii încă nesecerate, să-și taie dintr-însa toiag de bejenie spre America!”

În lipsa garanției drepturilor lor fundamentale, acești emigranți erau nevoiți să-și părăsească patria, în care orînduirea socială bazată pe opresiune nu le putea asigura cel mai de seamă dintre ele: dreptul la muncă. Tot Benedek Elek scrie, într-un comentariu la adresa taxelor școlare foarte mari din acele vremuri: „Pentru ce li se închide copiilor sărăcimii drumul spre progres, cultură și carieră?... Scumpiile învățături, înlăturarea fiilor poporului din școlile medii — făcută cu o culpabilă consecvență — au devenit un morb național; gospodarul de la țară sau micul meșteșugar aici nu mai îndrăznesc azi să se gîndească la o carieră științifică, pentru copiii lor, fie cît de frumos viitorul pe care-l prezice preotul și învățătorul din sat... Încetul cu încetul, fiii de țărani se pierd de prin școli, căci știința de carte e tot mai costisitoare; chiar dacă sînt înzestrați cu un talent nemaipomenit, ei trebuie să rămînă la coarneză plugului, pe cînd copiii lor auți li se toarnă știința cu pîlnia în creier, pînă ce ajung savanți... Sau, chiar dacă nu tocmai savanți — dar domni rămîn pentru vecie.”

MI-AU venit în minte cuvintele lui Benedek Elek despre flăcăii de la țară, condamnați să rămînă la coarneză plugului, mi-au venit în minte cu puțin timp în urmă, pe valea Jiului, pe cînd stăteam de vorbă cu dr. Magyari András, conferențiar la Institutul de mine din Petroșani, și mai apoi cu inginerul șef Kelemen József de la exploatarea minieră Paroșeni.

Dr. Magyari András este din Gheorghieni; și-a luat bacalaureatul la secția maghiară a liceului de acolo, a devenit inginer la institutul din Petroșani și a obținut, la 32 de ani, titlul de doctor sub îndrumarea profesorilor Emil Trufin și Proflir Degeratu. Mai multe instalații proiectate de el sînt utilizate în diferite mine din țară. Începînd cu anul 1973, a studiat timp de doi ani în R.F.G., beneficiind de bursa Humboldt, împreună cu 12 colegi români.

Unul dintre cei mai buni studenți ai doctorului Magyari a fost Kelemen József. Părinții acestuia s-au mutat cîndva în Valea Jiului, dintr-un sat de pe Mureș. Tatăl a muncit ca lăcătuș la Lonea și tot acolo a fost numit inginer fiul. Peste doi ani, Kelemen junior era șef de sector, dirijînd — la vîrsta de numai 23 de ani — munca a cinci sute de oameni. Mai tîrziu a fost numit inginer șef la exploatarea Paroșeni, dar și astăzi susține că a doua sa „academie” a fost învățătura primită în subteran de la eninienți muncitori mineri ca Ioan Babei, Fazakas Ferenc, Vasile Rad, Agoston Mihály, Sabin Belu și alții.

PATRIOTISMUL nostru socialist se exemplifică elocvent prin ceea ce am avut deasemenea prilejul să-mi notez nu de mult la întreprinderea de Construcții de mașini Reșița. Muncitorii de aici, maturizați în spiritul mișcării muncitorești mai mult decît bîcentenare de la Reșița, sînt scumpi la vorbă, preferă mărturia propriilor fapte, le lasă pe ele să ateste cum: anume interpretează ei noțiunea iubirii de patrie.

Vasile Cornici a împlinit, în octombrie 1978, patruzeci de ani de cînd muncește în uzină și treizeci și nouă la același loc de muncă — fără să fi avut, în aceste patru decenii, măcar o singură absență nemotivată sau întîrziere. Tovarășii săi de ucenicie de odinioară sînt azi cu toții maiștri, muncitori cu posturi de îndrumare, unul singur a rămas alături de el și îl secundează pînă-n ziua de astăzi: Petru Giorgici, venit la Reșița dintr-un sat apropiat — Denta — cu populația sîrbă, spre a învăța aici, odată cu meseria, și limba română. De 21 de ani, cei doi lucrează în aceeași echipă; au ajuns să se înțeleagă chiar fără cuvînt, cînd e vorba de cutare sau cutare unealtă. De multă vreme, șeful echipei este maestrul Iosif Waninger. Venit la fabrică în anul 1940, el este pîrtas activ la întregul proces de dezvoltare desfășurat aici după Eliberare. Cu pricipere profesională și conștiință de comunist, el a participat la toate „premierile pe țară” ale întreprinderii, aceste veritabile borne nu numai în istoricul fabricii, dar și al industriei constructoare de mașini din România: aici s-a realizat, printre altele, prima turbină hidraulică de fabricație autohtonă; montată în 1946 la hidrocentrala Moldova Nouă, ea a făcut pe atunci o veritabilă senzație, cu suta ei de kilowați. Peste douăzeci de ani, aceiași muncitori construiau turbinele de 178 MW de la Porțile de Fier. Pentru Iosif Waninger, anul 1971 marchează un eveniment deosebit: la cea de a 200-a aniversare a întreprinderii, tovarășul Nicolae Ceaușescu l-a decorat cu Ordinul Secera și Ciocanul, decernîndu-i totodată titlul de Erou al Muncii Socialiste.

Făcîndu-mi însemnările reportericești despre faptele muncitorilor de la Reșița, am trăit aceleași sentimente pe care le aveam cînd îmi vorbea despre munca lor minieră din Paroșeni, constructorul de nave din Constanța, oțelarul de la Oțelul Roșu, muncitorul forestier de pe valea Mureșului, elevul din Giurgiu sau agricultorul de pe Bărăgan: toți cei ce, muncind și învățînd pe cuprînsul patriei, realizează politica Partidului Comunist Român de construire a socialismului.

MODEST cronicar al acestui timp, mă străduiesc să consemnez succesele de fiecare zi, rezultatele înregistrate pretutîndeni în țară, mărturiile ale unor oameni simpli despre slujirea patriei noastre — și-mi amintesc adesea frumoasele versuri ale lui Salamon Ernő, învățate încă pe vremea cînd eram școlar: „Tot ceea ce-i în mine bun / doar tu mi-ai dat, pămînt străbun!”

Barabás István

(În românește de GELU PATEANU)

Construcții noi în cartierul Simeria din Sf. Gheorghe

PRIN ARHIVELE „OREI H”

La începutul lui 1944

■ ANUL NOU 1944 a început conform unor tradiții bine statornicite într-o lume civilizată, cu un șir de mesaje și Ordine de zi adresate, firește, omenirii, armatelor. Hitler, de pildă, binecuvântându-și națiunea cu un mesaj, se agăța pentru prima oară, dacă nu mă înșel, de pulpana lui Dumnezeu. „Voința, străduința noastră ac jertfă nu-s ascunse lui Dumnezeu. Simtem gata să-i dăm totul și să facem totul pentru a-l servi. Dreptatea Sa ne va încerca până când El va putea rosti sentința. De aceea datoria noastră este de a ne îngriji să nu apărăm în fața ochilor Lui drept ușuratici, ci să găsim Clemeția Sa, aceea sentință care se numește *Victorie* și care înscamnă viața”.

La ceasul când Führerul își rostea urarca, miile de oameni aparținând unor popoare diferite dar aflate într-un război mondial provocat de expansionismul celui de-al III-lea Reich, mureau pe singeroasele fronturi ale celor patru puncte cardinale ale universului.

Știm astăzi cum a început anul 1944, dar, mai ales, știm cum s-a încheiat. Nu i-a dăruit lui Hitler mult învoicată sentință, în schimb a adus Coaliției antifasciste mari și răsunătoare victorii. Printre ele și insurecția armată a poporului român, condusă de P.C.R., și trecerea României de partea Națiunilor Unite.

Și Goering a expedit aviatorilor săi un Ordin de zi în care, printre altele, spunea: „Noi pășim în anul acesta conștiinței de enormă fală a Reichului, plini de încredere neclintită față de lumea civilizată, de pe întregul glob. Calca ce stă înaintea noastră e limpede. Ea merge înainte spre victorie sau spre picire”.

El bine, n-a mers spre victorie. Iar fală Reichului nu l-a ajutat pe Goering să privească ca un „erou” spinzuratărea înălțată de Tribunalul de la Nürnberg; iar pentru a se despărți totuși de viața sa de feldmareșal al aviației naziste și de „colecționar de artă” a cerut instanței clemență, adică un strop de otrăvă.

Însă cel mai optimist mesaj german pare a fi cel al lui Goebbels: „Germania, scria el în ziarul „Das Reich”, deschide cartea Anului Nou cu convingerea că va rezolva toate problemele pe care le va aduce”.

Nemulțumit de modul cum au fost rezolvate problemele aduse de Cartea anului 1944, Goebbels, în mai 1945, își va ucide copiii, iar apoi se va sinucide împreună cu soția sa.

La rîndul său, mareșalul Antonescu s-a adresat și el ostașilor, îmbărbătându-i cu cuvintele: „Sinteți astăzi întrebați ce ați căutat la Stalingrad și ce căutați la Odessa și în Crimeea? În fața Istoriei, a poporului răspund eu pentru voi [...]. Datoria noastră este și trebuie să fie „Jzbindă sau moarte!”.

Tot la începutul lui 1944, mai exact, la 18 ianuarie, ziarul clandestin „România liberă”, editat de P.C.R., aniversa un an de la apariție. În primul său număr al Anului nou, ziarul publica următoarea chemare a Frontului Patriotic:

„Români!

Ofițeri și soldați, nu mai ascultați ordinele lui Hitler și Antonescu, nu vă sacrificați viața pentru apărarea cotropitorilor nemți, cu prețul distrugerii țării și a poporului [...]. Datoria noastră este să vă uniți cu poporul și să întoarceți armele împotriva cotropitorilor nemți și a trădătorilor de la cirna țării [...] ...la luptă pentru: Ieșirea imediată din războiul nemțesc și unirea cu țările democratice; Alungarea nemților din țară; Doborirea guvernului lui Antonescu; Formarea unui guvern cu adevărat național; Eliberarea

tuturor patrioților închiși și internați; Pedepsirea criminalilor hitleriști. Jos tirania hitleristă!
Trăiască România liberă și independentă!”.

Un post de ascultare

■ ASTAZI se știe — cel care în noaptea de 23 spre 24 august 1944 s-a angajat în fața Führerului să zdrobească „puciu” de la București, cel care a ordonat bombardarea Capitalei a fost generalul Alfred von Gerstenberg, șeful misiunii aviației germane din România. Cunoștea bine România, dar nu și poporul român. Se refugiasse la Otopeni, iar de acolo expedia ordine și rapoarte.

Bombele lui Gerstenberg au lovit, printre multe alte obiective, un cablu important al Marelui stat major al Armatei române (legătura cu frontul din Moldova), sediul Agenției Rador (legătura cu agențiile de informații din lume) și sediul principal al Radiodifuziunii (legătura sa cu țara, cu Europa, cu restul lumii).

Există însă un post de ascultare al Marelui stat major, camuflat în zona Tineă-beștiului, adică, în timpul insurecției, între ciocan și nicovală. Nemții nu l-au dibuit, iar postul, prin activitatea maiorului Ghimuş, a putut transmite Marelui stat major și, prin el, noului guvern, informații de mare importanță la acei ceas dramatici al istoriei. Iată, una dintre ele, așa cum o aflăm păstrată în arhive:

Notă telefonică
Colonel Ghimuş
către
Marele stat major

— Postul de radio Băneasa este ocupat de germani

— Radio Ungaria a spus într-un comunicat că s-ar fi dat o proclamație neverificată de regele Mihai

— În străinătate toate știrile relative la România sînt favorabile. Moscova retransmite numai după agenția Reuter. Comunicatul sovietic de aseară spune că a ocupat Birlad, Bacău, Roman, Chișinău.

— Centrala unde se găsește domnul colonel Ghimuş (batalionul radio) a fost

Tun antiaerian german distrus la podul Băneasa în dimineața zilei de 24 August 1944

atacată cu focuri de mitralieră de 3 mazine germane l-l.
[...] Ca forță combativă Batalionul radio nu reprezintă mare lucru. Ripostează la focuri sau nu?

Colonel Ghimuş
Primit: căpitan Ionescu C., secția I
25 august 1944, ora 9,30.

Gerstenberg, Băneasa și artileria antiaeriană română

■ IN dimineața zilei de 24 august, coloana trimisă de generalul Gerstenberg să facă ordine la Palatul regal a fost, precum se știe, zdrobită la podul Băneasa. Un prim front se delimitase dar, dincolo de el, la vreo 400 de metri, se afla aeroportul Băneasa, controlat de trupele române, iar dincolo de el, spre Otopeni, se amplasaseră trupele inamicului, iar dincolo... Insurecția armată a poporului român nu numai că l-a surprins pe ocupantul hitlerist, dar a creat una din cele mai inedite situații ivite vreodată pe harta unor operații militare la scară națională.

După înfringerea de la pod, Gerstenberg a înțeles că trebuie să ocupe aeroportul Băneasa și să neutralizeze bateriile antiaeriene române din jurul Bucureștiului. Povestește Popa I Andrei, inginer, pe atunci ofițer activ, în cadrul Grupului aerotransport militar de pe aeroportul Băneasa:

„In dimineața zilei de 24 august 1944, cam în jurul orei 7,30, din direcția Otopeni au apărut avioane de vânătoare inamice care au început să ne mitralieze, în special hangarele Tct în acel moment, Bateria 117 RM comandată de căpitanul Minzaru a deschis focul, izbutind să lovească un avion [...]. Puțin mai târziu, pe panta de aterizare a apărut un avion de transport „Junkers-52”, german, probabil cu trupe. Bateria lui Minzaru nu l-a lăsat să aterizeze. L-a lovit și, înecat în fun, s-a îndreptat spre Otopeni”.

Așa a început lupta lui Gerstenberg pentru ocuparea aeroportului Băneasa, luptă care, dacă ar fi fost încununată de succes, i-ar fi oferit acestuia un spațiu larg de manevră. Nu l-a dobândit nici în ziua aceea, nici în cele ce au urmat... Inamicul s-a lovit de rezistența eroică a artileriștilor de la antiaeriana română și a trupelor intrate în dispozitivul de apărare a aerodromelor. Iată un document lăsat de Nicolae C., singurul supraviețuitor al Bateriei 117 RM de sub comanda lui Virgil Sălăgeanu:

„Încă de la prima cră a zilei de 24 august 1944 sîntem atacați continuu de aviația hitleristă care avea ca scop să ne distrugă complet. Secția a 2-a a dus o luptă eroică respingînd atac după atac, aerian și terestru. Luptam fără a mai ține cont de nimic. Mai întîi a căzut la datorie sergentul Florescu Nicolae, comandantul tunului 1, apoi sublocotenentul Păutu. Murind Florescu, am trecut eu la comanda tunului. Nemții atacau fără conținere amplasamentul nostru. Cînd ne lăsa în pace aviația, ne luau în primire infanteriștii hitleriști. Au mai căzut în luptă vitejeasca sergent-major Boroană Petre, fruntașul E. Vasile. Ceva mai târziu s-a prăpădit și comandantul bateriei, dl. slt. Sălăgeanu.

Către ora prinzului am fost și eu grav rănit și mi-am pierdut cunoștința. Mi-am revenit tîrziu — innoptase. Aveam pe mine nu numai un munte de pămînt ci și mai multe cadavre. Băieții din bateria noastră. N-am mai recunoscut amplasamentul. Așa rănit cum eram, la ambele mîini și la piciorul drept, am început să mă tîrî prin porumb, cu grijă, căci nemții erau aproape. M-am tîrît pînă la casa unui tîrîn, unde am zăcut pînă ce am putut să fiu transportat la spital. Cînd mi s-au vindecat rănile, m-am prezentat la regiament; din secția a II-a, dintre cei care au luptat acolo, n-am mai găsit pe nimeni în viață”.

Vasile Marin făcea parte din efectivul bateriei antiaeriene 70, amplasată nu departe de comuna Odăile și Otopeni. Iată ce ne comunică el în legătură cu dramaticele evenimente trăite în zilele și nopțile insurecției:

„23 August 1944: Seara, căpitanul Marian Constantin, locotenentul Chelaru Vasile și subofițerul Nica lbe adună întreaga baterie. Se comunică încheierea armistițiului. Se ordonă dublarea posturilor.

24 august 1944: Lingă Bateria noastră aveau locuința două femei care cunoșteau bine pozițiile noastre. Văd ieșind de acolo 6 nemți: cu siguranță au cerut informații despre noi.

Eu comandam un tun greu, cu nouă servanți, și o mitralieră cu șase servanți. Hectarele din jurul amplasamentului erau cultivate cu „mături”. De pe poziția mea vedeam foarte bine ce se petrecea în casa celor două femei care ne spionau. Nemții ieșii de acolo s-au apropiat de noi, iar unul din ei a aruncat în direcția noastră o grenadă, dar n-a explodat. Am pus mitraliera pe ei. Au dispărut ducînd cu ei trei răniți.

Către miezul nopții am fost atacați de circa 40 de hitleriști, veniseră tot dinspre casa celor două femei. Cam două sau trei ceasuri a fînit încăierarea. Mitraliera, sâraca, ne-a ajutat... Nemții s-au retras lăsînd în urma lor mulți morți.

Pe urmă, pînă dimineața, a fost liniște. 25 august 1944. Ora 8. Nemții ne atacă organizat venînd dinspre Fabrica de piese de avioane — Otopeni.

De la postul meu urmăresc acțiunea inamicului.

Îi las să se apropie și cer celor de la mitralieră să deschidă focul Totuși, nemții înaintează spre noi, pe brînci, în ciuda focului nostru. Ne vin în ajutor tunurile grele de la celelalte amplasamente ale bateriei. Tragere terestru, directă. Astfel înaintarea inamicului este oprită. Îi cad regrupîndu-se după o șiră de paie. Un proiectil incendiar transformă paiele într-o pălădie. Nemții se retrag spre linia de centură. Am crezut că s-au cumințit. Deloc. Au adus un tun automat, au luat ca linie de ochire amplasamentul nostru. Încă de la primele explozii mi-au rănit doi soldați, — Sena Ion și Colea Constantin.

Către ora 16 situația se complică rău de tot. Inamicul primește întăriri și-și propune să încercîntască nu numai poziția noastră, ci întreaga baterie. Hitleriștii sînt înarmați pînă-n dinți. Se apropie de mitraliera nr. 2”.

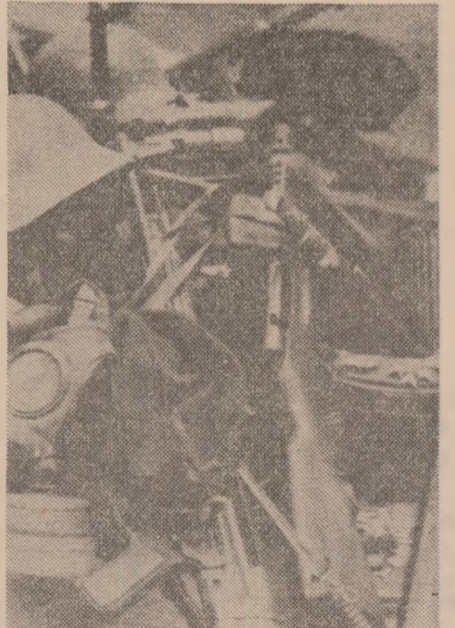
În dimineața zilei de 24 august, Bateria 53, de lingă Otopeni, a fost atacată de soldați germani purtînd uniforma armatei române. „Am văzut ieșind din porumb și apropiîndu-se de bateria noastră un pluton de militari în uniformă română, ne povestește Băndilă Grigore. Un locotenent s-a apropiat de tunul nr. 1 al cărui comandant eram și a strigat cit îl ținea gura Halt! Abia atunci mi-am dat seama că am de-a face cu dușmanii noștri. A strigat Halt!, dar imediat neamțul în uniformă de ofițer român a aruncat două grenade în amplasamentul tunului 2, omorîndu-l pe sergentul Moraru Ion și pe caporalul Chiriță C. Căpitanul Epureanu Ion, comandantul bateriei, a înțeles imediat situația și cu toate tunurile a deschis focul în direcția porumbiștei de unde ieșeau nemții în uniformă noastră”.

Atacul acesta perid a fost doar începutul înfruntărilor din sectorul Odăile — Otopeni. Pozițiile bateriei 70 au fost supuse unui crunt bombardament.

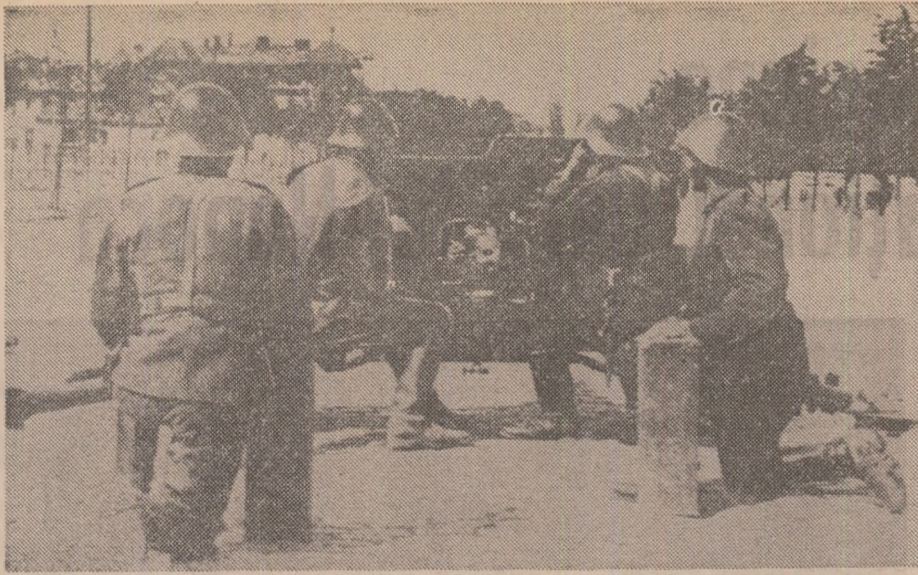
„In după-amiaza aceleiași zile, circa 10 avioane germane ne-au bombardat bateria, își amintește Marcu I. Constantin. Au lovit depozitul de muniții al unui tun, incendiîndu-l. Au început exploziile în lanț. S-ar fi înregistrat pierderi mari dacă n-am fi avut sîpate din vreme gropi individuale. Da, se crease o situație grea: O bombă a căzut și pe bucătăria bateriei. Infanteria inamicului era prin casele din jur și de acolo ne ataca într-una. Veneau spre noi o ploaie de gloanțe dinspre casa bătrînului Mănescu, dinspre casa moșierului Matak sau dinspre ferma Ciulei. Am ripostat. Bateria n-a căzut în mina dușmanului”.

În toila acestor singeroase înfruntări, artileriștii de la Bateria 70 AA rețin un fapt cu totul ieșit din comun. Un ostaș german, originar din Iugoslavia, pre nume Pleunic Iosif, dezertează, se prodă artileriștilor români și se alătură războiului antihitlerist.

„In aceste lupte contra fascismului,

Armament german capturat în timpul Insurecției

Artileriști români angajați în luptele de la Băneasa (24 august 1944)

relatează Năstase Costache, au dat dovadă de curaj, devotament, patriotism următorii: cpt. Marinescu G., cpt. Epureanu I., plt. Marcu C., serg. major Nica I. [...] și un ostaș german — Pleunic Iosif — care s-a predat unității noastre și a luptat contra hitleriștilor pînă la terminarea ostilităților, cînd s-a repatriat în țara sa.

Tancurile din Flandra

■ ȘI TANCURILE au destinul lor. Mă dîndesc, desigur, la cele 55 de tancuri so-site din Flandra și camuflerate în zona comunei Tătăreni (jud. Dimbovița), unde exista un Centru de instrucție moto. La vremea respectivă, acest tip de tanc german era foarte apreciat, mai ales pentru tunul său de 88 mm., cu țevă lungă. În tainele sale, te introduceau instructorii germani, verificați pe toate fronturile. Dar nu și pe cele insurecționale.

În noaptea de 23 august 1944, la ora 23.45, Marele stat major al Armatei române transmitea următorul ordin laconic:

„Către Comandamentul trupelor mecanizate Deplasăți imediat detașamentul blindat la Moșoasa Din înalt ordin Șeful Marelui stat major General adjunct G. Mihail“.

Încă în noaptea aceea, Centrul a intrat în alarmă: s-a trecut la dezarmarea instructorilor germani, la internarea lor în satul Teiș de lângă Tîrgoviște. Iar blindatele — cele din Flandra, dotate cu tunuri de 88 mm., cu țevă lungă — au pornit spre București pentru a se pune în slujba insurecției românilor. Către ora prînzului, blindatele — atingînd punctul Buftea — deschid focul asupra pozițiilor celor care le-au adus în țară.

...După un atac de noapte cu misiunea de a intercepta șoseaua București-Ploiești, care a fost încununat de succes, tancurile primesc ordin să se deplaseze spre Chitila, pentru a-i scoate pe hitleriști dintr-un mare atelier de reparații auto și tunuri anticar, unde, pe lângă un parc de mașini, mai exista și un important depozit cu echipament și alimente.

Nu a existat un front bine delimitat. Dacă vreun cercetător militar și-ar propune să numere și să marcheze focurile de luptă cuprinse numai între București și Ploiești ar ajunge la o cifră impresionantă. Mini-fronturi, dacă pot fi astfel numite. Un teatru de război unic în istoria insurecțiilor, în istoria artei militare contemporane, pe a cărui scenă au evoluat absolut toate tehnicile moderne de luptă. Subliniez această particularitate, căci, în aceste condiții, aprovizionarea trupeii (alimente și muniție) nu se putea realiza normal. Tanchiștii români, din momentul în care au părăsit baza de la Tătăreni, au fost într-o continuă mișcare și înfruntare cu inamicul. Mișcare de hărțuire, pentru a nu lăsa hitleriștilor răgazul de a se întări.

„În apropiere de cazarma Regimentului de pionieri de gardă, își amintește tov. col. (r) Neagu Constantin, ne-am lovit de o nouă linie a inamicului, bine organizată, susținută de tunuri anticar, mitraliere, tunuri de cîmp. Aici am avut pierderi serioase. Un tun anticar hitlerist, bine ascuns, a lovit un tanc de-al nostru, l-a incendiat, echipajul n-a mai avut cum să se salveze. Eu, din tancul meu, am descoperit tunul hitlerist și l-am scos din luptă. Totuși, poziția inamicului era foarte puternică, pierderile noastre erau mari... Am dispus ca fiecare tanc să se adăpostească — erau pe cîmp gropi, cazemate — să nu se deschidă focul decît pe armamentul greu la inamicul, căci aprovizionarea cu muniții nu era posibilă în condițiile noastre. Am încercat o nouă manevră, dar cînd am ieșit din unghiul mort, exact cînd mă așteptam mai puțin, tancul meu a fost lovit de două proiectile. Primul mi-a retezat frîna de tragere de la tun. Al doilea — străpunge placa frontală a carului, trece prin pieptul radiotelegrafistului, trece și prin picioarele mele, pătrunde în motor, unde a explodat umplîndu-mi cu schije coapsa dreaptă.

Mecanicul tancului a încercat să pornească motorul, dar zadarnic, era distrus. La rîndul său, încăleătorul ochitor a vrut să tragă cu mitraliera. Le-am dat însă ordin să fugă prin oblonul de salvare. Nu voi uita niciodată cînd amîndoi, cu ochii plini de lacrimi, m-au întrebat: «Dar dv. ce o să faceți?». Am insistat să fiu lăsat locului și le-am cerut să transmită unității mele mulțumirile pentru cum au

luptat și să fie siguri că nemții vor fi învinși.

Au ieșit, dar o grupă de vînători de tancuri a inamicului, observînd că tunul și cele două mitraliere au amuțit, s-au apropiat de tancul meu care, între timp, începuse să ardă. Au aruncat în direcția celor doi tanchiști câteva grenade, omorîndu-i. Apoi, unul dintre ei, a urcat pe tanc și vîzîndu-mă în scutul de comandă, i-a chemat în ajutor pe ceilalți și m-au scos [...]. Era în ziua de 25 august“.

Trei șoferi și Insurecția

■ NICOLAE BUNEA, șofer de la Palatul regal, cel care, în noaptea de 23 spre 24 august 1944, a transportat grupul de arestați în frunte cu Ion Antonescu la casa conspirativă a P.C.R. din Vatra Luminosă, își amintește: „Era pe la ora unu, apare căpitanul Mișcă — el era cu serviciul de transporturi — și-mi zice «Trage mașina în față, lei arestații și te ții după domnul inginer Ceaușu!». Deși erau ofițeri care aveau carnet de șofer, m-a trimis pe mine. Mă duc, domnule căpitan! Mașina era aranjată, curată. Aveam pe bancă două pături frumoase întinse. Civili cu banderola tricolor la braț și cu armele pregătite s-au așezat în cele patru colțuri ale mașinii. Arestații au fost așezați pe bancă, în centru. Cînd să pornesc mașina, domnul mareșal a întrebat: «De ce mai țineți pistoalele întinse spre noi?». Civili n-au răspuns. Mă întrebă domnul inginer Ceaușu: «Cunoști Bucureștiul?». Zic: cunosc — într-o oarecare măsură. Zice: «Te ții după mine!». Cînd am ajuns în Vatra Luminosă, se lumina de ziua. Cînd am oprit în fața casei, am încălecat bordura și mi s-a spart un cuciuc.

M-am dat jos din mașină și m-am dus în spate să deschid ușile. Au coborît încălțări de civili. L-am auzit pe Ion Antonescu spunînd: «Toțmai acum trebuia să ne vină corespondența de la Ankara». Ion Antonescu era în tunică, cu diavonul. I se făcuse frig și-mi zice: «Comarade, să-mi dai pătura ta!». I-am dat-o. Și a intrat în casă cu una din cele două pături de pe bănci.

C. Șerbănescu, șofer, din rețeaua de transporturi auto a P.C.R. în ilegalitate ne declară: „La volanul «Fiatului» se găsea în noaptea aceea utcistul Călin Gheorghe. Mașina fusese cumpărată nu de mult de la un francez care locuia pe str. Londrei, pentru 700 000 lei. Călin lucrase toată noaptea cu tov. Bodnăraș și era tare istovit. L-am găsit în Aleea Alexandru, la Comandamentul Formațiunilor patriotice de luptă; era din cale-afară de obosit. Am trecut eu la volanul «Fiat»-ului. În ziua aceea, în plin bombardament, am făcut multe drumuri. Am transportat în Vatra Luminosă lenjerie de pat. N-am intrat în clădire. n-am știut de ce era nevoie de atîtea așternuturi“.

I. Rapcea, șofer din rețeaua de transporturi auto în ilegalitate a P.C.R., ne declară și el: „Dimineața zilei de 24 august 1944 m-a găsit în Aleea Alexandru, la Comandamentul Formațiunilor patriotice de luptă. Nemții numai ce fugiseră din clădirea aia. S-a pus problema să trecem pe la principalele întreprinderi bucureștene, să-i mobilizăm pe muncitori. Am fost în ziua aceea, apoi și în celelalte care au urmat, într-o continuă mișcare. Am lucrat cu tovarășii Bodnăraș, Ranghet, Pirvulescu, Agiu. Cădeau bombe în jurul nostru dar ne continuam drumul. Am colindat uzinele. Partidul a organizat mitinguri la «Malaxa», «Voinea», «Vulcan». Proletarii erau chemați la arme să apere Capitala. Locul de adunare — Aleea Alexandru. Abia în zilele acestea am înțeles și mai bine importanța organizării de către partid, în ilegalitate, a unei rețele de transport auto“.

Falsificatorii de bani

■ LITERATURA care și-a propus să comenteze istoria celui de-al III-lea Reich a pus în lumină, nu o dată, un fapt fără precedent în relațiile interstatuale: organizarea în mare taină a unor fabrici de bancnote false. În vederea îndeplinirii unei asemenea misiuni, Gestapoul și SD-ul au apelat la contribuția celor mai iscusiți falsificatori de bani. În felul acesta, au fost puse în circulație sume imense în dolari, lire sterline etc., etc., fără valoare. A devenit celebru cazul spionului turc Cicero, pe care SD-ul l-a plătit cu lire sterline false pentru informații autentice. După terminarea războiului, spionul se

Tanc românesc în acțiune (august 1944)

considerase un om bogat. Mare l-a fost dezamăgirea cînd a constat că națiștii îl plățiseră cu bani falși.

Aprofundînd studiarea istoriei celui de-al doilea război mondial, m-am întrebat: să fi cutozat oare hitleriștii subminarea economiei României și pe această cale, punînd în circulație lei falși? Răspunsul l-am descoperit în ziua cînd l-am cunoscut pe tovarășul Aurel Ștefănescu, care, în zilele insurecției armate, a fost sublocotenent într-o unitate motorizată.

„Dinspre gara Buftea am fost întîmpinați cu foc, mi-a povestit el. Am primit ordin să ne desfurăm și să lichidăm punctul de rezistență. Nemții se masaseră prin gară, printră vagoane, prin vii. Patru plutoane românești au manevrat și au atacat prin învăluire. Retrăgîndu-se sub presiunea noastră, hitleriștii au dat foc unor vagoane. Cînd m-am apropiat de ele, am constat că erau pline cu bancnote românești. Ardeau milioane și miliarde de lei... Misterul l-am dezleat cînd, într-un alt vagon, am descoperit tiparnița cu care «aliatul» lui Antonescu fabrica bancnote românești“.

Așadar, ocupanții își achitau notele românești de plată cu bani falși.

Inocentul Röstel și Insurecția

■ MERITA atenția, credem noi, telegramele unui ofițer superior german expediate, încă din zorii zilei de 24 august 1944, Marlei stat major al Armatei române. N-a fost un fitecine, făcea parte din statul major al generalului Erick Hansen, șeful Misiunii militare germane din România, cu sediul în clădirea Școlii de război.

Iată o primă telegramă:

„Către Marele stat major român 24 august, ora 5.59

Oficiul de radiotelegrafie al Misiunii armatei germane de uscat de pe șoseaua Alexandria a fost atacat. Opriți imediat atacul.

Locotenent-colonel RÖSTEL“.

Încinența stat-majoristului lui Hansen surprinde cercetătorul. Să nu fi aflat oare Röstel de izbucnirea în ajun a ostilităților româno-germane? Oare de la acel Oficiu de radiotelegrafie unde se găsea să nu fi luat în nici un fel cunoștință de retragerea vicleană la Otopeni, a lui Gerstenberg, de ordinul Führerului. În fine, de cel al generalului Friessner? Ne vine greu să ne imaginăm că nu înțelegea mai nimic din ceea ce se petrecea în jurul Oficiului de pe șoseaua Alexandria. Rețeaua sa telegrafică îl lega de toate unitățile germane de pe teritoriul României. Ne-o dovedește o nouă telegramă a lui Röstel, expediată de astă dată nu Marei stat major român, ci alor săi, cu următorul conținut:

„K. R. 24 august, 6.55

Poziția exactă a oficiului de radiotelegrafie este: Calea Rahovei, la încrucșarea Căii Rahovei cu bifurcația Măgurele-baraca de emisiune, iar mai departe, 1,4 km pe șosea spre Alexandria, la cazarma Regimentului 1 artilerie moto român — baraca de serviciu.

Românii au pregătit totul pentru atac. Se comportă însă liniștit de cînd am fost la locotenent-colonelu care comandă acțiunea. Adusă cu mașini (trupa română — H.Z.), a fost dispusă în trei locuri diferite, în poziție învăluitoare, infanteria prevăzută cu mitraliere grele și câteva aruncătoare de grenade.

Locotenent-colonel de stat major: RÖSTEL“.

Nu se cere prea multă perspicacitate militară pentru a sesiza că Röstel a intrat în legătură cu o unitate din afara Bucureștiului, cărcia îi transmite coordonatele poziției, precum și dispunerea militarilor români, insinuînd o intervenție. De ce insinuînd? Fiind ofițer, probabil de transmisie, cunoștea foarte bine posibilitățile armatei române de a intercepta orice mesaj al Oficiului de radio-telegrafie. De altfel, existența documentului de mai sus în Arhiva M.A.N. (fond 948, dosar nr. 1181) atestă supravegherea de către unități române de specialitate a oficiului respectiv. Nu este lipsit de interes să urmărim evoluția evenimentelor pe șoseaua Alexandria, precum și a telegramelor lui Röstel.

„La ora 5, o mașină germană mergînd spre Alexandria, la somația postului de oprire bariera Rahova — bifurcația șoseaua Măgurele a răspuns cu focuri, rîndînd grav doi jandarmi în termen și ușor pe plutoanierul Mesaciuc Nicolae de la acel post“ (Document).

„La ora 5.30, militarii unei subunități aparținînd Regimentului 2 care de luptă și cărora li se încredinșase paza șoselei Alexandria—București, observă 6 camioane transportînd trupe germane, armament și muniție spre Capitală. Caporalul Oprea I.M. pune un tun în tragere directă și risipește coloana“. (Mărturie scrisă de Oprea I.M.).

Se luminează de ziua. Generalul Gerstenberg încearcă să pătrundă în București. Este oprit. Ordonă atacarea aerodromurilor din jurul Bucureștiului. Ordonă bombardarea Capitalei. Ostilitățile româno-germane se extind. Din baraca sa, stat-majoristul Röstel urmărește descumpănit evenimentele. Expediază într-una telegrama Marei stat major român, cere românilor respectarea cuvîntului, deși cel care și l-a călcat a fost partea germană. Rupt de restul Misiunii, Röstel încearcă, în plin război, să-i salveze pe ai săi. La ora 7.57 transmite Marlei Stat major român o nouă telegramă:

„Contrar celor convenite cu Marele stat major român, cartierul general al Misiunii armatei de uscat germane este deținut la cazarma «Mihai Viteazul». Rugăm a da ordin de eliberare...“.

La ora 9.10, Röstel revine cu un mesaj asemănător.

„Autocamionul întrebuițat pentru a evacua, potrivit dorinței formulate, hotelul Ambasador (locuit în întregime de membrii Misiunii armatei germane — H.Z.) este confiscat împreună cu membrii Misiunii armatei de uscat germane din România, în strada Știrbei Vodă. Rugăm a dispune eliberarea. După comunicări primite adineauri, Misiunea germană pentru armata aerului a fost atacată cu focuri de pușcă și mitralieră“.

Informațiile lui Röstel erau exacte; la ceasul acela unități ale Regimentului 2 călărăși luau cu asalt sediul Misiunii lui Gerstenberg. În același timp, curtea Regimentului „Mihai Viteazul“, așa cum arată un document oficial, se umpluse cu prizonieri germani: „Ofițerul (român — H.Z.) se teme că în timpul nopții cei 300 de germani vor ataca garda (15 soldați — H.Z.) pentru a-și deschide drum și a se uni cu alte grupuri“ atrăgea documentul atenția. Desigur, situația era alarmantă și din pricina deselor bombardamente hitleriste.

Dar să revenim la cazul locotenent-colonelui Röstel. Fără doar și poate că stat-majoristul german și-a legat numele de concentrarea unor forțe hitleriste la bariera Rahova, cu misiunea de a pătrunde în interiorul orașului bombardat fără conținere și a salva ceea ce dumnealui spera că ar mai putea fi salvat. Și urmărim, prin mijlocurile unor documente și martorii oculari, cronologia ciocnirilor militare din părțile de sud ale Capitalei:

„— Ora 11.30. Ea insurecția șoselelor Măgurele cu Alexandria este o formație germană oprită acolo. Nu este tocmai puternică.

— Ora 12. Grupul german Măgurele — Alexandria a pus tunurile în bătaie. Altă formație germană intră în București pe la Ghencea“. (Dintr-o notă telefonică adresată C.M.C.-ului).

„Col. Zamfirescu din M.S.M. către C.M.C. 24.08.44. Ora 12.30. S-a primit informația că din direcția Alexandria vine o formație de circa 700 nemți cu tunuri și 3-4 mitraliere: înaintează în salturi

...un motociclist a anunțat comanda Divizionului că coloana de fasciști se îndreaptă spre Calea Rahovei. Am primit ordin să-mi imbarc într-un camion plinul de branduri, întărit cu un tun anticar și 2 mitraliere, cu misiunea de a opri intrarea inamicului în București [...]. Nemții intrașeră în primele case... au ocupat o biserică și au fixat în turle un cuib de mitraliere... și-au ascuns rezervele într-un depozit de cherestea... într-un mare adăpost de apărare antiaeriană. Așa a început lupta l.-l. La ora 15 inamicul era înfrînt și a cerut să se predea chiar pe locul de lângă adăpostul antiaerian. (Mărturie scrisă de Marinescu A. Nicolae, fost sublocotenent în Reg. 2 călărăși).

Nu am putut stabili destinul lt. col. Röstel după ora 15, oră indicată de Marinescu A.N., adică de cel care a lichidat cu trupa sa tentativa germană de a pătrunde în București pe la bariera Rahova. Știm însă cu exactitate că Oficiul telegrafic al Misiunii germane a trupelor de uscat și-a încetat activitatea odată cu capitularea inamicului de la intersecția șoselelor Măgurele—Alexandria.

Haralamb Zîncă

Sfârșit de stagiune la Teatrul Național din Cluj-Napoca

Gânduri despre scenografie

NU DORESC să analizez scenografiile spectacolelor din stagiunea care s-a terminat, ci să remarc ceea ce mi-a lipsit, sau ceea ce a fost insuficient realizat (în raport cu părerea mea) în scenografie.

Mi-a plăcut întotdeauna să consider scenografia ca fiind un partener al textului dramatic, cu care se stabilește un dialog pe tot parcursul spectacolului, marcând fluctuații ce duc la apariția unui ritm al imaginii vizuale — altceva decât ritmul spectacolului; el apare ca o finalitate a concertării tuturor ritmurilor existente în arta spectacolului (regizoral, actoricesc, muzical etc.). Acest dialog (atunci când există și e bine formulat) exclude pleonasmul și monotonia. Consider că ar trebui să existe un transfer de implicare de la momentul creației la cel al vizionării, de la creator la spectator.

Ajuns aici vreau să subliniez faptul că vizionarea unui spectacol teatral nu trebuie considerată doar ca o modalitate de relaxare; sau, oricum, nu ar trebui să se întâmple astfel. Această remarcă se referă și la comedie, deoarece adevărul într-o comedie se află mai ales în spatele ro-potelor de ris. Spectatorul trebuie astfel pus într-o relație „incomodă” cu actul scenic, pentru ca acesta să-l implice permanent într-un univers de idei și stări, univers ce rămâne neimplinit atunci când nu ajunge să fie și al celor pentru care a fost creat. Nu este vorba de o dominare, ci mai curând de o înglobare a spectatorilor, care trebuie determinați să reacționeze, în funcție de personalitatea fiecăruia, din interiorul și nu din afara acestui univers.

Lumea în care coexistă creatorii și spectatori are o alcătuire complexă. Pentru realizarea unui echilibru, aportul scenografiei este important. Din păcate, unora dintre cei ce merg la teatru, scenografia li se pare doar o chestiune de formă, nu și de fond, menită să desemneze convențional (în sensul sărac al cuvintului) un univers în care toți „se fac” — există și în care ea însăși „se face” — există. Această convenție îi menține pe unii spectatori într-o stare de veghe din exteriorul lumii de care vorbeam. Mi s-ar părea însă nejust să judecăm critic poziția spectatorilor atâta timp cât noi, creatorii, nu facem tot ce ne stă în putință pentru a-i implica. Ceea ce ne stă în putință este, din păcate, în multe cazuri, nesocotit sau eschivat. Se observă câteodată că noțiunea de realism e confundată cu cea de naturalism. Copierea realității în afara oricărui gând inițial sau traducerea vizuală a unor idei „arătate cu degetul” duc fie la o pauperizare a conținutului, fie la metafore hipertrofice care dezechilibrează întregul.

Problema importantă e de a te face înțeles. A ști pe ce cale poți ajunge să sensibilizezi și să devii interesant pentru cei ce te urmăresc. Scenografia, operind cu vizualul, devine foarte însemnată, mai ales în cazul existenței unui grup de spectatori care abia încep să se obișnuiască cu teatrul. N-aș vrea să numesc scenografia un ingredient, cum s-ar putea înțelege, pentru că rolul ei, atunci când este bine gândit, e de conținut și nu doar de formă.

Scenografia trebuie să crece stări și nu explicații. Ea nu are nevoie să se remarce cu ostentație, ci să coexiste organic cu regula și interpretarea, într-o anume teatralitate (în accepția modernă a cuvintului), care însă nu le e familiară multora dintre scenografi.

Scenografia poate fi introducere sau concluzie. Ea poate fi aceea care instaurează „incomoditatea” de care am vorbit. La fel cum ea poate fi dinclo de teatru, pornind însă din inima lui, cea mai sigură formă de educație vizuală, pregătind astfel privitorul pentru orice tip de artă vizuală.

Mi-aș permite ca o concluzie să incit la o demonstrație mai curajoasă a ceea ce știm și putem, în binele nostru și mai ales al spectatorilor prin care existăm de fapt. Să nu cedăm în fața unor prime reacții (normale de altfel) la ceea ce este deosebit față de tradiționalismul acceptat din comoditate.

Octavian Dibrov

„Familia Tót”

ÖRKENY ISTVÁN (premiul „Kosuth” pentru literatură) este considerat, pe drept cuvânt, unul dintre cei mai reprezentativi dramaturgi maghiari contemporani. (După redactarea acestor rânduri ne parvine veștea încetării din viață a scriitorului; reprezentanții de la Teatrul Național din Cluj-Napoca devin, astfel, un omagiu.) Piese sale mai importante, *Familia Tót* (1967) și *Jocul de-a pisica* (1969), sint traduse în mai multe limbi de circulație internațională și sint jucate în diverse colțuri ale lumii. Explicația ar consta în caracterul profund original al creației sale. În proză, de pildă, a inventat, pur și simplu, o specie: „nuvele de-un minut”. În teatru a realizat o surprinzătoare combinație de tendințe: suprarealism și naturalism. Paradoxul acesta rezistă numai în măsura în care suprarealismul devine hiperrealism, fenomen posibil, de altfel.

Familia Tót este un exemplu: Örkeny tratează naturalist cazuri proprii mai degrabă suprarealistului. Un grup de oameni, care reprezintă tipuri unilaterale de gen naturalist, o familie, deci, bulversată de demența unui maior venit de pe front, confecționează, la modul absurd, cutii de carton; dar cutiile sint reale, deși inutile, deci nu rămân obiecte suprarealiste, ci intră în realitatea fără efecte, inamovibilă. Situația produce, pe de o parte, dramatism, iar pe de alta, grotesc (altă combinație ingenioasă). Textul este credibil, atît doar că șansele de întîlnire a unui grup de personaje capabile să conlucreze în sensul arătat sint minime.

În legătură cu textul mai trebuie precizat că maiorul, cel care modifică în întregime existența familiei Tót, nu este, cum s-ar crede, un caz de tiranie paranoică propriu-zisă. El este, pur și simplu dezechilibrat de război, neurastenizat, și-si găsește liniștea într-o acțiune care înlătură gîndirea.

Am insistat asupra acestei descrieri a textului pentru a înțelege atît regizorul Gheorghe Harag, cit și interpretarea actorilor. Regizorul, unul dintre cei mai buni din teatrul nostru, pătrunde cu excelență și complexă intuiție în profunzimea textului și-n trăsăturile tipice ale personajelor. În acest fel, propune actorilor partituri menite să-i individualizeze pe baza unor comportamente specifice, dar care să-l angreneze, în același timp, în complicatul mecanism descris. Iată cum, interpreți cu personalități contradictorii realizează un colectiv sudat, unul dintre rarele pe care le-am văzut, în ultimii ani, pe scena clujeană, punindu-și însă în valoare calitățile personale (unele, descoperite chiar cu acest prilej). Gheorghe M. Nuțescu realizează tipul calmului rezistent, singurul care nu acceptă absurdul creat. Maia Tîpan-Kaufmann îl completează prin revolta duioasă (cu un ton care o caracterizează și înainte, dar care acum se potrivește cu desăvîrșire). Maria Seleș realizează, poate, cel mai bun rol al ei de pînă acum. Ceea ce îi reproșăm atîdată, ca fiind exagerată precipitare, se preschimbă de data aceasta într-o naivitate nerăbdătoare, cu tendințe de autoritate. În sfîrșit, Gelu Bogdan Ivașcu, deținătorul extrem de dificilului rol al Maiorului, intră, credem, în psihologia personajului, neexagerîndu-i latura demențială și păstrîndu-l în limitele credibilității. Joacă ponderat și nu izbucnește decît atît cît trebuie.

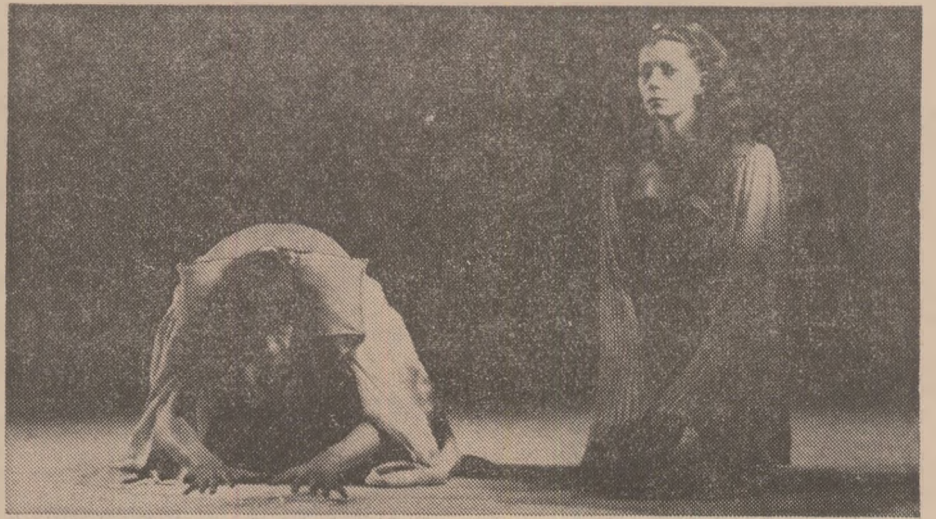
Spectacolul, de o unitate regizorală remarcabilă, în care fiecare episod e legat de celălalt prin elemente de înalt profesionalism, este, poate, cel mai deplin realizat de Teatrul Național clujean în ultimii ani.

Valentin Tașcu

„Persii”

DESI aflat la începutul carierei sale regizorale, Mihai Măniușiu își cristalizează încă de pe acum un profil aparte, pe de o parte prin baremul înalt de intelectualitate pe care și-l impune cu consecvență, pe de alta, prin propensiunea, aproape obsesivă, către cea mai dificilă specie dramatică: tragedia. Această pasiune intelectuală s-a concretizat într-un triptic revelator: *Medeea* lui Euripide, *Oedip salvat* de Radu Stanca (ambele realizate la Studioul Institutului) și, recent, *Persii* lui Eschil (pe scena „Naționalului” clujean).

Spectacolul lui Mihai Măniușiu, profund cerebral (încadrat de monumen-

Marcel Iureș (Corifeul) și Raluca Zamfirescu (regina Atosa) în *Persii*

talitatea austeră, rece, a decorurilor lui Octavian Cosman), conservă, în matca sa severă, spiritul eschilian: Cum a observat Alice Voinescu — excepțională exegetă a operei eschiliene — tot secretul *Persilor* constă în contrapunctica dintre diversitatea ritmurilor muzicale și variațiunea „timpurilor vocale”; aspirația majoră a regizorului este tocmai aceea de a materializa această observație fundamentală, apelînd în acest scop și la muzica special compusă de către Mircea Florina (nu putem însă uita aberațiile așa-zis „reflexive” pe care, fără jenă, compozitorul și le introduce în caietul-program). În viziunea lui Mihai Măniușiu, care a înțeles foarte exact specificul tragediei, jocul actoricesc trebuie să se confunde cu o totală exteriorizare, căci „interiorizarea” (echivalentă cu „psihologia”, deci cu drama) nu e compatibilă cu specia ilustrată de marii tragici greci. Tragedia este „exteriorizare”, deci maximă descătușare a patosului vocii actoricești. Legătura dintre corallul elementar și recitativul celorlalte personaje se realizează într-o sudură fără fisuri prin Corifeul, adevărat centru de greutate al spectacolului (trebuie deci semnalată, aici, creația neobișnuită a lui Marcel Iureș). În același sens, al „exteriorizării” plene, iese cu pregnanță în evidență Vestitorul, rol în care Anton Tauf realizează cea mai compactă creație a sa.

Un asemenea spectacol substanțial, decupat cu cerebrală luciditate, merită să fie discutat fără nici o umbră de complezență (a vorbi despre *Persii* nu înseamnă același lucru cu a vorbi despre *Miș-n sac*). De aceea nu ne vom feri să relevăm și aspectele ce ni s-au

părut a fi cele trei erori ale reprezentației. În primul rînd, regizorul a ales traducerea inadecvată a lui Eusebiu Camilur, în care Eschil apare, din păcate, „limpezit” și simplificat, iar concretețea frustră a discursului teatral e subțiată vizibil, devenind, adeseori, netragică și convențională (deficiențe pe care nu le conține, însă, talmăcirea mai veche, datorată lui Ion Foti). În al doilea rînd, Raluca Zamfirescu (Regina Atosa) are vîrsta Antigonei, iar nu aceea a văduvei lui Darius; aceasta constituie, să zicem, doar un reproș „pedant”, mult mai grav fiind faptul că actrița, firească în rolurile de dramă, aici declamă, vizibil „exterioră” (ceea ce e cu totul altceva decît „exteriorizarea” tragică). În fine, celebrul moment al invocării fantomei lui Darius rămîne inexpresiv, șters; or, se știe, scena aceasta este, dimpotrivă, paroxistică, violentă, ritualică (mărturia lui Aristofan e întru totul relevantă). Lipsind tensiunea unicului „act” concret ce se încarnează în scenă, lipsește și necesarul șoc contrastiv din însăși inima spectacolului.

Nu putem încheia fără a remarca memorabilul final al reprezentației. *Persii* este, practic, o tragedie fără erou tragic, mizînd pe tensionata *amînare* a sosirii lui Xerxes. Vorbirea „pe corzi”, aproape inumană, a lui Xerxes (Paul Basarab), contrapunctată de psalmodierea liturgic-bizantină a Corifeului (extraordinar în final Marcel Iureș!), încheie, astfel, unul dintre cele mai profunde momente de teatru, realizate, în ultima vreme, pe scena „Naționalului” clujean.

Ion Vartic

Radio Televiziune

„Unii I-ar numi destin”

● Premiera *Unii I-ar numi destin*, adaptare după o idee din ciclul *Caiete regăsite* de Titus Popovici (regia artistică Eugen Todoran) a însemnat un adevărat eveniment artistic, așa cum se întîmplă mereu cînd un mare scriitor este invitat în platourile de filmare ale televiziunii. Elemente de construcție dramatică din *Unii I-ar numi destin* au mai apărut în diferite creații ale dramaturgiei contemporane, dar ce forță și ce semnificație capătă ele cînd sint atrase de magnetismul unei reale vocații scriitoricești! O doctorită (tulburător interpretată de una dintre cele mai puternice personalități ale scenei noastre, Ileana Predescu) este martor și participant implicat cu ardoare în evenimentele politice și sociale petrecute de-a lungul a cîtorva decenii. Destinul său este de a

lupta împotriva compromisurilor, de a fi „necruțătoare” cu tot ceea ce este urit, pentru ca vremea „cînd oameni cinștiți să nu mai fie prudenți în fața adevărului să devină cit mai repede realitate”. Donquijotismul doctoriței este plin de luciditate și simț critic și în ciuda faptului că multe dintre acțiunile sale pot părea ușor excentrice, ea își urmărește, de fapt, cu tenacitate programul moral de o pură frumusețe. Ascultăm replicile doctoriței și, deși apreciam cum se cuvine distanța impusă de convențiile ficțiunii, vedeam în acest program un ideal și o normă pe care fiecare trebuie să le apărăm din toate puterile. Din distribuția ce a alăturat nume de prestigiu ale teatrului nostru, remarcăm în chip deosebit compoziția tinărului Constantin Cojocaru. Oare ce file vor mai

fi avînd *Caietele* lui Titus Popovici?

● Notabilă și premiata *Actorul din Hamlet*, comedie de Mihail Sorbul (regia artistică Matei Alexandru) ce scoate la lumină un text dramatic românesc mai puțin cunoscut, dar care are meritul de a fi reluat un motiv literar celebru, cel al actorului — lume bogată în gînduri și sentimente, oglindă a timpului său în ceea ce acest timp are efemer și etern. Deși la Mihail Sorbul accentul este pus pe cronica de moravuri (disputa dintre partidele politice are urmări imediate și asupra alcătuirii distribuțiilor), am reținut îndeosebi acest punct de plecare. Ce a declanșat, cum se întîmplă totdeauna datorită verigilor sunătoare ale memoriei, lunga listă „bibliografică” pe care tema actorului și a lumii ca teatru a generat-o în cultura omenirii timp de foarte multe secole de la dialogurile platonicene la eseurile lui Borges dedicate chiar scenei actorilor în *Hamlet*.

● În relație cu cele amintite mai sus se justifică și interesul special al ediției de săptămîna trecută din ciclul *Che-mările capodoperelor*, pe care, profitînd de tihna, fie ea și de scurtă du-

Reciproca teoremei

Cinema

FLASH-BACK

Arta iluziei

● UN REGIZOR ca Anatole Litvak — meseriaș corect și abil, exersat în crearea de situații plauzibile pe cele mai extravagante scenarii — te induce în eroare cu ușurință, prinzându-te într-o oală de convenții perfide pe care ulterior le vei recunoaște ca fiind luate din arsenalul celei mai convenționale literaturi. Firește, acesta nu este apanajul marilor regizori, nici al marilor realiști ai peliculei. Dar este actul de identitate al unui profesionist pentru care arta a șaptea merită să existe, al unui „realist extrarealist” care reușește să transforme orice poveste într-o lume în sine, tinându-se pe picioarele ei.

Vă place Brahms?, ecranizarea din 1961 după romanul celebru al Francoisei Sagan, este o operă tendențioasă, o oară pledoarie, o operă manicheistă, pe care nu ai de ales decât s-o resoingi „de plano” sau să o recunoști ca atare, supunându-te canoanelor ei. Discuția, procesul, rechizitoriul sint montate împotriva vieții sentimentale mediocre, împotriva automatismelor care s-au prins ca o crustă pe idilele învechite, tarate de graba vieții citadine. Personajele acestui colu au, ca de obicei în scenariile mondene, profesii ieșite din comun (decoratoare, exportator), își duc viața în lumea plafonată a restaurantelor și recepțiilor, într-un oraș în care — chiar dacă e vorba de Paris — toată lumea cunoaște pe toată lumea, într-o lume ieșită din lume, specială, sofisticată, unde oamenii nici nu se mai străduiesc să treacă dincolo de magia vorbelor, a salutarilor, a minciunilor convenționale, a conformismelor — de unde plitșul care-i înfrunte, care-i dezumanizează, care-i secătuieste etc.

Soluția — care nici ea nu se dovedește bună decât temporar, ca o fereastră înțredeschisă pentru a intra aerul — este, două Sagan, o altă dragoste, care să nu țină cont de vîrstă, de rațiune, de interese. Cu cei douăzeci de ani în minus, tinărul zăpăcit, abia desrins de fustele mamei, face o pereche ideală cu femeia matură, luată din bratele amantului ei din de sine, și asta fără a leza puritanismul spectatorului, ba câștigându-l chiar ca apărător convins. Ceea ce în viața de toate zilele ar părea infamant, în sistemul de iluzii al lui Litvak devine posibil și chiar justitiar, pentru că argumentele dresate împotriva idilei dîntii au fost atât de puternice încît au funcționat și ca pledoarie pentru cea de a doua.

Nimic n-ar fi fost totuși plauzibil fără Ingrid Bergman și Anthony Perkins. Cei doi actori au fost magistrali în conturarea acestei perechi bizare, pe care totuși ar fi trebuit s-o despartă și care totuși s-a transformat într-una din fericite conjunții ale lumii cinematografice. Farmecului de vedetă, cei doi i-au adăugat o știință de mari comedieni, fără de care priceperea artizanală a abilității regizor s-ar fi dovedit derizorie.

Ewa Dalkowska, interpreta principală a filmului Cazul Gorgonova

Cazul Gorgonova e un caz autentic. El a răscolit opinia publică în anii 1931—1939, în Polonia. Dar cazul mai este și profund actual. Actual 1979. Tema e acel fenomen monstruos care bintuie în zilele noastre, anume achitarea unor criminali pentru „insuficiență de probe”. Asta permite azi, în țări civilizate, o delincvență haotică și enormă; o criminalitate generală și cotidiană. Bandiților, ucigașilor nu li se face nimic fiindcă probele n-au fost suficiente. Un caz tipic și scandalos este acela din filmul *Inspectorul Harry*. Polițistul găsește glonțul; acasă la criminal, găsește pușca; examenul balistic e categoric. Dar vai! Toate acestea nu pot dovedi nimic, fiindcă polițistul nostru nu avusese mandat de percheziție cînd intrase în casa acuzatului. Avocatul va zice: „Cine dovedește că polițistul, în ambianța lui de vinători de oameni, n-a adus, el, acolo pușca?”. Este „beneficiul indoielii”.

Nu mai vorbesc de alibiuri fabricate pe loc și care spulberă un întreg eșafodaj de argumente.

Interesant este că acel „beneficiu al indoielii”, id. ea că, în caz de dubiu, mai bine achităm pe un vinovat decît să condamnăm pe un nevinovat, este o idee de o înaltă noblete, de o sublimă umanitate, fală a civilizației, mindrie a omului liber. Numai că s-a uitat un lucru. Lipsese aici ceva. Lipsese un lucru important. Și acest lucru se numește dialectică. De cite ori nu auzim spunîndu-se: „nu judecați mecanic; căutați a înțelege lucrurile în mod dialectic”. Adică mereu gîndindu-vă că aplicarea lozincardă a unei idei sublime poate duce, dialectic, la contrariul ei, la cea mai criminală, murdara, monstruoasă conduită.

Povestea din filmul polonez *Cazul Gorgonova* este originală pentru că prezintă ca să zicem așa: **reciproca teoremei**, bazată tot pe aplicarea formalistă, schematică, lozincardă a unei idei în sine splendidă, ideea că **vox populi, vox dei**; că opinia publică este ca glasul zeilor. Dar, vai, aci, frumoasa idee se preface pe loc, dialectic, în propriul său contrariu. Avocatul apărării o spune frumos și curajos: acuzata, nevinovată noastră acuzată, are împotriva ei un adversar oribil: opinia publică. Aspectul pur mecanic al unei anumite false opinii publice. Este ura fațelor fără noroc, pocite și batjocorite de soți nepăsători; este ciuda atîtor victime ale falimentelor familiei. Este rîca uritelor care pleznesc de necaz cînd o femeie reușește să-și dreagă fericirea pierdută făcîndu-și un loc într-un cămin străin. În numele sfintei familii, mii de femei vor veni, pe stradă, cu brațele în sus și pumnii strînși să ceară moartea „tirfei”. Este uraganul orb al gloatelor gata de linsaj. De această „fury” se tem magistrații; ba caută să convingă și pe jurați, adică pe **adevărații reprezentanți ai adevăratei „opinii publice”**. Acești jurați, în anul 1931, își trădaseră misiunea și, fără nici o dovadă completă, pe simplă „circumstantial evidence” osîndiseră pe acea femeie la spînzurătoare. Dar „adevărată” opinie publică nu doarme. Procurorul va fi sancționat; Curtea Supremă va casa sentința, cu trimitere la curte cu jurați. Au trecut deja 3 ani. Hora fațelor răzbuțoase își arată din nou pumnii și ghiarele și colții. In-

stanța însă are acum un moment de înțelepciune și dreptate. De semi-dreptate. Căci nu achită. Dar în loc de moarte prin spînzurătoare, condamnă la 8 ani reclusiune, adică la 4, scăzînd cei aproape 4 ani de prevenție.

Autorul filmului, regizorul Janusz Majewski spune, confidențial, că el, personal, e convins, în ciuda lipsei de dovezi, că Rita Gorgonova e vinovată. Dar cazul fiind autentic, el a trebuit să prezinte faptele așa cum ele istoricește s-au desfășurat, și anume ca o progresivă **mea culpa** a curții cu juri și a acelei „adevărate” opinii publice care a stat în spatele acestei cvasi-reabilitări. Cvasi? Nu. Ci mai mult ca întreagă. Căci (și asta filmul, adică regizorul, nu o spune), în 1939, adică după opt ani, condamnată a fost amnistiată. I s-a părut poate ridicol regizorului să pomenească de amnistierca unei persoane care își ispășise deja **pedeapsa**. Este aci un caz impresionant cînd, într-o dramă, avem un fapt categoric absurd dacă-l judecăm simplist, geometric, mecanic. Din contra, dacă îl gîndim mai dialectic, el devine deodată plin de tilc, de sensuri adînci și de simbolism exemplar. Da. Această amnistie n e la fel cu altele. Ea marchează, apăsat, că vinovata **n-a fost niciodată vinovată**. Pentru o dată, caracterul „retroactiv” al amnistiei (spre deosebire de grațiere care anulează numai pedeapsa, dar și nu vinovăția), pentru o dată, această formulă pur juridică devine o cerere patetică de iertare adresată victimei.

Nici pînă azi nu s-a descoperit vinovatul crimei. Aici, autorii „poveștii bis”, spectatorii, au o treabă serioasă de fă-

cut. Filmul *Cazul Gorgonova* arată amănunțit toate fazele instrucției și debaterilor în instanță. Dar mai ales, filmul, fidel istoriei reale, arată și ceea ce nu s-a cercetat. Arată că toate cercetările porneau de la un fapt evident: **crima a fost făcută de cineva din casă**, căci nu existau urme pe zăpadă. După care, întrebarea clasică: cine avea interese să omoare pe acea fată a inginerului. Răspuns? Guvernanta copiilor și amantă a inginerului. Odată raționat așa, bîndu pe ochi pentru toate celelalte persoane și obiecte. Orbire activă și conștiințioasă. S-a uitat că mai erau, în casă, trei persoane: grădinarul, soția acestuia și femeia de serviciu, adică exact acele persoane care, prin evidența lor nevinovăție **la prima vedere**, sint tocmai vinovații preferați ai logicii romanelor poliștice. Au fost lăsați, tustrei, în pace. Să trecem acum la **lucrurile omise**. Lucruri teribile: caracterul monstruos, stilul sadic, demenț, fantastic al crimei înseși. Fata a fost ciopîrțită amănunțit cu un firnăcop. Criminalul, în nebuna sa pretenție de a face o „crimă perfectă”, a simulat o violare. Caracterul demențial, sadic, exaltat al criminalului, asta trebuia căutat la persoanele din casă. O psihologie care Ritei Gorgonova i se potrivice cel mai puțin. Spectatorul are aci dreptul să inventeze pe scoteala celor trei persoane neatinse de anchetatori orice fantastică poveste. Are dreptul, de vreme ce poliția și justiția i-a lăsat, pe acestia trei, fără dosar, cu, drept biografie, o foaie albă...

D. I. Suchianu

Romulus Rusan

SECVENȚA

■ Mozaicat și colorat, plin de știri și ilustrații ca orice almanah, *Magazinul estival*. *Cinema 1979* își propune, totuși, un țel unic, aspiră să-și apropie cititorii de laboratoarele de creație ale celei de a șaptea arte. O amplă secțiune a *Magazinului estival* e, desigur, consacrată filmului românesc: profesiunile de credință ale veteranilor și ale cineaștilor de azi se alătură articolelor și opiniilor despre anii cinematografiei socialiste, despre exigențele și evoluțiile felurilor genuri; sînt deasemenea consemnate gîndurile autorilor de documentare sau de desene animate; se alcătuieste portrete ale binecunoscuților noștri actori, dar se vorbește și despre „fața nevăzută a Buftei”, despre citiva dintre cei care practică, neștiuți de marele public, cele 275 de meserii implicate în procesul de realizare a unei pelicule. Variat e și capitolul dedicat producțiilor străine, căci publicația oferă un dosar despre „lumea filmului în film”, o panoramă asupra cinematografiilor africane și asiatice, din Australia și Noua Zeelandă, sau o mini-antologie cuprînzînd mărturiile unor mari realizatori și vedete. Pe scurt — o lectură agreabilă, pentru vacanța de vară a cinefililor.

i.e.

TELECINEMA

● CE vă spuneam data trecută? Că apariția comedii (inclusiv cinematografice) este o faptă de bunătate a celor care o „comit” față de aproapele lor. S-ar zice că am avut gura aurită fiindcă, iată, duminică ni s-a dat din nou o comedie. Să nu fim modești: o merităm...

Ciudad, plăcut de ciudad mi se pare faptul că acest *Jucăria*, la care mă gîndesc, a plăcut la toată lumea. Mă rog, sociologul din mine se bazează — cum se spune în termenii de specialitate — pe concluziile extrase din chestionarea unui eșantion limitat. Nu-mi este însă indiferent că amici și cunoscuți de cele mai diferite temperamente și — ceea ce e și mai semnificativ — de cele mai diferite naturi ale simțului umorului, s-au declarat mulțumiți de filmul cu Pierre Richard.

Iată o împrejurare ce-mi place, mărturisesc, deși, de obicei, prefer să ne contrazicem — nu de alta, dar, vorba lui nenca Iancu, dacă toți am spune

același lucru ce haz ar mai avea să discutăm?... Și imi place pentru că nevoia aceasta de umor, aproape „bolnăvicioasă” (și, îndeosebi, capacitatea de a-l „priza”), a celor din jurul meu, cu care imi împart în felurite chipuri bună parte din timp, mi se pare, mi s-a părut întotdeauna un indubitabil simptom de sănătate (dacă se poate spune așa...).

Sigur, *Jucăria* e departe de a fi o capodoperă. Nu are decît o pretenție: să fie, măcar din cînd în cînd, spirituală — și reușește. Filmul nu va rămîne în veșii vecilor în dicționare, dar mie imi va rămîne în amintire cel puțin prin citeva gag-uri bune (prima secvență, ca să nu dau decît un exemplu), ieșite, evident, din mintea unor oameni inteligenți. Fără a mai vorbi de acest minunat Pierre Richard cu care aș bea oricînd o cafea (chiar dacă acest criteriu este cumva estetic). Să mai observăm apoi încă o dată că una din „direcțiile” în care se angajează comicul contemporan este cea a ingin-

Jocuri și jucării

durării vesele, ca să nu zic

a veseliei îngîndurate.

Prea multă veselie (fie ea și îngîndurată) stricînd, cum se știe, să lăsăm la o parte jucăriile de orice fel și să ne îndreptăm gîndul măcar pentru o clipă și spre *Calvarul* sau sora *Poldark*, unde — cum spunea un confrate săotămina trecută — se petrec lucruri nu doar dramatice, dar și realmente demne de toată atenția. *Calvarul* mi s-a părut de la început, mi se pare în continuare un serial remarcabil, dens în privința ideilor, fascinant în ce privește prezența femeilor (admirabilele interprete ale Dașei și Katiei — ca să fiu mai clar).

Ceva mai făcut „după canoane”, dar nu mai puțin interesant, *Poldark* înaintează din ce în ce mai neliniștitor, vreau să spun că mă neliniștește comportarea Demelzei, ființă la care am ținut din prima clipă, dar pe care, cu toată înțelegerea ce mă caracterizează, aș muștra-o puțin. O jucărie, numele tău este Demelza...

Aurel Bădescu

rată, a unei vacanțe, am putut-o asculta. Iar acest interes a provenit, în primul rînd, din faptul că opera muzicală (este vorba de *Sinfonia fantastică* de H. Berlioz) ne-a fost prezentată nu de un critic de specialitate, ci de actorul Florian Pittis. Iată, ne-am gîndit, din capul locului, un exorcism dintre cele mai elocvente: o tină, apreciată și foarte iubită vedetă a scenei ne împărtășește punctul său de vedere asupra unui domeniu artistic diferit de cel pe care-l practică în mod curent și această depășire a frontierelor dintre arte nu trebuie să uimească pe nimeni fie și pentru că ele, frontierele, sînt greu de trasat cu decizie o dată pentru totdeauna. Prezența la microfon a lui Florian Pittis în calitate de comentator al unei partituri de muzică simfonică ne-a bucurat însă și dintr-un motiv mai puțin general și teoretic. Se dovedește (a cita oară?) înaltul nivel de intelectualitate, de cultură, de informație în diferite domenii, nivel ce caracterizează real pe afitia dintre slujitorii scenei actuale. Pentru cei ce cunosc ceva din viața de dincolo de luminile rampei a actorilor noștri, viața la fel de palpitantă și primejdioasă, în multe din aspectele ei, ca aceea pe-

trecută sub luminile reflectoarelor, emisiunea lui Pittis nu are de ce să mire pe nimeni. Interviuurile sau mărturisirile notează, uneori, dimensiunea preocupărilor extra-teatrale ale actorilor și în spatele declarațiilor succinte, adeseori excesiv estompate de o firească modestie, declarații ce pot apărea unora doar expresia uzuală a retoricii jurnalistice, în spatele lor se ascunde, deci, un mare și imbucurător adevăr: acești oameni care, seară de seară, realizează performanța de a rămîne ei înșiși în spatele măștilor (rolurilor) mereu schimbate, au o viață interioară bogată și fascinantă tocmai prin bogăția ei. Interesul pentru cultură este la ei nu un hobby, ci un mod de existență. Din această cauză nu obosesc a spune că destinul preafrumoselor noastre vedete este de a fi nu numai iubite ci și respectate.

● Diferite emisiuni radiofonice, printre care și rubrica *Viața cultural-științifică*, ne informează că s-a încheiat trecerea în revistă a creațiilor cinematografice semnate de amatori. Pe cînd o selecție a acestora pe ecran?

Ioana Mălin

Sala B. C. U.

CONSTANTIN BLENDEA, ADRIAN BOLEA, TRAIAN BRĂDEAN și CONSTANTIN PILIUȚA sînt primii expozanți în noua galerie destinată artiștilor profesioniști, inaugurată în holul „Bibliotecii Centrale Universitare”. Pentru început de drum, o compunere echilibrată și atractivă, mizînd pe valoarea și reputația autorilor, dar și pe diversitatea formulelor expresive etalate. Intenție realizată sub raportul calității intrinseci, dar mai puțin sub cel al cursivității expoziționale, datorită condițiilor obiective de spațiu, destul de incomode prin sistemul de montare a panourilor semicirculare, obturante și chiar „discriminatorii” sub aspect vizual. Oricum, chiar și în aceste condiții (ele reclamă regîndirea și reorganizarea vizunii de ansamblu), prezența celor patru artiști acordă girul necesar stimulării interesului public pentru eveniment în sine, furnizînd și premisele viitorului profil al galeriei.

Constantin Blendea și Constantin Piliuță expun pictură, primul de factură abstract-lirică, mizînd pe compunerea dinamică și subtilitatea cromaticii, cu implicarea raourturilor spațiale acaparatoare, cel de al doilea în cadrul evanescent al manierei sale sintetic-poetice, cu rafinate acorduri de culoare-formă în game surdinate dar solare, asociînd peisajul cu natura statică și compoziția, sub semnul unui figurativ simbolic și senin. Traian Brădean prezintă o densă suită de desene, reconstituind un tip de cronică vizuală în care excelează nu numai prin siguranța caligrafiei și expresivitatea imaginii elocvente, ci și prin conținutul intim al fiecărei piese, alimentat dintr-o atitudine activă față de realitatea existenței mărunte. În sfîrșit, Adrian Bolea schițează destul de exact profilul său artistic, rămînînd în sfera aceleiași gîndiri de esență clasică, în care prezența femininității ca semn și simbol capătă forță expresivă și originalitate prin asocierea modelului fluid și a sintezei abstracte a volumelor supralicitate.

„Orizont”

TOT o compunere, de data aceasta valorificată prin incontestabila autoritate a tapiseriei, teritoriu fertilizat și reformulat în datele de esență și manieră mai ales în ultimul deceniu, ni se propune la galeriile „Orizont”, spațiu propice unei asemenea manifestări. Reintîlnim nume cunoscute, consacrate prin originalitatea formulelor și îndrăzneala propunerilor, și ne face plăcere să constatăm, încă o dată, continua mobilitate a mijloacelor expresive și pozitivă interferență a procedeeilor și atitudinilor. Prima și cea mai importantă calitate decurge din accentul pus pe o nouă concepție despre tapiseria ca artă și destinul ei social, în contextul unor noi solicitări și soluții ambientale. Ieșirea din bidimensional și din condiția parietală restrictivă o conduce către contaminarea cu alte arte ale spațiului, sugerînd posibile asociații cu sculptura (pictura colaborînd de mult la sintagma expresivă a genului), sub semnul tentației de a realiza o „artă suolă” (soft-art), fără a renunța la specificitatea sa și la modul de existență materială. „Covoarele zburătoare”, „aeriene”, „eoliene” sau „pășitoare” nu sînt simple metafore literare sau „trouvaille”-uri tehnico-formale, ci realități poetice, amplificate prin inventia de forme și culori, justificîndu-și prezența alături de piesele „clasice”, și ele propunînd noi criterii de judecată și unghiuri de abordare. Componenta nominală este dintre cele mai reprezentative, asociînd tot ce are genul mai interesant, rezultînd o selecție semnificativă și densă, chiar dacă nu conține totdeauna „virfurile” realizărilor fiecărui artist sau cele mai recente rezolvări.

CONSTANTIN PILIUȚA : Flori

TAMÁS ANNA: Către soare („Orizont”)

TRAIAN BRĂDEAN : Desen

Galeriile Municipiului

ACEEĂȘI intenție de posibil compendiu, firește incomplet prin chiar condiția muzeistică inițială, se descifrează și în selecția de pictură prezentată la „Galeriile Municipiului” sub genericul Peisajul. Expoziția place pentru că întîlnește apetitul organic al publicului pentru un gen cu solidă tradiție și cu permanente implicații afective, dar și datorită varietății ce oferă posibilitatea declanșării afinităților electivă, atât de subiective și surprinzătoare în mecanismul lor intim. Dacă prezența unor nume ca: Alex. Ciucurencu, Margareta Sterian, Lucia Dem. Bălăcescu, Micaela Eleutheriade, Ion Pacea, Viorel Mărgineanu, Ion Gheorghiu, Gh. Șaru, Lazăr Iacob, Mihai Cismaru, Augustin Costinescu, Gh. Constantinescu, Horia Paștina, Ștefan Călția, Brăduț Covaliu, Nicolae Groza ne furnizează date pentru aprecieri de ansamblu și posibile discuții, absența altora — nicidecum de mina a doua — limitează sfera și valoarea lor de generalizare. Criteriile selecției din patrimoniul muzeal ni se par clare, ele sînt destul de monocorde, chiar restrictive pentru o tematică atât de generoasă și deschisă, putînd cuprinde interpretări și propuneri în egală măsură actuale și accesibile. Dar cum criteriile selecției și programul teoretic — în măsura în care el există și nu se datorește întîmplării — aparțin organizatorilor, va trebui să ne mulțumim cu ceea ce ni se oferă, în general lucruri de bună calitate, și să așteptăm o reeditare amplificată și mai atent racordată la realitatea diversității atitudinilor.

Deplasînd discuția într-un teritoriu adiacent, dar prin aceasta deloc secundar, vom remarca absența cataloagelor la toate cele trei manifestări comentate. Lucru absolut inadmisibil pentru orice expoziție de profesioniști, cu atât mai puțin în cazul unor intenții de a delimita un gen, un concept, o direcție, program ce presupune o punere în contact a publicului cu problemele teritoriilor respective și adopțarea unei atitudini teoretice ferme față de ansamblul prezentat.

Alte galerii

● Dintre „personalele” ultimei perioade, reținem prezența interesantă și, într-un fel, „proaspătă”, a suitei de lucrări pornite de la concretețea unui monument-document, pe care a prezentat-o arhitecta Mișuța Sion în sala I.R.R.C.S. Interpretările realității încep, treptat, să se subiectivizeze, devin proiecțiile unor spații ideale dar posibile, alternînd ordinea intervenției umane cu telurul naturii fruste. Rezultă o succesiune de situații grupate în cicluri tematice, riguros compuse după criteriile eficiente iconografice, reluarea motivului refuzînd totdeauna repetiția formală. Impresionează seriozitatea desfășurării programului, claritatea ideilor și decizia mijloacelor grafice, desen viguros în tuș, mizînd pe energia gestuală și poetica scriiturii libere, date ce recomandă o personalitate definită și un univers de semne original, bine controlat.

Apoi, la sala „Cenaclu” de la „Hanul lui Tei”, pe cea a Ioanei Coja Nicolescu, autoarea unor piese din sticlă foarte bine realizate ca tehnică și design, ea și a unor desene ce propun posibili moduli naturali ca puncte de plecare pentru forma artificială, compunere ce s-a transformat într-o propunere ambientală de bun gust, puțin „retro”, cu ajutorul unor obiecte și instrumente muzicale vechi. În felul ei, această mică demonstrație de gîndire expozițională distinctă poate constitui un exemplu pentru ceea ce înseamnă astăzi o manifestare de artă, în egală măsură etalare oferită ochiului și încercare de a circumscrie o premisă teoretică, o luare de atitudine față de obiectul expunerii, în raport cu partenerul virtual, publicul.

În sfîrșit, la „Căminul Artei”, Elena Boariu expune grafică ce se atestă direct sau potential din precedentul literar, astfel încît tonul general aparține ilustrației de carte. Desenul este suplu și alert, el caută linia esențială, căutîndu-se pe sine, și devine baroc prin exces de detalii și proliferări interregneale. Avem, de fapt, dovada subordonării textului unui stil unic și tutelar, și nu pe cea a adaptării mijloacelor la conținutul esențial al precedentului literar, de unde și senzația unei monotonii expresive, devenită obsesivă și manieră. Nelipsite de grație și participare afectivă, cu un ton romantic și chiar patetic, imaginile ne dezvăluie mai curînd universul intim al autoarei, atitudinea ei față de realitate, asemenea unor confesiuni.

Virgil Mocanu

În cadrul Festivalului național „Cîntarea României”

Finala formațiilor muzicale de amatori

SIGUR că o concluzie completă, exactă, asupra a ceea ce a însemnat (și mai ales ce va însemna) finala Concursului formațiilor muzicale de amatori încheiată recent la Tîrgu-Mureș (în cadrul ediției a II-a a Festivalului național „Cîntarea României”) nu este posibilă. Un concurs de o asemenea anvergură ridică probleme complexe, iar roadele lui, parțial culese în acest miez de vară pe malurile Mureșului, sînt departe de a fi epuizate. O asemenea finală, cu mai bine de 17 000 de participanți (majoritatea aflați la un nivel artistic remarcabil), nu poate să nu aibă repercusiuni favorabile în timp, iar evoluția artiștilor amatori prezenți la Tîrgu-Mureș în zilele de 17—22 iulie a continuat curba ascendentă a artei muzicale amatoare de la noi.

Este foarte greu de spus ce a impresionat mai mult: un excelent dirijor ca Alexandru Racu, animator a nu mai puțin de patru coruri finaliste (printre care remarcăm pe cele din Bălcești și Balș), un taraf ca acela din Teleorman („Crîngul”), fluierașii din Hodac (Mureș), orchestra de cameră a medicilor din București condusă de admirabilul Ermil Nichifor, eminent doctor dar și șef de orchestră sobru și muzical, corul de cameră „Miorița” din Reșița aflat sub conducerea unei mîini tinere dar extraordinar

de sensibilă (Doru Morariu), o voce ca a Teodorei Ciucur, formația de instrumente vechi din Cluj-Napoca sau un cor sătesc care sfarmă toate clasamentele, cucerind sufragiile unanime printr-un act artistic de o ridicată valoare (am numit corul Căminului cultural din comuna Marga, Caraș-Severin). Este practic imposibil de dat o listă completă a tuturor celor ce s-au dovedit excepționali și poate nici nu este necesar. Fac afirmația, gîndindu-mă la faptul că, mai importantă decît aceste virfuri, a fost media artistică, ridicată, și aici este, cred eu, marcul ciștig. Majoritatea soliștilor și formațiilor prezenți în finală au arătat exigență față de ei înșiși, probitate artistică, pasiune și talent, totul dublat însă de muncă; de aici rezultatele excelente.

Cred că Tîrgu-Mureșul a marcat pentru arta muzicală amatoare din România un moment important — înscrierea ei pe o trajectorie de valoare sigură, în sine, cu tentă profesionistă aș zice: sub patronajul competent al unor experimentați muzicieni profesioniști, majoritatea amatorilor au reușit să depășească subprodusul artistic, facil și ieftin sau simolist (acceptat totmai grație etichetei de „amator”) și au pășit în sfera artei adevărate, autentice. Ar fi bine însă ca pe viitor să se încerce delimitarea mai strictă între no-

țiunile de amator și profesionist. Simplu fapt că un profesor de muzică (absolvent de Conservator) cîntă într-un cor sau într-o orchestră fără a fi salarizat pentru aceasta nu cred că-l poate transforma în amator! Ar fi bine ca arta amatoare, cu puterile ei disponibilități și cu forțele ei actuale, notabile, să nu primească din partea artei profesioniste decît îndrumare și conducere dar nu și sprijin „mercenar” ce nu poate folosi nici onora nici celorlalți, fiind, evident, de circumstanță.

Poate ar mai fi de menționat faptul că, nu întîmplător, formațiile și soliștii cei mai valoroși au abordat un repertoriu mai proaspăt, mai original și inedit, evitînd piesele șablonarde care, din păcate, mai înecă în special literatura noastră muzicală corală.

Firește, însă, că multe și complexe probleme ridicate de finală (și de întregul ansamblu al concursului și festivalului) vor apărea mai clar în cursul unor debateri serioase, ulterioare, ce vor încerca să analizeze sub toate aspectele fenomenele ivite în acest moment de emulație artistică fără precedent. Deocamdată sintem sub puternica impresie a celor cînci zile pline de muzică, muzică de calitate, bine cîntată și cu mare plăcere ascultată.

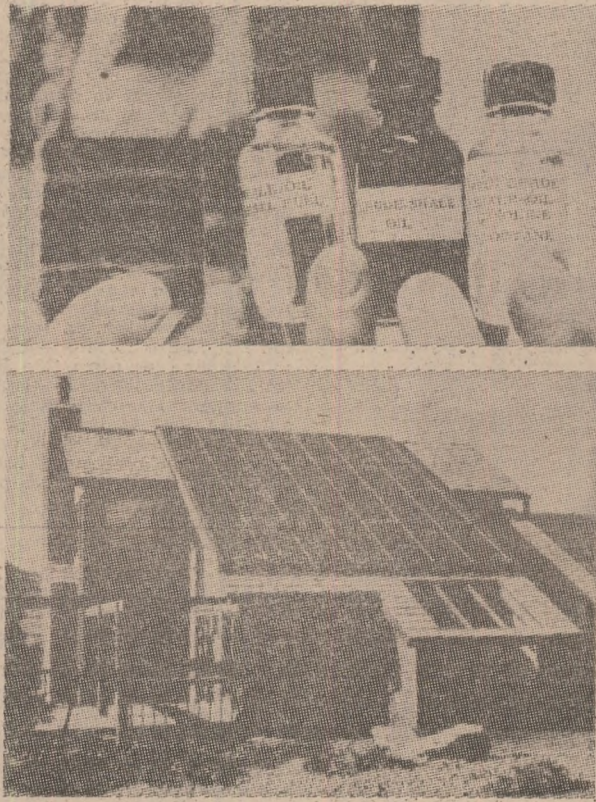
Dan Buciu

Tranziții și alternative energetice

Orizont
științific

Criza energetică – o viziune pesimistă

Energie pentru deceniul următor : mai mult cărbune, mai multă energie solară, exploatarea șisturilor bituminoase

POATE că cel mai frecvent pronunțat cuvânt în momentul de față, începând cu discuțiile specialiștilor și terminând cu cele ale nespecialiștilor este cuvântul **energie**. Însoțit aproape întotdeauna de cuvântul **criză**.

Și totuși, oricât ar părea de ciudat, problema care se pune acum este nu atât lipsa de energie, cât felul de energie pe care îl folosim și modul în care îl folosim. Este vorba nu de o lipsă, ci de o criză a metodei. Soluția este una singură și simplă : **schimbarea**.

Până în momentul de față omenirea a cunoscut două schimbări, două tranziții majore în domeniul energiei. Cea dintâi a fost trecerea de la folosirea lemnului la folosirea cărbunelui ; următoarea, cea de la cărbune la petrol și gaz natural. Este momentul să încercăm să devenim autori și participanți ai celei de a treia tranziții energetice la scară planetară.

În urmă cu mai puțin de 200 de ani aproape toate necesitățile energetice ale planetei noastre proveneau din surse cu capacitate de regenerare, surse care erau reînnoite : lemnul, vântul și apa ; în 1850 lemnul acoperea peste 90 la sută din necesitățile energetice, pentru a intra, alături de celelalte surse regenerabile, într-un declin spectaculos, astfel încât în 1950 sursele de energie neregenerabile, mai cu seamă combustibili fosili, petrol, cărbune, gaz, reprezentau ele 90 la sută din consumul total de energie.

Evident avea să apară, atât în proiecțiile și predicțiile oamenilor de știință, cât și în realitatea obiectivă, un decalaj, o disparitate între consumul și oferta de energie. Alături de aceste tendințe de durată, instabilitățile pieței energiei au dus la ceea ce numim în momentul de față — criză energetică la scară planetară. Este deci momentul unor noi opțiuni în domeniul energiei, momentul încercărilor de a realiza cea de-a treia tranziție energetică. În primul rând prin folosirea tuturor metodelor posibile, de la conservarea și economisirea energiei, până la folosirea surselor alternative de energie.

Conservarea energiei poate fi realizată prin promovarea și dezvoltarea unor tehnici mai eficiente de conversie a energiei și printr-o utilizare mai eficientă a acesteia ; potențialul de conservare a energiei este surprinzător de mare — specialiștii ceva mai optimiști afirmă că este posibilă o reducere cu până la 35 la sută a necesităților energetice prevăzute pentru anul 2000.

Conservarea energiei în sine nu necesită realizarea unor tehnologii noi pe o scară foarte largă. Ea necesită în schimb înțelegerea problemei și capacitatea de a lua măsurile necesare pentru a atinge un nivel semnificativ de conservare. Oricum, un program de conservare a energiei trebuie neapărat completat prin studiul opțiunilor energetice alternative ; printre acestea ex-

ploatarea în limite rezonabile a resurselor de petrol și gaze naturale, exploatarea intensivă și eficientă a șisturilor bituminoase, utilizarea resurselor de cărbune și energie hidroelectrică și studiul opțiunii energetice nucleare.

Merită de menționat în mod special necesitatea realizării unei noi strategii de exploatare și utilizare a cărbunelui atât în postura sa de combustibil direct cât și în perspectiva selectării de procese optime care să permită producerea de combustibili sintetici asemănători cu gazul natural și combustibilii lichizi.

ÎN CEEA CE PRIVEȘTE energia nucleară, pe lângă reactoarele clasice, dezvoltarea tehnologiei reactorilor nucleare de tipul reproducător rapid — mai exact, tipul de reactor reproducător rapid cu metal lichid — ca și studiile de optimizare până la nivel industrial a fuziunii nucleare vor putea oferi soluții operaționale practice până la sfârșitul acestui secol. Una dintre opțiunile energetice cu un potențial deosebit de interesant pare să fie folosirea energiei geotermice, acea imensă cantitate de energie prezentă oriunde în adâncurile pământului. Strict teoretic, sursele energetice geotermice pot fi împărțite în trei categorii : cu predominanța vaporilor calzi, cu predominanța lichidului cald și sistemele de rocă uscată fierbinte. Din păcate, pe moment tehnologia de exploatare a acestor rezerve de energie este fie insuficientă, fie inexistentă. Există însă convingerea printre specialiștii că prin continuarea activității de cercetare și dezvoltare se vor putea obține rezultate de mare importanță până la jumătatea secolului următor.

Domeniul energiei solare ne oferă un exemplu de abundență energetică insuficient exploatată ; doar a douăzeci și cinci din aportul energetic al Soarelui joacă un rol în consumul total de energie al Pământului. Energia solară fiind o formă extrem de diluată și de periodică a aportului energetic, pune probleme atât din acest punct de vedere cât și din punctul de vedere al conversiunii. Tehnologic vorbind însă nici una dintre aceste probleme nu este imposibil de rezolvat. Indiferent de modul în care folosim aplicațiile energiei solare, utilizare directă pentru încălzire și răcire, producere de energie electrică prin conversiune fotovoltaică sau termică, conversia energiei eoliene sau a energiei termale a oceanului și în cele din urmă utilizarea prin intermediul materialelor organice, o simplă accelerare și intensificare a cercetării în acest domeniu ar permite acoperirea unui sfert din necesitățile energetice la scară planetară imediat după anul 2000.

ACEASTĂ trecere în revistă, dealtminteri deloc originală, a posibilităților de folosire a unor surse energetice alternative trebuie însă completată cu alte câteva sublinieri. Esențială pare în momentul de față dezvoltarea unor tehnici de stocare a energiei. Unii autori au convins că până în anul 2000 peste 25 la sută din energia electrică produsă în timpul zilei va putea fi stocată pentru o folosire ulterioară. Deși sistemele de stocare a energiei nu economisesc energia ca atare, ele pot reduce, totuși, implicit consumul de petrol și gaze naturale în diverse domenii, cu un impact economic semnificativ.

Printre sistemele de stocare energetice discutate în momentul de față, cele mai importante sînt cele hidroelectrice, cu aer comprimat, în acumulatori și baterii, în sisteme cu volant, stocarea termală, stocarea în magneți superconductori și la sfârșit, dar nu de cea mai mică importanță, stocarea de hidrogen. Toate aceste soluții, unele convenționale, altele exotice, par să fie dominate de ultima tehnică menționată, cea a stocării energetice prin producere de hidrogen. Se vorbește chiar de o „economie a hidrogenului“ în sensul producției de hidrogen prin metode chimice sau electrochimice alimentate de surse energetice nucleare, solare sau geotermice ; folosirea ulterioară a hidrogenului în postura de combustibil direct, combustibil cu calitatea de a fi aproape complet nepoluant, reprezintă una dintre cele mai promițătoare soluții posibile.

Dealtfel, multe soluții energetice sînt mai puțin spectaculoase dar mai eficiente decât cele de mare viitor. Printre ele, exploatarea intensivă a marilor surse de cărbune oferă posibilități interesante. Pe lângă extracția de cărbune, pe lângă gazeificarea și lichefierea cărbunelui, fie la suprafață, fie direct în strat, se vorbește în momentul de față de transformarea prin diverse metode a zăcămintului carbonifer într-un fel de pastă semilichidă care să poată fi transportată prin conducte și distribuită în modul cel mai eficient. Sînt readuse în actualitate și propuse ca formule de mare viitor soluții cunoscute și relativ bine puse la punct, cum ar fi cogenerarea, producerea de mare eficiență economică a energiei termice și electrice în cadrul aceleiași structuri, centrala electro-termică.

Crește interesul pentru soluțiile tehnologice în domeniul transportului, care să ducă la o reducere a consumului general de combustibili fosili ce nu pot fi regenerați, alături de dezvoltarea cercetărilor privind realizarea de combustibili sintetici de toate categoriile.

Cu toate soluțiile propuse, cu toate analizele detaliate ale posibilităților de rezolvare, este din ce în ce mai fermă convingerea specialiștilor privind caracterul esențial și de durată al crizei energetice actuale. Convingere întărită mai

cu seamă de caracterul încă vag al soluțiilor, de orientarea lor spre un viitor nu întotdeauna foarte apropiat. Aspectul variabil și deschis al economiei energetice în sensul cel mai larg al cuvîntului, numărul foarte mare de opțiuni posibile și necesitatea absolută a studierii lor trebuie privită cu multă atenție. Diversificarea cercetărilor și scăderea timpului necesar aplicării lor se impun ca necesități evidente.

Există desigur multe posibilități, alternative, multe soluții de viitor. Există o nevoie absolută de schimbare. Schimbările drastice nu sînt întotdeauna plăcute. Dar omenirea are posibilitatea să soluționeze marea problemă a energiei, să realizeze o nouă tranziție energetică. Și deși soluțiile sînt multiple, fără a face dovadă de un pesimism exagerat, opinia cea mai solidă în momentul de față poate fi sintetizată astfel : pe moment soluția crizei energetice constă în primul rînd în conservarea resurselor de energie, însoțită de dezvoltarea unor surse alternative.

Andrei Bacalu

Resurse alternative : energia vîntului

„Lupii” de Romain Rolland

■ INVESTIGAȚIILE întreprinse cu puțin timp în urmă în fondurile și colecțiile Arhivelor Statului Iași au avut drept rezultat găsirea manuscrisului uneia din traduceri pe care poetul Al. Philippide a făcut-o acum jumătate de secol pentru Teatrul Național din Iași. Este vorba de piesa lui Lessing, *Minna von Barnhelm*, din care am publicat un fragment în numărul 3 al „Convorbirilor literare” din acest an. Cu acest prilej am afirmat, pe baza informațiilor oferite de manuscrisele și programele de teatru, că în stagiunea 1929-1930 a Teatrului Național din Iași abundă traduceri datorate lui Philippide. După *Minna von Barnhelm* a urmat, în interpretarea actorilor ieșeni, *Un domn bine* de W. Hasenclever și *Burhezul gentilom* de Molière. Nu vom insista aici asupra valorii transpunerilor în limba română făcute de poet, știut fiind că Philippide era nu numai un fin cunoscător al literaturii universale, dar și un remarcabil traducător — să amintim, în treacăt, volumul *Flori alese* din *Les fleurs du mal* — calitate subliniate din nou, atât de bine, de către Geo Bogza, în paginile revistei „România literară” (vezi numerule 8-11/1979). Să spunem doar că primele două piese, din cele trei amintite mai înainte, sînt considerate ca reușite ale genului atât de către poet cit și de către prof. Iorgu Jordan, director al Teatrului Național în anii 1929-1930. Lîngă ele însă poate fi pusă, după pa-

reca noastră, altă tălmăcire, o recentă descoperire făcută în colecția de manuscrise teatrale ce au aparținut cîndva Naționalului ieșean, piesa lui Romain Rolland, *Lupii* (piesă inspirată din evenimentele Revoluției franceze, scrisă în 1897, și pe care presa franceză o menționează a fi fost și recent (1, 2 august) reprezentată la Festivalul de vară de la Searlat, în regia lui Robert Hossein). Spre deosebire de celelalte traduceri menționate pînă acum, piesa lui Romain Rolland se pare că n-a fost jucată la Iași. Nici din publicistica epocii și nici din programele teatrale, acestea din urmă fiind incomplete, nu avem știri asupra unei eventuale puneri în scenă, deși, după unele indicii, s-a încercat acest lucru. Afirmăția noastră este susținută de faptul că toate paginile de manuscris poartă pe verso ample indicații de regie pentru fiecare act, scenă și personaj. Și piesa lui Romain Rolland, ca și cea a lui Lessing, a fost tradusă cu cinci decenii în urmă, manuscrisul purtînd data de 28 iunie 1929. Găsirea celorlalte transpuneri din dramaturgia universală și publicarea lor într-un volum ar întregi opera scriitorului, și ne-ar da o imagine completă asupra muncii sale de traducător.

D. Ivănescu

ACTUL I

SCENA I-a

(Ofițeri republicani, TEULIER, D'OYRON, VERRAT, CHAPELAS, BUQUET, VIDALOT, JEAN-AMABLES. Sînt în consiliu sub președinția lui QUESNEL. Adunare furtunoasă Quesnel se silește în zadar să-i liniștească. D'Oyron, rece și ironic, stă cerea mai la o parte de ceilalți.) OFIȚERII (în tumult): Sîntem trădați!

QUESNEL: Liniște, cetățeni, liniște! (glasul lui se pierde în tumult).

VERRAT (lovind în masă): Custine ne-a trădat.

QUESNEL: Nimic nu ne autorizează să...

VERRAT (mai tare): Custine ne-a trădat. Făgăduise că va apăra Mainzul. Ne-a lăsat să ne impresoare dușmanul. Și acum ne lasă să ne descurcăm cum putem. Are să ne lase să crăpăm aici fără ca să facă nimic să ne scape.

QUESNEL: Liniște, liniște. De ce avem să ne temem? Mainzul nu poate fi cucerit. Mai avem resurse încă pentru cîteva luni. Credeți oare că Convențiunea va lăsa să piară, cu indiferență, cea mai bună din armatele Franței? Răbdare! Îi cunoașteți bine pe Custine. Are scoteliile lui. Cine știe dacă nu cumva e pe aproape! Poate că în clipa asta e în proajma dușmanului și se gîndește cum să-l lovească mai bine. Cînd va veni ceasul, are să se arunce asupra lui, ca vulturul asupra pradai.

VIDALOT: Custine e departe și ne-a uitat.

BUQUET: Generalul Custine face acum pe frumosul în vreun orașel neamț; se plimbă cu... femei; ține discursuri.

VERRAT: Custine scrie niște scrisori care miros a sclavie. Custine e un aristocrat ca toți aristocrații. Custine trădează; cum a trădat și Dumouriez (întorcîndu-se brusc către D'Oyron) — cum are să trădeze și D'Oyron.

D'OYRON (ridicîndu-se): Cetățeni, nimeni n-are dreptul să-mi pună la îndoială patriotismul.

VERRAT: Toți aristocrații sînt la fel. Nu se gîndesc decît să sugrume Republica. Nu ne mai trebuie nobilii în fruntea armatei. Să înlocuim prin talente plebeiene toate canalele astca putrezite în gunoii curților regale. Ne trebuie generali fără singe stricat în vine. Să destituim toți nobilii și atunci vom învinge.

D'OYRON (rece și calm): Mai bine decît să declamj în gol, uită-te la mine. Eu sînt singurul nobil din statul major. Pe mine mă urăști? Vorbește fără fraze!

VERRAT: Nu-mi aleg vorbele. Pe tine te urăsc. Cer ca să fii scos din grad, redus la rangul de simplu soldat, supravegheat aspru și ghilotinat dacă faci o mișcare.

QUESNEL: Taci, maior Verrat. Nu-i locul aici să-ți impui voința. N-aveți nimic de reproșat cetățeanului D'Oyron. (Ofițerii murmură). Nu trebuie să descurajăm pe cei care vin cu noi. Avem nevoie de toate forțele ca să învingem.

TEULIER (care singur a tăcut și a stat nemișcat pînă acum): Nu, Quesnel!

QUESNEL: Ce, și tu, Teulier? tu care ești un om cuminte, tu care singur mi-ai spus foloasele ce se pot trage din experiența militară a aristocraților?

TEULIER: Da, dar de atunci încoace i-am văzut de aproape. Ne fac mai mult rău decît bine. Cînd vor fi mai puțini la număr vom fi mai tari. Cei mai răi dușmani sînt prietenii noi, care discută și critică, fără să creadă orbeste. N-am încredere în aristocrați. Fă ce vrei cu D'Oyron; cît despre mine l-am văzut la lucru: nu-mi mai trebuie.

QUESNEL: Ai să te plîngi de el?

TEULIER: Ți-am spus. Dacă n-ar fi fost el, Kalkreuth, prințul prusian și toată banda lui de pungăși ar fi acum prizonierii mei.

D'OYRON: Teulier nu-i indulgent cînd e învins. Planurile lui erau imposibile, am spus-o întotdeauna.

TEULIER: Cum, imposibile? Niciodată un general republican nu trebuie să calculeze natura. Tot ce am hotărît am făcut. Cu cei două mii de oameni ai mei am trecut, astă noapte, pe neașteptate, prin toată armata dușmană; am ajuns pînă la ușile marelui cartier general. Dacă tu ai fi venit, cum ordonasem eu, aș fi luat pe sus, fără luptă, dintr-o singură mișcare, statul major al Prusiei, surprins în somn!

D'OYRON: Greu era să vii înapoi, nu să te duci. Te-ai aruncat nebunește în gura lupului; puțin a lipsit să nu fii înghițit. Dacă nu mi-aș fi luat răspunderea să-ți modific planul și să distrag atenția dușmanului, atîcînd în alt punct, nu te-ai mai fi întors la Mainz.

TEULIER: Așa zisul tău atac nu-i decît o fugă deghizată. Trebuia să vii după mine, orice ar fi fost.

D'OYRON: Dacă aș fi ascultat orbeste, m-aș fi lăsat zdrobit cu tine în aceeași cursă.

TEULIER: Chiar dacă te-ai fi înțeleș cu prusacii și n-ai fi putut face mai rău decît ai făcut.

D'OYRON (dînd din umeri): Ți-am salvat armata.

TEULIER: Aveai un plan stabilit. Trebuia să-l urmezi fără să deviezi cu o linie.

D'OYRON (ironic): Cetățeanul Teulier se crede mereu în fotoliul lui de la Academia de Științe. Își inchipuie că realitatea se lasă înduplecată de cifre și figuri geometrice. Nu-i prima oară cînd faptele îi iau în ris ideile.

TEULIER: Orice voință tare supune natura. O acțiune calculată pînă în cele mai mici amănunte de un spirit lucid și hotărît e pe mai bine de trei sferturi săvîrșită.

D'OYRON (sarcastic): Crede că oamenii sînt niște pirghii și nu niște animale capricioase care se abat mereu din drumul croit mai dinainte.

TEULIER: Poate oamenii tăi: pentru că le dai tu exemplul de capriciu și indisciplină. Adevărații patrioți n-au voință, voința națiunii e și voința lor.

D'OYRON: Nu-i poți împiedica să vadă că merg la o înfrîngere.

BUQUET: Dă-mi baionete și piine și mă însărcinez să cuturei lumea!

TEULIER (lui D'Oyron): N-am nimic de prevăzut. Șeful le-a spus să invingă. Să asculte!

D'OYRON: Cum ai să le închizi ochii?

VERRAT: Îmbată-i cu rachiu și zvîrle-le două baterii în spate.

TEULIER (supărat, lui Verrat): Sînt alte mijloace!

VERRAT: Nu trebuie să eziți. Cei de dincolo dau sclavilor lor o bătură cu mătărgună.

CHAPELAS: Un amestec de sulfat și de pucioasă.

VERRAT: Îi innebunesc înainte de a-i arunca asupra noastră.

D'OYRON (dînd din umeri): Fleacuri!

VERRAT: E clar! Trebuie să-și fi pierdut mintea ca să se lupte cu noi!

TEULIER: Să ne păstrăm noi mintea întregă! Puterea noastră stă în faptul de a fi oameni liberi și conștienți; să rămînem așa! Dacă-i vorba să ne îmbătăm oamenii, să-i îmbătăm cu *Marseilleza*.

D'OYRON: E o nebunie! Niciodată nu s-a făcut așa războiul!

VERRAT: Mișelul! Se crede mereu în lagărul lui Capet! E zgîrcit cu osteneala și viața oamenilor, ca pe vremea cînd bandiții încoronăți făceau războaie cu mercenari! Cred și eu că nu se îndurau să risipească vieți care îi costase așa de scump!

D'OYRON: Oare viața republicanilor e mai ieftină?

TEULIER (cu exaltare rece și concentrată): Da, D'Oyron, viața aici nu costă nimic. Toți și-o sacrifică. Dă-o și tu pe a ta, fără să o precupești, dacă așa vrea națiunea!

D'OYRON: Știi bine că nu mi-i frică pentru mine și nu sînt mai zgîrcit ca altul cu viața soldaților. Dar nu pot suferi absurdul, și dau din umeri cînd văd că se lucrează împotriva tuturor regulilor războiului, așa cum se face aici de două luni încoace.

TEULIER: Regulile războiului! ele de-abia acum se creează! Înaintea noastră n-a fost nimic. Noi reinnoim lumea și războiul împreună cu celelalte.

D'OYRON (încrucișîndu-și brațele și privindu-l rînd pe rînd în față, cu impertinență): Vă admir! Vă ocupați cu războiul de-abia de un an; și ai vrea cetățene academician (către Teulier) și tu, cetățene, secretar de notar (se uită la Buquet), sau tu, cetățene cîrnătar (către Verrat) ați vrea să dați lecții unor vulpoi bătrîni ca Brunswick și Kalkreuth, care au îmbătrînit sub arme și au cunoscut pe Frederic cel Mare!

CHAPELAS: Imi pare că n-am început-o așa de rău!

VERRAT: Are să-și mai bată multă vreme joc de noi secătura asta?

BUQUET: Fii pe pace! Îi vom face să joace cum vrem noi; și dacă Frederic al lor ar fi cu ci, malmuțoi bătrîn și ipocrit, ar juca mai tare ca toți. Ne-am pregătit orchestra.

TEULIER: Îi vom învăța un război nou, pe care rutina lor bleagă și calculele lor sterpe nici nu-l bănuiesc. Secretul lui nu-l păstrăm, siguri cum sîntem că nu-l va întrebuița nimeni altul decît noi.

D'OYRON: Și care e secretul?

TEULIER (punînd degetul pe o proclamație): E scris în fața actelor noastre: Libertate, Egalitate, Moartea.

D'OYRON: Frumoasă tactică!

TEULIER (cu aceeași exaltare sumbră, crescînd mereu): Moartea! Înțelegi tu, cetățene fost nobil? Moartea ca scop și ca mijloc, și nu reci partide de șah, jocuri liniștite și corecte, capitulări frumoase. Moartea la sfîrșitul duelului care a început între noi și dușmanii care ne-au invadat patria. Moartea pentru ei, sau pentru noi; poate pentru amîndoi. Și cînd nu vom mai fi, din oasele noastre vor ieși alte armate, ca să moară și să ucidă, pînă cînd libertatea va fi zdrobit tiranii.

CHAPELAS: Asta te face să zîmbești, D'Oyron. Găsești că e de ris?

D'OYRON (disprețuitor): Vreau să mor, dar nu vreau să fiu ridicol.

TEULIER: Patria e în pericol, și el se caută în oglindă!

QUESNEL (impăciuitor): Haide, cetățeni, să nu ne mai certăm. Nu-i mai bine oare ca niște bravi republicani să-și înăbușe simpatiile sau antipatiile naturale în interesul națiunii?

TEULIER: Cetățene, reprezentant al Convențiunei, ar fi adevărat ce spui dacă n-aș ști din experiență că nu se poate face nimic mare și bun decît cu oameni care se stimează și cred în aceleași lucruri. Nu-i cazul nostru: desparte rolurile noastre. Ca să săvîrșești fapte eroice, trebuie să ai suflet plin de foc și credință. Părinții noștri spunea că mergi pe ape cînd ai credință. Ei vorbeau așa despre falsa credință catolică. Credința republicană e și mai puternică. Ea trece prin foc și prin moarte, și face lumea din nou la fiecare pas. Dar pentru ca ea să fie deplină trebuie să îndepărtăm dintre noi pe acei care nu sînt în stare să-i simtă suflarea caldă pe frunte. D'Oyron e prea aristocrat și dintr-o lume prea blazată, pentru a putea să ne înțeleagă avîntul. Dar atunci, cel puțin, să nu vie să ne tulbure cu îndoilele lui; să nu vie să tulbure puterea soldaților noștri! Sînt alte treburi la care poți să-l întrebuițezi.

QUESNEL: Nu cer nici eu altceva decît să întrebuițezi pe fiecare la treaba care îi convine. Cetățene D'Oyron, pentru că arăți un așa de mindru dispreț, pentru războiul pe care îl facem, arată-ne și nouă odată ce poți și ce vrei.

D'OYRON: Lasă-mă numai să dau un atac împotriva emigraților.

QUESNEL: Împotriva emigraților? De ce numai decît împotriva lor?

D'OYRON: Ce ai de obiectat?

QUESNEL: Nimic... Dar credeam că un fost nobil ca tînc... nu-i locul tău. Dar, în sfîrșit, e treaba ta.

Sylvia PLATH

Cuvinte

Topoare izbînd
Amețind de răsunset pădurea,
Ecurile!
Ecuri înaintînd și pierzîndu-se
Asemenea unui galop de cai.

Seva
Se revarsă ca lacrimile,
Ca apa ce se chinuie
Să-și inchege oglinda
In creștetul stîncii.

O tigvă albă ce picură
Și se frîmîntă
Mincată de buuieni.
După ani și ani
Le întilnesc pe drum —

Uscate vorbe, fără călăreți,
Neistovit ecou de copite
Și toluși
Din adîncul elesteului, stele fixe
Veghează o viață.

Ariel

Svîcnet al singelui
Oprit în beznă.
Apoi albastrul inefabil
Care se revarsă din zare.

Leoaică-a Domnului,
Cum devenim o singură ființă,
Puls de genunchi și călcîie! —
Săgeată

Despicînd făgașe-n văzduh,
geomănă

Arcului roib
Al grumazului ce nu pot să-l prind.

Ochi de negru,
Boabe zvirlînd
O cange neagră. —

O gură de singe negru dulce
Umbre.
Și încă ceva

Care mă poartă prin aer —
Coapse și păr;
Pene scinteindu-mi la glezne.

O despoi
Pe alba Lady Godiva —
Miini moarte, moarte rigori.

Și eu acum
Șpumă de grîu, licăr al mărilor.
Țîpătul pruncului

Se topește în zid.
Iar eu
Sînt săgeata,

Roua sinucigașă ce zboară
Una cu drumul
In ochiul roșu

Cazanul dimineții.
In românește de
VASILE NICOLESCU

în traducerea lui Al. Philippide

D'OYRON : Mi-ar face plăcere. (După o pauză) Cel puțin sint niște adversari care se bat după regulă.

QUESNEL : Cum vrei ! Dar mai tirziu. Astăzi deschide Verrat balul.

CHAPELAS : N-are să lipsească muzica.

VERRAT : La noapte iau Kostheimul și insulele de pe Main.

QUESNEL : Tot ești hotărât ?

VERRAT : Cred și eu !

QUESNEL : Știi ce riști ?

VERRAT : Te-a molipsit D'Oyron cu temerile lui ?

QUESNEL : Fă cum vrei. Tu singur îți-ai impus planul acesta primejdios. Mi-ai făgăduit că ai să învingi : fă cum știi mai bine, și nu uita că, după o zi ca asta, Convențiunea pîndeste capul șefilor ca să le puie cununa de laur, sau...

VERRAT (făcînd gestul) : Sau o cravată roșie. Fii pe pace : vor pune cununa.

QUESNEL : Vom simula atacuri pe toate punctele fortificațiilor, ca să-ți ușurăm munca.

VERRAT : N-am nevoie de nimeni. Nu vreau să împart cu nimeni plăcerea și primejdia.

QUESNEL (sec) : Nu am a-ți asculta vanitatea, ci interesul țării.

VERRAT : Mă acuți pentru că vreau să fac fapte mari ?

QUESNEL (care pare a suferi de câteva clipe și devine nervos) : Sînteți cu toții niște copii bătrîni umflați de mîndrie. Nu puteți suferi ca altul să-și aibă partea în faptele voastre. Haide, ascultați ! Ce dracu ! trebuie, totuși, ca fiecare să-și dea odată seama că și alții decît ei pot muri pentru patrie !

CHAPELAS : Ai acru supărat al dracului !

QUESNEL : Cred și eu că sint ! Aș vrea să te văd cu guta mea. Sufăr ca un blestemat, de azi dimineață ! (după o scurtă pauză, cu un ton tăios, care nu suferă de aplică) Așadar, am spus. Tu, Teulier, vei continua toată ziua, în partea asta a fortificațiilor, să îți pe loc pe prusaci, ieșind și hărțuindu-i mereu, așa ca și cum nu ți-ai fi părăsit planurile din noaptea trecută. Profită de asta, dacă poți, ca să-ți ajungi pe Verrat pe malul celălalt al Mainului. Și voi, liniștiți-vă ! lăsați certurile ! Să ne gîndim la patrie. Haide, împăcați-vă, ce dracu ! împăcați-vă ! sau, de nu, păziți-vă capul ! Să ne unim ca să-i sfărîmăm pe toți bandiții aceștia ! (Iese, mergînd greu. Cei mai mulți dintre ofițeri se înprăstie.)

SCENA a II-a

D'OYRON, TEULIER, VERRAT, CHAPELAS
(Ofițerii intră și ies în timpul scenei. Toată vremea trebuie să se simtă forțoteala armatei și a asediului.)

D'OYRON (ironic) : Îmi plac aceste vorbe de pace în gura moșneagului. Da, unirea în ură, singura care ne convine. Dacă n-ar fi dușmanul care ne înconjoară, ne-am sfîșia între noi ca o haită de lupi care n-au ce minca.

TEULIER : S-ar spune că gîndurile acestea crude te bucură.

D'OYRON : Homo homini lupus... așa e de cînd lumea. De ce m-aș mira ? Nu disprețuiesc ura, și aici sînt servit bine... Cum mă urîți ! Luați seama : dacă n-aș mai fi aici, v-ați întoarce colții către voi înșivă.

TEULIER : Ne hulești ! Niciodată, între frații mei de armă și mine, nu s-ar ridica alt sentiment decît acela al

unei nobile emulații. Ne iubim gloria ; și dacă corcăm să ne întrecem o facem pentru binele public.

D'OYRON : Lasă, lasă, știu să citesc. Vă prefăceți că vă înțelegeți. Dar n-ar trebui decît o ocazie ca să izdărnicească toată ciuda, toate resentimentele, toate micile geozii, pe care le-ați adunat unii împotriva altora. Dacă n-ați fi așa de ocupați, ați vedea tot ce vă desparte. Dar dușmanul ne bombardează ; și dealtfel în clipa asta nu aveți ochi decît pentru mine. Nu-mi iertați că sint din altă clasă.

TEULIER (calm) : Te înșeli, D'Oyron. Nu fac deosebire între nașterea unui om și nașterea altui om ; așadar, nu pot să te urăsc din pricina originii tale. Pe tine nu te iubesc și ți-am spus-o întotdeauna în față. Nu-mi sint dragi aristocrații care își renegă partida, fără să aibă virtuțile și sufletul unui patriot.

D'OYRON : Ce cheazăie vă trebuie pentru patriotismul meu ? Am lăsat vreodată să-mi scape prietele de a-l dovedi ? Întreabă despre asta armatele dușmane !

TEULIER (cu o nuanță de dispreț) : E adevărat : nu ți-ai cruțat niciodată foștii prieteni.

D'OYRON : Asta te miră, poate ?

TEULIER : Poate. Îi urăsc. Toți avem motive ca să-i urim. Dar tu — nu-i rolul tău. Cine te obligă să ți-l asumi ? Adineauri, nimeni nu te silea să te însărcinezi cu expediția asta... Dealtfel, n-ar trebui să mă mai mir, de cînd cu goana aceea cumplită prin Ardeni. Lamentabil spectacol ! Toate vechile glorii ale patriei — d'Harcourt, Vauban, Castrics — alungați prin păduri, urmăriți de țărani, trădați de propriii lor aliați, nebuni de rușine și de spaimă, fugină din fața trupelor noastre prin ploaie, în zdrențe murdare, tremurînd, vlăguți de friguri, murind de oboseală și de foame, cu nenorociți lăsați la fiecare pas, în noroi și murdării, prin șanțuri, horcăind ca niște fiare înjunghiate. Și printre ei, femeile deznădăjduite, care plîngeau, rostogolite în noroi, mîncate de insecte, cu rochiile lor de curte murdărite, în zdrențe... Față de atîta mizerie toată ura mea a căzut. Soldații mei treceau, tăcuți, și își întorceau privirile, să-i lase să moară în pace. Însă tu, tu te înverșunai împotriva lor. Pe toți care mai trăiau încă, pe toți care mai puteau suferi, care erau încă buni de ghilotină, îi înecai grămadă în furgoane ; și pe femei le luai în batjocură, și rideai de lenjurile lor murdare, de rochiile lor rupte prin care li se vedea trupul tremurînd. (Verrat începe să rîdă.)

D'OYRON : Ești prea sentimental, Teulier. Dacă ai fi căzut în mîinile lor, ei s-ar fi purtat altfel ? Nu știi ce inimi de fieră dorm sub sinii durdulii ai acestor păsăruici grăsuțe. Cînd Erasme de Contades dădea foc satelor din Ardeni, ele rideau cu hohote, ele care acum te fac să le plîngi de milă.

VERRAT : Aici ai dreptate. Îmi păstrez mila pentru lucruri mai vrednice de milă.

CHAPELAS : Pentru farmece plebeiene !

VERRAT : Îți bați joc de mine, Chapelas. Nu ride : și eu am omnie în mine. Nu-i inimă mai sensibilă ca a mea. Numai că eu sint pudic, nu mi-o arăt la fiecare vorbă.

D'OYRON (lui Teulier) : Se cunoaște că tu nu vrei să te răzbi, Teulier. Eu risc mai mult decît voi aici. Îi voi ucide sau mă vor ucide. Nu știu cu ce ură sălbatică și rafinată mă urmăresc. Eratele meu e cel mai înverșunat din toți. Nu truce o săptămînă fără să primească de la ei scrisori de o perfidie îngrozitoare, înfîlîri cu femei ca să m-atrage în cursă, scrisori compromițătoare, tot felul de invenții savante și diabolice. Nu cunoști puterea de a face rău care este într-un aristocrat.

TEULIER : Știu tot ceea ce e sec și crud într-o inimă de aristocrat. Dacă n-aș fi știut asta de mult, aș ști-o astăzi cînd mă uit la tine, D'Oyron.

D'OYRON (ironic) : Ai să m-acuți de crimă pentru că scrvesc Republica ! Ai vrea mai bine să mă vezi în armata lui Condé ?

TEULIER : Nu-mi plac renegații.

D'OYRON : E greu să vă mulțumească cineva... Recitește pe Corneille. Nu spune el să-ți sacrifici pe ai tăi pentru patrie ?

TEULIER : Îți bați joc ; dar nu mă înșeli. Îți vîd jocul. Nici o credință republicană nu-ți explică cruzimea. Urăști pe aristocrați ; dar ești aristocrat. Ai venit printre noi ca să-ți servesti ambiția, nu patria... Ia seama, Catilina, eu veghez.

D'OYRON : Nu crede că mă intimidezi ; și eu te cunosc. Ce te-a făcut să-ți lași cărțile, lucrările, viața de laborator ? Ce alta decît dorința de a comanda pe alții, de a purta o sabie, speranța de a domina ? Știu ce înseamnă dezintoresarea oamenilor de știință. Ei sint cei mai răi dintre ambițioși, ambițioși trîști, mereu nemulțumiți, care nu știu să se bucure de viață, care nu-și dau niciodată o osteneală să se fixeze undeva, care rivnesc întotdeauna mai mult, mereu neliniștiți, invidioși mereu. Cei mai primejdioși din toți pentru că își acimilează interesele lor cu acelea ale marilor idei, ai căror reprezentanți se cred.

TEULIER (întîi calm, apoi exaltat) : Nu doresc nimic pentru mine, D'Oyron. Dacă nu sint ucis, cînd Republica mea scumpă nu va mai avea nevoie de noi, mă voi întoarce la studiile mele liniștite. Dar atîta timp cît dușmanul va amenința patria, știința va fi sclava acțiunii. Nu-i destul să crezi de idei ; trebuie să le asiguri viața. Să le faci să domnească pe pămînt, în mințile libere, desfăcute de orice minciună... Libertate, nemuritoare Libertate, ai ieșit din noi ; știința te-a aprins odinioară, știința tremurătoare și mereu amenințată să te stingi. Aibă știința dreptul să te averse astăzi, să poarte torța ta în fruntea armatei tale, lumină care ai să ațunghi noaptea în care se zbate Europa — soare al Rațiunii !

D'OYRON : Vorbești mult de Libertate ; totii îi aveți numele pe buze. Cine știe ? Poate într-o zi am s-o apăr eu împotriva voastră.

TEULIER : Știu că ai vrea : așa de mult iubești libertatea că ai confisca-o, dacă ai putea.

VERRAT : Nu mi-i frică. Libertatea e fată voinică ; îi trebuie alte îmbrățișări decît ale unei secături.

D'OYRON (insolent) : Crezi că s-ar lăsa ispitită de un cîrnățar ?

VERRAT : Mișelule ! (pune mîna pe sabie. — D'Oyron la fel.)

TEULIER (oprindu-i) : Să nu ne batem între noi.

D'OYRON (ironic și rece, bagă sabia) : A ! Ce război minunat, în care mergi înconjurat de trei rînduri de dușmani, — în care soldații sint în spate îndreptată gura propriilor lor tunuri — în care seții sint la gît fiorul sfintei ghilotine — unde tovarășii de armă îți scontează moartea, — unde neîncrederea reciprocă formează siguranță publică ! Aici ar trebui trimisi blazatii care și-au pierdut pofta de mîncare. Ce dulce e viața cînd e amenințată !... Care din noi va muri cel dintîi ? Care din noi va avea cel dintîi capul celălalt ? (Iese.)

(CORTINA)

Cartea străină

Lecția romanului japonez

CITIND romanul lui Jukio Mișima, *După banchet* (tradus de Ștancela Cionca), mi-am amintit un dialog al lui Heidegger purtat cu un japonez. În regia filosofului german, în registrul limbajului său filosofic, această „convorbire despre limbă între un japonez și unul ce pune întrebări” constituie o încercare ciudată a ultimului mare gînditor european de a fixa limitele gîndirii occidentale, de a condamna dinăuntru „europizarea pămîntului și omului”. Tentativa aceasta de a filosofa pe limită despre limitele unei filosofii pornește de la recunoașterea unor deosebiri funciare între acele case ale ființării umane care sint limbile. Dar să-l lăsăm pe întrebătorul Heidegger să cuvinteze : „Mai demult am denumit limbă îndeajuns de stingaci casa ființei. Dacă omul locuiește prin limbajul său în revendicarea ființei, e de presupus că noi europenii locuim într-o cu totul altă casă decît aceea a omului din Asia extrem-orientală”. A ridica pretenții asupra existenței, a lui a fi ce poate fi mai general-uman, în aparență, ce poate fi mai comun tuturor celor ce deopotrivă se știu amenințați de neființă. Și, totuși, deosebirile între limbă sint înrădăcinate mult mai adînc în ființa noastră decît socotim uneori, și ele au — la rădăcina lor — sensuri ontologice. Trăim în limbă diverse ca în regiuni ontologice diferite. Deosebirile între culorile pielii sint mult mai superficiale decît cele între limbă. De aceste deosebiri între limbaje țin, printre altele, cele între metafizici. Or, cum afirmă Heidegger în amintitul dialog cu un japonez, metafizica occidentală se bazează pe distincția netă

între lumea sensibilă și cea inteligibilă.

În lumea japonezului nu e o confuzie a sensibilului cu inteligibilul, dar conjugarea acestora, ca și liniile de clivaj atunci cînd se stabilesc în ordinea vorbirii distincții între ele, indică alte raporturi între aceste „lumi” decît cele occidentale. Putem observa aceasta tocmai în rolul, în valoarea mult mai marcată pe care o au semnele în ordinea sensibilului și a inteligibilului deopotrivă. Semnele care în occidentul nostru (și în cel care prin tehnică, prin civilizația noastră a cucerit lumea) sint abstracții inteligibile denotînd lumea sensibilului, sint, în imperiul extrem oriental al Japoniei, inserise încă în această lume. De aici, în ficțiunile japoneze acele structuri textuale, acele fragmente sau secvențe semnificante ce nu depășesc intru nimic — ca semn — planul sensibilului, al imaginarului din care fac parte. Nu sint, am putea spune, nici metafore, nici simboluri, nici alegorii. Toate acestea ne transportă în afara, dincolo de planul sensibilului, toate implică o transcendere. Un kimono pictat, un buchet de flori, felurile alcătuit de femei sau desfășurarea unei mișcări a sensibilității, a trăirii, în Japonia romanescă a japonezilor semnifică prin ele și în ele, deloc dincolo de ele. Inteligibilul este în-scris în sensibil.

Aceasta conforă sensibilului, în același timp, o lipsă de profunzime, dar și o delectabilă multiplicitate. Fațetele posibilului se multiplică. Psihologia, fără să se scufunde în abisuri, devine o artă a multiplelor ogîndiri. Și nu numai atît. Ca și pe unii din misticii evului mediu occidental (de pildă pe Meister Eckhart), pe japonezi îi

interesează mai puțin cine este omul decît ce face. Comportamentismul ca o rudă bună a pragmatismului american a putut în ultimele decenii să influențeze perspectiva unor romancieri japonezi, dar înțiruirea aceasta este contrară în mod manifest de orientarea atît de proprie niponilor spre urmărirea ființei într-un imperiu al semnelor. Astfel, de pildă, în micul roman, atît de penetrant, al lui Jukio Mișima, *După banchet*.

REUSITA esențială — european vorbind — a romancierului nipon, în această narațiune a sa, este configurarea unui portret de femeie, acela al preavitatei Kazu. Ea pornește de la un sentiment al invulnerabilității față de orice sentiment primejdios, de la o viziune asupra lumii ca un tablou increment, de la o liniște spectrală a lipsei de pasiuni, pentru a se întoarce în cerc, aparent acolo de unde a pornit, în realitate într-un alt plan, după ce străbate o zonă pasională, furtunoasă. Grădina ei, în care totul era potrivit după o binecunoscută și stăpînită rînduială, nu va mai redobîndi pentru ea aceea potrivire minunată, după ce se va întoarce la ea, în cele din urmă. Dar în această lipsă de luminozitate, de stră-

vezime, în acest nou sentiment al misterului putem măsura îmbogățirea interioară a lui Kazu în urma periplului ei. Acest periplu pasional nu este propriu-zis o dragoste. Iubirea între Kazu și Nozuci, doi oameni pe pragul bătrînetii (Nozuci trecuse chiar acest prag), este altceva decît o cursă a erosului. Cînd cei doi se vor despărți, fiecare o va face din fidelitatea mai profundă față de sine, dintr-un impuls al ființei profunde a fiecăruia. Nozuci avea o înaltă idee de dreptate, un entuziasm pentru valori etice, pentru un ideal abstract, pe cînd Kazu era o entuziasmată posedată de daimon-ul activității. Inertia, nemiscarea unuia, orientarea sa rigidă ca spre o stea fixă îndemnată este exact contrariul aparentei spre mișcare continuă, pasiunii înăscute a femeii pentru tot ce o aneaa trup și suflet. Deosebirea radicală între cei doi, falia ce se cascadează între ei e pusă în lumină prin atitudinea respectivă a celor doi față de lumea „no-liticii”. Nozuci, fost ministru și ambasador, nutrește idei și idealuri radicale. Femeia nu are idei și ea atît mai puțin idealuri abstracte. Politica însemna pentru ea glume, veselie zgomotoasă, risete de femei, miros de tămîie arinsă... Numai învîltită în asemenea forme, politica devenea reală, numai așa își arăta adevărata față și era în stare să facă minuni”.

Nu este analiză — în modul european tradițional — în acest roman, nici comportamentism american. Farmecul insinuant al micilor fragmente care-l constituie, al confruntării aparente conjugări și din nou a rușinilor între naturile contrarii în cauză derivă din ceea ce am putea numi perspectiva semiotică a fabulației. La tot pasul cele mai diverse lucruri, locuri, gesturi, senzații, fîcături sint investite cu rolul unor purtători de semn care se oferă personajelor, naratorului și nouă cititorilor spre dezlegare. Semnele acestea, nu „realitatea” sint cele care constituie substanța esențială a ficțiunii. Lecție estetică pe care au întărit-o unii impresioniști, unii artiști plastici europeni ai sfîrșitului de secol trecut și care a contribuit hotărîtor la eliberarea artei plastice moderne de sub tirania reprezentării. O vor asculta, oare, scriitorii Occidentului ?

Nicolae Balotă

Armand Salacrou — 80

● Cunoscutul scriitor francez Armand Salacrou împlinește 80 de ani. Autor a șapte volume de piese de teatru și a cinci volume de eseuri și memorii, cunoscut la noi prin piesa antifascistă **Noaptea miniei**, re prezentată în 1947 la Teatrul Național, prin **Bulevardul Durand**, jucată în 1961 pe scena aceluiași teatru, și prin acerba satiră îndreptată împotriva marii burghezii franceze, **Arhipelagul Lenoir**, jucată la radio, el este unul dintre puținii autori dramatici francezi care, cu fiecare nouă operă, a încercat o nouă temă, o nouă tehnică, noi metode. În farse și vodeviluri, aparent liosite de orice pretenții vizibile, dar în care se desfășoară, în realitate, acea facultate de invenție, acel haz prozai autorului: în comedii satirice, în care ni se dezvăluie, cu brio și fantezie, egoismul moral, lipsa de conștiință și

Stindardul păcii

● A apărut primul număr al revistei „Stindardul păcii”, editată de Comitetul organizatoric al intrunirii internaționale a copiilor ce se va desfășura, între 15—25 august, în capitala Bulgariei. Vor participa pictori, poeți, muziceni, dansatori din oricare țară a lumii, cu o

scrupule a burgheziei franceze sau, în sfârșit, în drame filosofice și sociale, în care originalitatea formei se îmbină cu expresia neliniștilor contemporane, în toate, Armand Salacrou este — așa cum l-a definit un critic francez — „printre autorii vii, unul dintre cei mai vii”. El s-a impus, în 1927, atenției marelui public și criticii dramatice prin piesa **Podul Europei**, despre care un critic dramatic scria atunci: „Profitezozi zi cind acest autor va face să se vorbească despre el... Poezie, disertații filosofice, conflicte multiple, cu motive shakespearice, pe scurt, o înălțare ciudată, în care se întrezăresc însă scîlpiri de geniu, o flacără, incontestabil, într-un cuvânt, ceva care se naște în mințile acestor autori și care, cu măsură, o cadentă bine ritmată, va deveni o lumină strălucitoare și pură”. De atunci, de la acel îndepărtat 1927, cind **Podul Europei** a văzut lumina rampei pe scena teatrului Odeon, Armand Salacrou a scris, de-a lungul vieții sale, multe opere dramatice, care au constituit mari succese pentru nenumărate teatre franceze, ca și de peste hotare, confirmind intrutotul profetia criticului dramatic. Retras de citiva ani la Le Havre, în casa natală, după ce a condus ani de zile destinele Societății scriitorilor francezi, Armand Salacrou își scrie în liniște amintirile sale atât de bogate, din care au apărut, pînă acum, două volume — **Les amours și La salle des pas perdus** — care au stîrnit mult interes și numeroase comentarii.

singură condiție: să nu depășească vîrsta de 14 ani. Revista cuprinde mesaje adresate copiilor de mama cosmonautului Iuri Gagarin, de scriitorul Serghei Mihalkov, compozitorul Dmitri Kabalevski, poetul Yannis Ritsos și multe alte personalități.

Am citit despre...

Lucruri știute

■ **APRECIINDU-L** pe Jean Freustié pentru cronicile literare pe care le semnează, număr de număr, în „Le Nouvel Observateur”, am fost curioasă să-l cunosc și ca romancier. Mă intriga rezonanța romanțioasă a titlurilor pe care le-a dat cărților sale acest critic lucid, riguros și exact ca un om de știință. Trei dintre cele mai recente opere ale lui, **De parte de paradis** (1975), **Aproape e marea** (1976), **Moștenirea vîntului** (1979) — în mod evident în continuarea unei de mult începute investigații psihologice și existențiale tinzînd tot mai aplicat spre miezul lucrurilor — spulberă temerile pe care avîntatele lor denumiri ar putea să le inspire. Ele sînt capitole sau mai bine zis fațete ale singurei povești pe care o știe cu adevărat un scriitor — povestea propriei lui deveniri.

Scrie la persoana întâi, sau, în cazul romanului **Aproape e marea**, într-o alternanță atât de monotonă încît nici nu-ți mai dai seama de ea, între persoana întâi și persoana a treia, cărțile atacă — fiecare din alt unghi — universul biografiei spirituale a croului-subiect.

În **De parte de paradis**, personajul central — ca și Jean Freustié, medic care și-a abandonat profesia inițială pentru a se dedica literaturii, pe care o slujește scriind proză, colaborînd cu cronici la o revistă și lucrînd ca lector la o editură — investighează „relațiile zburcimate, în ansamblu nemulțumitoare și neavînd, în fapt, decît tangente vagi cu dragostea, fie ea chiar declarată în genunchi” pe care le-a întretînit, pînă la cel 57 de ani ai săi, cu femeile. O preocupare cîndva, în tinerețe, centrală, este înlocuită de o indiferență crescîndă. Implică oare aceasta o scădere a vitalității, a interesului pentru viață? Așa crede el la un moment dat: „De curînd am ajuns să înțeleg că datoram femeilor una din revelațiile cele mai importante. Fără să-mi dau seama, ele mă învățaseră cu inecul de-a lungul

Reeditarea operei lui Colette

● Pe numele ei întreg Sidonie-Gabrielle Colette, celebra romancieră franceză se relevă astăzi ca o precursoră a mișcării feministe, precedînd cu jumătate de secol sensibilitățile și năzuințele actuale. Cinci texte importante

ale scriitoarei au fost de curînd reeditate: **Le Pur et l'Impur**, **L'Etoile Vesper** și **De ma Fenêtre**, **Le Fanal bleu** și **En pays connu**. Pentru toamnă sînt anunțate și alte titluri din opera scriitoarei franceze.

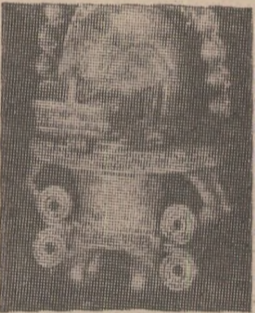
Nadine Gordimer

● Autoare a șapte romane (publicate în S.U.A.), bine cunoscută în Anglia, mai puțin în Franța unde doar recent i s-a publicat în traducere romanul **O lume de străini**, Nadine Gordimer este unul din cei mai mari scriitori sud-africani contemporani, bineînțele

cu unele din cărți care n-au putut vedea lumina tiparului în propria țară. Căci Nadine Gordimer face în proza sa o analiză foarte aprofundată a societății sud-africane și, fără a proceda la o denunțare directă, cărțile sale au totdeauna o semnificație acuzatoare prin implicarea rasismului în raporturile dintre „eroii” albi sau negri. Pe ansamblul literarului sale, se poate afirma că, an de an, pesimismul romancierii sud-africane s-a accentuat. Dar cu atît mai intens este și mesajul său anti-rasist. În presa de limba engleză, se vorbește tot mai mult de posibilitatea ca Nadine Gordimer (în imagine) să se numere printre favoriții viitorului Premiu Nobel.

„Aurul Bogotei”

● Sub acest „generic”, sînt expuse la Paris, la Muzeul Marmottan, pînă la 1 septembrie, 300 de piese din celebrul muzeu „Aurul Bogotei”, capitala Columbiei. E vorba de măști de aur din Mycene, de foi de aur care im-

podobeau pagodele birmane, de bijuterii în aur transportate de Ordinul Cavalerilor templieri, de monezi de aur din galioanele spaniole scufundate în Marea Caraibelor. Cele mai importante piese sînt cele din perioada precolumbiană (perioadă cînd pereții templelor erau acoperiți de sus pînă jos cu foi de aur, care fremătau la cel mai mic curent de aer, după cum diferite obiecte de „uz casnic” erau tot din aur). Deși misionarii catolicismului au jefuit intens bogățiile țării, muzeul „Aurul Bogotei” cuprinde încă o vastă bogăție de o unică frumusețe artistică (o piesă din cele expuse la Paris, în imagine).

Premiul Apollinaire 1979

● Tradiționalul premiu anual de poezie Apollinaire a fost decernat pe anul în curs poetului Jean Laugier pentru volumul său de versuri, **Rituel pour une ode**, apărut la Editura Caracteres.

Exemplare unice

● O culegere inedită de poeme adresate lui Aleksandr Blok se găsește în fondul de cărți al Muzeului de literatură din Moscova. Puțin după moartea poetului au apărut volumele **Aleksandr Blok, în memoria lui Aleksandr Blok**, cartea lui Kornei Ciukovski **Aleksandr Blok, omul și poetul**, precum și articole și amintiri despre poet apărute în presa periodică. Numărul 6 al revistei „Zapiski mecitalei” din 1922, a fost integral consacrat memoriei poetului. La vremea respectivă a fost publicată o plachetă de versuri dedicate lui Blok de tinerii poeți din Smolensk. Imprimată în numai 230 de exemplare, culegerea, de numai 16 pagini, are pe copertă inscripția **Arena, lui Blok, 1921**. Această modestă culegere este una din piesele cele mai prețioase, prin unicitatea ei, aflate în muzeu.

Onedin redivivus

● „Ne aflăm la mijlocul verii pentru că **Linia maritimă Onedin** s-a întors precum rîndunicile”. Astfel anunță „Daily Express” reluarea celebrului serial la televiziunea britanică. În cei nouă ani de la realizarea lui, filmul a fost cumpărat de 32 de țări. Interpretii principali, Peter Gilmore (Onedin), Jessica Benton (Elizabeth Fogarty), Howard Lang (căpitanul Baines) și-au menținut excelenta formă de acum aproape un deceniu. Militantă a mișcării „Greenpeace”, Jessica Benton declara: „Nu-mi place epoca modernă. Cred că incetul cu incetul sîntem pe cale de a ne distruge planeta fără a ne gîndi la destinul ei. Există mulți oameni ca mine care sînt numiți fanatici. În realitate noi sîntem oameni îngrijorați de soarta planetei noastre și a oamenilor de pe ea”.

Churchill și generalii

● Este intitulat filmul pe care BBC îl realizează în prezent cu concursul actorului Timothy West

(în imagine). Dintre toți actorii care, de-a lungul anilor, au încercat să interpreteze rolul fostului premier britanic se pare că Timothy West reușește să recomună cel mai bine mimica omului de stat englez.

Premiile culturale din R.F. Germania

● Recent, a apărut în R. F. Germania un interesant studiu intitulat „Premiile culturale și promovarea artiștilor în R. F. Germania”. Rotese că anual sînt acordate peste 800 premii și 6 400 distincții, repartizate înegal în diferitele sectoare ale culturii. Dintre acestea aproape jumătate revin cinematografiei și televiziunii, 25 la sută sectorului cultural, în general, și doar 5 la sută literaturii. Dintre cele mai prestigioase premii sînt cîntate Premiul pentru pace al editorilor germani, Büchner, Lessing, Goethe. Printre cei aflați în fruntea laureaților se află Heinrich Böll și Carl Orff.

„Cu Ivo Andrić”

● La Belgrad a apărut volumul lui Ljubo Jandrić, **Cu Ivo Andrić**, rezultat al întîlnirilor sale din ultimii ani cu marele prozator iugoslav. Cartea prezintă dialoguri autentice, axîndu-se pe teme literare.

Andrić dezvăluie mecanismul creației sale literare, influențele pe care le-a suferit și operele pe care le-a admirat. Transpunerea acestor dialoguri vii constituie un mijloc de apropiere de I. Andrić ca scriitor și ca om.

Autobiografia vedetei

● E vorba de cartea pe care a scris-o și editat-o Sofia Loren, relatîndu-și viața sub titlul **Vivendo e**

amando (în italiană). Ediția engleză, **Sophia, living and loving**, a fost prezentată nu demult la Londra de însăși autoarea (în imagine), cu prilejul premierei filmului **Fire power** (Puterea focului).

Bonaparte scriitor romantic

● În februarie 1791, un scriitor romantic, alîns de melancolie, tînr locotenent, „în căutarea regimentului său”, își nota impresiile de călătorie. Se numea Bonaparte. În 1979, un editor din Nantes a publicat o culegere a operelor literare ale împăratului Napoleon: „Le Souper de Beaucaire”, „Les Impressions de voyage”, o încercare de roman „Clisson et Eugénie”, „Dialogue sur l'amour”, trei nuvele și un curs scurt asupra sirucigașilor. Toate au fost scrise în 1787 și 1795 și relevă o natură contradictorie, un om împărțit între sentimentele și caracterul său, melancolia și voința sa, rigourea judecăților și pasiunile sale nestăpinite.

Din nou Festivalul Hamlet

● În Danemarca, după o întrerupere de 25 de ani au fost reluate manifestările Festivalului Hamlet ce se țin la Elsinor. Cîns-tea de a realiza rolul lui Hamlet într-un prim spectacol îl va reveni lui Derek Jacobi de la Royal Shakespeare Company.

Yehudi Menuhin premiat

● Violonistul Yehudi Menuhin a fost distins cu Premiul păcii pe 1979 atribuit de librării și editorii din R.F. Germania. Primul laureat al premiului a fost Albert Schweitzer în 1951. Menuhin va primi recompensa la 14 noiembrie, în cadrul Tîrgului de carte de la Frankfurt.

George Eliot, monografie

● La editura Oxford a apărut monografia **George Eliot** de Gordon S. Haight, considerată cea mai solidă și exhaustivă lucrare asupra autoarei romanului **Moara de pe Floss**. E primul semnal, demn de remarcat, în legătură cu comemorarea a o sută de ani de la moartea scriitoarei (1880).

Felicia Antip

Cinzece ale Pieilor-Roșii

● În ultimii ani, se constată o veritabilă re-surecție printre indienii („Pieile-Roșii”) din America de Nord. În folclorul indian, în dansurile și cantecele lor se disting tot mai accentuat protestele și — mai presus — manifestările conștiinței

de sine a celor mai vechi stăpîni ai pămîntului nord-american. De aici nu numai manifestări de masă (precum ne-o arată imaginea de sus), dar și ecoul vocilor, cantecelelor indiene în S.U.A. și dincolo de limitele continentului american, în Eu-

ropa. Astfel se explică, între altele, apariția, recentă, la Paris, a volumului **Voci indiene** (texte rînite și prezentate de J.-F. Graugnard, cu desene de Moebius) și a celui intitulat **Cinzece ale Pieilor-Roșii** (trad. de Houbert Comte).

O antologie de expresii populare franceze

● Claude Duncton, autorul unor spirituale volume de „cronică a limbii” precum **Parler croquant** (1973), **Je suis comme une truite qui doute** (1976) și **Anti-Manuel de français** (1978), a publicat recent, în editura pariziană Stock, o antologie de expresii populare franceze, intitulată, în franceză, **La puce à l'œil**.

Foreille. În realitate, este vorba de o serie de micro-eseuri în jurul originii și semnificației celor mai răspîndite locuțiuni din franceza colocvială, grupate tematic în capitole ca: **Plăcerile** (cu subcapitolele: Dragostea, Masa, Jocurile, Vinătoarea), **Instituțiile** (cu subcapitolele: Armata și războiul, Moneda și Co-

mertul, Marina, Biserica, Justiția, Credințele), **Viața de toate zilele** (Uzante și moravuri, Viața mondenă, Moda, Munca, Sănătatea) etc. Autorul urmărește, cu neascunsă voluptate filologică, atestările expresiilor respective în literatură de-a lungul secolelor și evoluția semantismului lor din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre.

„Kippenberg”

● Este titlul noii cărți a scriitorului Dieter Noll, a cărei apariție constituie un eveniment al vieții culturale din R.D. Germană. Cinci ani despart acest roman de penultima carte a lui Noll, **Aventurile lui Werner Holt**, care acum figurează în manualele școlare din Ger-

mania democrată. Vorbind despre eroul noului său roman, Joachim Kippenberg, scriitorul declară: „Pentru mine faptul cel mai important este că eroii mei sînt într-o permanentă stare de nemulțumire de sine. Elanul revoluționar, dorința de a-ți stăpîni bine profesia, de

a avea o atitudine creatoare față de muncă, spiritul colectiv, capacitatea de a te bucura de viață, dar și lupta împotriva oportunistului, a egoismului, lășității, carierismului, a fricii de tot ce e nou — toate acestea sînt dictate de istorie, de cerințele societății”.

Din nou despre asasinarea lui Federico García Lorca

● Ian Gibson, hispanistul irlandez, autor al unei cărți de răsunător succes publicată acum opt ani la Paris, despre represiunea naționalistă din Granada, în 1936, și moartea lui Federico García Lorca, reia, în baza unei documentații inedite și mult mai vaste, aceeași temă în recent apăruta sa lucrare **Granada în 1936**

și asasinarea lui Federico García Lorca (Barcelona, Editorial Critica, ed. I: aprilie 1979; ed. II: mai 1979). Autorul combate, cu argumente convingătoare, și extrase din presa republicană a timpului, mitul apolitismului lui Lorca — mit alimentat, timp de patruzeci de ani, de propaganda franchistă și susținut, în mod eronat,

chiar și în ultima carte despre moartea poetului, scrisă de José Luis Vilasán Juan (Barcelona, Planeta, 1975) — și analizează în profunzime antecedentele și desfășurarea revoltei militare granadine și a brutalei represiuni care i-a succedat, urmărindu-l pas cu pas pe poet în drumul lui spre pieire.

Miniaturi indiene

● Cu prilejul celei de-a IV-a conferințe a Asociației internaționale de studii sanscrite, desfășurată la Weimar, ministerul poș-

tei și telecomunicațiilor din R.D.G. a emis această serie de patru mărci postale. Timbrele sînt ilustrate cu miniaturi selec-

ționate din vechi manuscrise indiene, aflate în patrimoniul colecțiilor de artă din R.D.G.

Westernul, Commedia dell'arte și istoria Americii

● Într-un interviu acordat recent săptămînalului „L'Express”, regizorul italian Sergio Leone a explicat astfel genul creat de el prin filmele prea facil denumite „western-spaghetti” (**Pentru un dolar în plus, Pentru un dolar găurit** etc.): „Pentru mine, a face cinematografie constă în a compune fabule pentru adulți. Ideea filmului meu **Pentru un pumn de**

dolari — povestea unui gringo care într-un mic oraș mexican își încheiază serviciile alternativ unor bande rivale — s-a născut din Goldoni și din a sa **Slugă la doi stăpîni**. Era vorba de dualismul Binelui și Răului. Am trecut de la spadă la revolver, transpunînd cultura mea sau preocupările mele italiene în visul american, sfîrșind miturile westernului tradițional, pigmentîndu-l

cu **Commedia dell'Arte**”. Dar Leone a abandonat acum genul pe care l-a creat. Viitorul său film, **A fost odată America**, va fi o istorie socială a Statelor Unite din 1930 pînă în 1968, urmărită prin viața a patru gangsteri. Documentația, Leone și-a făcut-o într-o bibliotecă din Washington, care i-a permis fotografierea unor documente rare referitoare la faptele și oamenii pe care-i va pune în scenă.

1 117 000 000 de exemplare

● Acesta este numărul total al comics-urilor tipărite și difuzate în Japonia, în 1978. Dacă în urmă cu 15—20 de ani ele constituiau distracția tineretului de vîrstă școlară, benzile desenate constituie azi hrana „spirituală” a tuturor vîrștelor, fără deosebire de obîrșie socială. Un comics obișnuit, cu apari-

ție săptămînală, oferă cititorilor săi, în cele 300 de pagini, 10—12 povești aparținînd diferitelor genuri literare, „Shonen Jampū”, cel mai impunător, numără 500 de pagini, cu rubrici permanente de muzică, sport, filatelie, etc. Statisticienii afirmă că 60 la sută dintre studenții japonezi cumpără

cu regularitate comics-uri, din care citește, în medie, cite 8 povești lunare. Oamenii de știință presupun că lipsa de timp, nivelul extrem de înalt al materiilor predate și exigențele sportive, îi obligă pe studenți să renunțe la literatură, în favoarea benzilor desenate, însoțite de dialoguri scurte, rezumînd conținutul.

ATLAS

Axioma

● ÎNTRE poet și istorie legăturile sînt într-o asemenea măsură determinante și reciproce, încît, chiar dacă le-ar fi divergente intențiile și idealurile, destinele lor se împletesc implacabil de la începutul pînă la sfîrșitul, mereu proorocit, al lumii. Poetul nu poate scăpa istoriei, așa cum istoria nu poate scăpa poetului, iar odată această axiomă admisă, ceea ce și poetul și istoria trebuie să înțeleagă e că și unul și altul — și cu nimic unul mai mult decît altul — au interesul să se afle într-o relație de egalitate. Iată ceva ce adevărat dificil. Este atît de ușor să ne considerăm superiori unii altora și atît de greu să ne recunoaștem egali! Uneori istoria n-a ținut seamă de poeți, alții poeții n-au ținut seamă de istorie. Dar și epocile care nu și-au lăsat poeții să se exprime și poeții care nu și-au exprimat epoca au dispărut la fel de firesc în uitare. Din orice unghi am privi lungul drum al devenirii omenirii, istoria și poeții se văd legați la fel de strîns și de fără scăpare. Fără scăpare și egal. În procesul istoriei, poeții au fost puși și procurori, și avocați, și jurați, și inculpați, și victime, și grefieri, dar în nici una dintre aceste calități ei nu au încetat să fie martori. În orice punct ar fi fost, de bună voie sau cu sila, plasați, ei nu trebuiau decît să vadă și să spună ce-au văzut, iar dacă martorul putea fi uneori, tragic, influențat, grefierul nota și această influență.

Cît de simplu e totul: Oh, pe cer curg norii, prin pămînt love și ape, prin tulpini fragile sevele renăscătoare mereu, prin suflele dragostea înlățătoare de slavă înțelepte, eternei armonii a universului, dar noi existăm numai în măsura în care îi sîntem istoriei martori, istoriei care există numai în măsura în care îi sîntem martori noi.

Ana Blandiana

O săptămîină la Bordeaux

INTR-O DUMINICĂ, dîmineața, Parisul mă întîmpină radios și, în piața Gării de Est, oarecum familiar. La capătul citorva convorbiri telefonice știu exact ce am de făcut. Un tur rapid prin oraș în automobilul unui prieten (impresia inițială, culeasă la coborîrea din tren, începe deja să se contracteze), o nouă gară, Austerlitz, rezervarea unui bilet pentru Bordeaux în după-amiaza aceleiași zile. Îmi rămîn abia cîteva ore libere și certitudinea revenirii. Orele se scurg într-o plimbare uimită pe Champs Elysees, între Concorde și Arcul de Triumf. Sub lumina extraordinară de intensă, anumite idei despre Paris, formate acasă și aduse în bagajul meu, succumbă instantaneu.

Vagonul de Bordeaux, secțiunea rezervată fumătorilor. Foarte comod dar sufocant, cu tot aerul condiționat. Merg spre sud, acoperind într-un interval record o distanță apreciabilă. Prin ferestrele vaste, peisajul pe care-mi place să mi-l închipui etern, cîmpurile și dumbrăvile Franței. Și casele de la țară.

A doua zi, cunoștința cu organizatorii stagiului: spiritualul André Camp, secretar general al Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru, Florence Mehl, grațioasă și grijulie secretară... Organizarea însăși, foarte precisă, mă absoarbe înainte chiar de a mă dezmetici. Se lucrează, sub coordonarea profesorului belgian Carlos Tindemans, pe două mari grupuri: anglofon și francofon. Face parte dintr-un segment francofon împreună cu o colegă din Ungaria și un băștinaș, Marc, un adolescent care a avut totuși vreme să lase în urmă o veritabilă experiență de comédien. În asemenea condiții mă regăsesc student, nu fără, mărturisesc, o oarecare rezistență provocată de surpriză și de nedorite amintiri.

Sarcina noastră este să elaborăm în comun cronici (scrise) despre spectacolele văzute. Modelul vizat este cronica lapidară și eficientă, proprie cotidianului. Deși în țară lucrez la o revistă literară, spațiul preconizat — două pagini dactilografiate — este tocmai cel care-mi convine. Prin urmare, în fiecare dimineață muncă de redacție, apoi lectură urmată de discuții în fața întregului stagiou. Noroc că aici deosebirea între student și profesor e mai mult teoretică, poziția însăși poate fi schimbată.

În chiar prima zi de Bordeaux, la prînz, sîntem invitați la primărie. Introduși într-o încăpere oficială, după cîteva minute de așteptare Jacques Chaban-Delmas, primarul orașului, ne stringe tuturor mîna. Apoi se întretîne cu cunoșcuți și necunoscuți, glumește, vîndînd o elastică și firească prezență de om politic. Primprejur, domni venerabili purtînd la butonieră panglica legiunii de onoare. Chaban și soția domniei sale se retrag repede, lăsîndu-ne să ne cunoaștem mai bine, în tovărășia unor cupe de șampanie și, bineînțeles, de vin.

Silueta și chipul matur și energic al primarului aveam să le revăd seara, proiectate într-o sală de teatru și însoțite de un comentariu nu tocmai amabil. Special pentru noi, **Compagnie du jour où l'on joue**, o trupă locală, excelentă de altfel, prezintă un spectacol inspirat din actualitate. Spectacolul e amuzant și puțin trăznit în prima parte, sumbrul de-a binelea spre final. Totul începe pe scena și în fotoliile tradiționale, continuă într-un autobuz care circulă pe străzile nocturne ale orașului și se termină sub un cort (de circ). Ieșind din cort, spectatorul cu simțuri orientării derutat descoperă că de fapt s-a aflat pe scenă, laolaltă cu actorii.

Bordeaux este un frumos și prea bogat „oraș de provincie” impresionant prin vastitatea sa plană. Port celebru, situat pe estuarul Garonnei, el își trage deopotrivă faima din vinurile sale. Gazdă în-

căpătoare a unui prestigios festival artistic — mai musical — orașul acesta beneficiază de nenumărate locuri apte să servească drept cadru și decor ideal celor mai pretențioase puneri în scenă. Însă serbările ce se înlanțuie seară de seară sînt curcubeu pe deasupra unei vieți statormice, și, așa mi s-a părut, îndestulate. Ziua întregă localnicii își văd de treburile lor extrem de diverse, cu un specific simț al datoriei. Pe la șase după-amiaza rumoarea străzii încetează. Se umplu cafenelele. Iar pe la zece, cetățenii onorabili (majoritatea) se retrag între zidurile solidelor lor locuințe. Șiruri de automobile cu turiști cercetează cartierele „pitorești”.

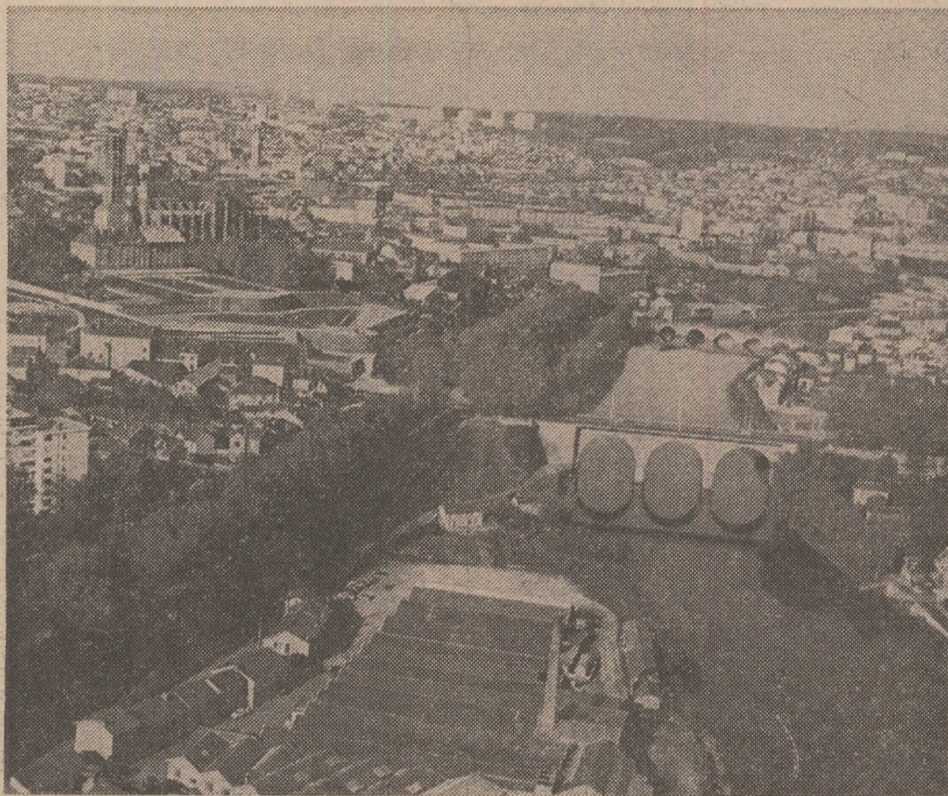
Travaliul nostru s-a desfășurat în incinta Teatrului Mare. Am fost vecinii (modestia) ai unor personalități precum Claudio Arrau, Krzysztof Penderecki sau Nathan Milstein. I-am zărit la repetiții, am asistat la concertele lor. Însă o reprezentare precum **Jeanne D'Arc au bûcher** (poem de Paul Claudel, muzica de Honegger) a avut loc în magnifica bislică Saint-Seurin, în fața unei asistente uriașe. După cum tripticul romantic al trupei de amatori „Groupe 33” și-a găsit caurul potrivit fie în cava bolită a unei străvechi case burghize, fie, iarăși, într-o capelă ori, în sfîrșit, în spațiul (imens) al unei foste baze pentru submarine, ceafectată astăzi. N-am să ascund că acest din urmă decor m-a impresionat poate cel mai tare, strecurîndu-mi fiori pe sîra spinării. Dinspre ocean burnița subțire, era miezul nopții, iar strigătele lui Novallis răsunau în galerii întunecoase de o profunzime înimaginabilă. Peste apa uleioasă a canalelor torțele pîlpitau abia cît niște candelă....

Bineînțeles, nu e ușor să faci aitea lucruri deodată: să-ți umpli ochii cu imagini noi, în urechi să-ți sune neînterupt muzica unei limbi pe care n-o vorbești acasă, să fii, în fiecare seară, punctul de întîlnire al unor emoții artistice care, în alte împrejurări, s-ar fi numit, pe drept, unice... Iar pe deasupra să nu uiți să faci dovada unei bune ținute profesionale. Cu toate astea timpul magic al legării prietenilor n-a lipsit. Evoc aici mindra statură și ochii albaștri, de o calmă virilitate, al criticului (pentru noi și profesor) olandez Japp Joppe, distincția doamnei Maria Pascal, jurnalistă celebră în Argentina, temperamentul nedemolabil de maturitate al mexicanului Fernando de Ita. Deasemeni, pe colegii mei de generație, inteligența extravertită a polonezului Piotr Szymanowski ori, dimpotrivă, firea adîncă, interiorizată a italianului Renato Palazzi. Într-o zi însoțită am călătorit cu toții la Arcachon, supti de răsufierea oceanului. Am urcat pe Duna lui Pilat (un munte de nisip pe cît de fin pe atît de neslatormic) și oerspectiva Atlanticului ni s-a așternut la picioare. Ne-am eliberat parcă prin vîz de povara unei haine țesută în fir de oțel și bătută cu pietre prețioase verzi și albastre. Ori, altă dată, am fost invitați undeva în apropiere, la un castel („bal la castel”). Dar aici ținuta (vestimentară) era obligatorie. Smoking, desigur, nu aveam iar de la garderoba teatrului (propunerea ne-a fost făcută cu perfectă și naturală amabilitate) n-am vrut să imprimut. Așa că seara aceea — ultima — am petrecut-o conversînd desorec poezie cu un proaspat prieten. Subiectul: Montale. (Renato Palazzi, noul prieten, lucrează pentru **Corriere della Sera**).

Prin urmare, timp pentru toate, chiar și pentru nostimele și elegantele restaurante unde prînzeam, și unde doar o dată, o singură dată, am băut vin alb. O săptămîină de durată unei luni întregi. Sau poate și mai mult, chiar.

Marius Robescu

Despre Zola, la Limoges

Limoges - vedere generală

Zola, la sfârșitul secolului trecut

TRENUL care într-o dimineață senină de sfârșit de iunie mă depunea în Gare de l'Est ajunsese la destinație. Eu însă de la Paris mai aveam încă de străbătut o bucată de drum. Eram așteptat la Limoges, unde în aceeași zi începeau lucrările Colocviului internațional Zola.

Ită-mă dar luind metroul pînă la Gare d'Austerlitz, de unde plecăm puțin după prînz. Străbatem cei aproape trei sute de kilometri destul de repede: totuși am răgaz să mă familiarizez cu peisajul limousin, cu luminozitatea lui solară, cu pajștile și pășunile sale verzi.

Limoges ne întîmpină încă din gară, Gare des Benedictins, cu mari afișe galbene ce vestesc pentru următoarele opt zile ample manifestări sub semnul „Zilelor Zola”. Știam din invitația trimisă de organizatori că sînt prevăzute, sub egida forurilor locale, dezbateri, serate muzicale, vernisaje de expoziții (printre altele una „Zola fotograf”, cu documente inedite, de o rară expresivitate, cum aveam să constat...), premiere teatrale și cinematografice. Pe de altă parte, Colocviul internațional „Zola și spiritul republican”, animat de profesorul Henri Mitterand, de la Paris, și de inimosul Jean-Claude Cassaing de la Universitatea limousină.

Orașul, cu o vechime de două milenii, cu un strălucit trecut galo-roman, se dovedește la înălțimea reputației sale. Universitatea, printre cele dintîi din Franța, are acum cîntea să găzduiască, în noile sale localuri, această reuniune care, judecînd după amploare, varietatea comunicărilor, notorietatea participanților, merită calificative dintre cele mai înalte. De altfel, cotidianul „Le Populaire du Centre” titrează evenimentul pe trei coloane: „Zilele Zola — un veritabil congres mondial”.

Am prilejul să fac cunoștință cu profesorul Henri Mitterand care astăzi este o gazdă îndatoritoare. Editor al corespondenței lui Zola, în calitate de consilier literar, el urmărește împreună cu profesorul Bard Bakker din Toronto publicarea celor zece volume de scrisori redactate de Emil Zola de-a lungul întregii cariere scriitoricești. Vor fi mai mult de 4000. Primele 212, întocmite între anii 1858 și 1867, alcătuind substanța primului volum, au fost difuzate acum în câteva exemplare de semnal. Întregul travaliu va fi o operă de cooperare între numeroși specialiști europeni, din Canada și Statele Unite.

CUM OPERĂ de cooperare se desfășoară și colocviul la care particip sub egida Universității locale, a C.N.R.S., a Societății „Les amis de Zola” și a Societății franceze de literatură generală și comparată. Ne aflăm împreună peste 20 de oaspeți de peste hotare și aproape 100 de specialiști francezi, cadre didactice, editori, cercetători științifici...

Ca inițiator și teoretician al naturalismului, Emile Zola se bucură de o popularitate universală — cum rezultă și din discuții — ce se pare că îi concurează pe Balzac și Victor Hugo. Este, oricum, o valoare-model, una dintre cele exponențiale, poate și pentru că s-a revendicat, deopotrivă, ca spirit noutor dar și ca spirit justițiar.

Vastul său ciclu de romane-istorie a familiei Rougon-Macquart — radiografie a existenței sociale de pe pozițiile cauzalității pozitivistice — l-a impus de timpuriu și definitiv. Explorînd sufletul colectiv, Zola a găsit mijloacele apte să dea expresie maselor în mișcare, vieții de infern a proletariatului, vinovăției unei clase care folosește corupția, alcoolismul, rapacitatea ca să se îmbogățească.

Referate și intervenții nutrite (cum au fost cele aparținînd lui David Baguley de la Universitatea din Ontario, S.U.A.) cu referiri la împletirea în discursul românesc de accente utopice și civic militante sau receptarea lui Zola din perspectiva epopeii sale sociologice (Yves Chevrel, Universitatea din Dusseldorf) au avut darul să incite la discuții. Ca și comunicarea extrem de interesantă a profesorului Pierre Cogny despre „Zola și Comuna din Paris”, cu intense referiri la modul în care scriitorul gîndea literatura drept oglinda unui angajament moral. Janina Kulczycka-Saloni s-a ocupat de „Alacearea Dreyfus văzută de polonezi”, în vreme ce Robert Lethbridge (Anglia) a tratat, cu mare bogăție de referințe, „Primirea critică a operei lui Zola înainte de apariția romanului L'Assomoir”. Autorul a pledat pentru caracterizarea lui Zola drept un scriitor democratic, atras irezistibil spre rechizitoriul energetic al capitalismului.

Am folosit acest moment pentru a pune în legătură dedicația lui Zola către Flaubert pe foaia de gardă din L'Assomoir cu disprețul celor doi mari scriitori față de realismul călduț. Am susținut, plecînd de la mărturia epistolară, că atât Flaubert cît și Zola au depășit realismul constatativ și că — datorită acuității discursului epic — creația lor atinge o dinamică a concepției și observației superior documentară.

M-am bucurat să constat că lucrarea mea Estetica imperfectă mă precedase. A fost probabil rațiunea pentru care a și fost pomenită cînd s-a vorbit despre ecoul universal al lui Zola și despre multitudinea cercetărilor pe care le inspiră opera sa considerabilă.

Emile Zola
Portret de Manet

PRIN doamna și domnul Le Blond-Zola, prin prezența unor cunoscuți cărturari precum inspectorul general R. Girard, profesorul britanic Eric Cahm, profesora Madeleine Rebeyroux, profesorii Sanders (Canada), Dezelay, Esteban, Masatoshi Sato (Japonia) și mulți alții, lucrările au prilejuit un fericit tur de orizont asupra unui număr de chestiuni de larg interes precum: social-darwinismul, convertirea discursului estetic în discurs politic, sfera de acțiune a romanului experimental etc.

A fost extrem de îmbucurător să descopăr că în capitala porțelanului francez, cu ateliere din secolul al XVII-lea — unde s-au realizat acum trei veacuri primele obiecte decorate în întregime cu email — ne bucurăm de o bună faimă. Pe aici a trecut cîndva Titulescu ca să viziteze abația din Solignac, tot aici au răsunit nume ca Gherea și N. D. Cocea (cît de bine am înțeles rațiunea întrebării doamnei Rebeyroux dacă Zola s-a bucurat de prietenii printre socialiștii români de la finele veacului trecut!).

...AM fost primit cu multă prietenie și căldură. Fără să-mi aleg cuvintele aș zice că ospitalitatea franceză trece înaintea multor altor virtuți...

Ain străbătut, ca să ajung la Limoges, cam toată Europa, aproape două zile și două nopți cu trenul. A meritat osteneala, fie și pentru că, așa cum a și spus-o Jean-Claude Cassaing la despărțire, posteritatea unui mare scriitor regăsește felurite chipuri să ne vorbească. Cu siguranță unul dintre ele — pe cît de atrăgător — pe atît de prețios, ne-a evocat tuturor forța nesecată cu care literatura proclamă autoritatea actelor de curaj moral și intelectual.

H. Zalis

Sport

Dans pe podișurile de coral

● IERI noapte, la mare, m-am zbatut două ceasuri întregi ca să prind un fluture amiral și să-l dau afară din odaie. Semăna cu o uriașă scoică roșie deschisă, care plutește în zig-zag la suprafața valurilor. Dar știu astăzi că era un vestitor venit din tufisuri lunare, să mă anunțe că începe marele dans pe podișul de coral și că, de-acum înainte, toate duminicile vor suna pe cîntec ca pereții marilor fluvii. Atîrnă în plopii zilelor de preajma deschiderii stadioanelor viță de vie cu ciorchini amețiti de prea lungă așteptare și doli-dora de un vin zevzec — un dar al sufletului nostru făcut păsărilor sau omului, împodobindu-ne umerii cu desene imperiale. Clipele sînt acum miresme ce se sparg în cerul gurii, trupul se simte scaldat numai în ierburile coapte, o undă de bucurie fuge să aprindă scînteii în ochii tuturor oamenilor și două se întorc să-i ia locul, mai bogate în flori și mai pline de dorinți lacome. În vara ce-ți mută lanțul de munți în amintire, în pragul toamnei, bătut cu bob de mură neagră și păzit de doi nuci bătrîni, în care cîrduri de copii caută cu briceagul cocoșii de lapte visînd la noaptea colindelor, carnea de pe microbistul fanatic care sînt nu-și mai încapă în piele de atita nerăbdare și speranțe. Calul meu și-a înghițit zăbala și se vrea scos în cîmpul patimilor, acolo unde curge prin iarbă, pe căi superbe, lovită de douăzeci și doi de băieți, mingea aia pe care, după împrejurări, cei din Giulești o numesc cotofană, bășică nenorocită sau pur și simplu obiect. Stă scris în cartea vieții, iar pe garduri, cu cretă colorată, că mulți dintre prietenii Grantului am venit în lume ca să ne îmbolnăvim de o tică în peluze și să aruncăm fructe putrede, culese din pomul cunoașterii, în arbitri vînduți și deopotrivă în cei cumpărați. În America Latină, spectatorii își apără echipele favorite cu lasoul sau cu pistolul, dar noi, gărarii, cum putem scoate Rapidul din ghiarele corpului său. N-avem decît o singură soluție: duminică dimineața, cînd plecăm de acasă, să luăm în gură cite un litru de apă clocotită și odată ajuns la stadion, s-o vărsăm pe picioarele adversarilor. Altfel nu intrăm în divizia care miroase a trandafiri și orhidee aduse din Cipru, care umblă înconjurată de fulgere răsărite din surisul fetelor și-și anunță deschiderea stațiunii trimițînd cronicarilor cite-un fluture amiral, purtînd pe aripi doi stropi de lumină verde luați din apa mării.

Fănuș Neagu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU